

TAMPEREEN YLIOPISTO

**Elämää idyllissä
luonnon ja yhteisön merkitys Fiskarsin ruukkikylässä**

Elina Laiho
Ympäristöpolitiikan Pro gradu –tutkielma
Toukokuu 2008

Tampereen yliopisto

Yhdyskuntatieteiden laitos

LAIHO, ELINA: Elämää idyllissä – luonnon ja yhteisön merkitys Fiskarsin ruukkikylässä

Ympäristöpolitiikan pro gradu-tutkielma, 92 sivua

Toukokuu 2008

Sanakirjan mukaan idylli tarkoittaa sopusointuisen viehättävää maisemaa, paikkaa tai olotilaa. Tämän laadullisen tapaustutkimuksen kohde on idylli kaikissa näissä merkityksessä. Kyseessä on läntisellä Uudellamaalla sijaitseva vajaan kuuden sadan asukkaan kylä, Fiskarsin ruukki.

Tutkimuksessa tarkastellaan paikallisten toimijoiden eli vanhojen ja uusien asukkaiden sekä alueen merkittävimmän maanomistajan Fiskars Oyj:n edustajien suhtautumista lähiympäristöön ja yhteisöön. Tutkimus toteutettiin tekemällä haastateltavien kanssa kävelyhaastattelut heidän valitsemillaan reiteillä ja haastateltavien määrittelemissä merkityksellisissä paikoissa. Haastattelujen analysoinnissa käytettiin kehysanalyysiä. Varsinaisia haastateltavia oli kolmetoista.

Aineistosta nousi esiin erilaisia ja yhteneviä tapoja havainnoida ja eksplikoida ympäristöä sekä luontoa ja itseä sen osana. Tutkimuksen tuloksiksi kiteytyivät hallinnan, työn, idyllin, villiyyden ja kokemuksen kehukset. Kehyksiä määrittivät ruukkilaisten erilaiset arkipäivän toiminnot ja traditiot, mutta myös konfliktin ja harmonian välinen jännite, jolla oli selvä kulttuurinen ja historiallinen taustansa. Erityisesti tutkimuksessa nousivat esille idyllin kehys kollektiivisen identiteetin tuottamisen välineenä sekä patriarkaalisen hallintakulttuurin saamat muodot nykypäivänä.

Fiskarsin rautateollisuuden historia oli vielä 1950-luvulle saakka hyvin vahvasti patriarkaalisen hallintakulttuurin sanelemaa. Ruukin työntekijöiden elämä oli työntäyteistä ja kurinalaista. Nykypäivän asukkaista useat ovat 'idyllin etsijöitä', joille paikkakunnalle muutto on ollut arvovalinta. Taustalla on ollut pyrkimys elää pienimuotoisemmin kuin kaupungissa. Uusien asukkaiden keskuudesta löytyy yhteisiä arvoja, kuten ekologisen elämäntavan ihanne, taiteen arvostaminen ja vanhan kunnioittaminen. Fiskarsin nykypäivän yhteisöllisyys rakentuu yhdessä tuotettujen idyllin traditioiden kautta. Tänä päivänä patriarkaalisuus näkyy Fiskarsissa kulttuurisena perintönä, jossa hierarkkiset valtasuhteet ovat edelleen olemassa. Hallintakulttuurissa on tapahtunut muutos tiukasta patriarkaalisesta mallista nykypäivän luovaan hallintakulttuuriin, joka toimii hyödyntäen idyllin kehystä.

Idyllin kehysten kautta konstruoitua ja traditioiden kautta uusittua kollektiivista identiteettiä esitetään yhteisessä idyllisessä tilassa - kylässä ja ruukissa. Kun esittämisestä halutaan välillä hengähtää, voidaan vetäytyä takalalle kokemuksen tai villin kehukseen. Kollektiivisesti jaetun idyllin ongelma on se, että idyllin harmoniaa ei haluta rikkoa.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	4
2. FISKARSIN RUUKIN HISTORIAALLINEN KEHITYS	6
2.1 Aika ennen ruukkia.....	6
2.2 Ruukin synty	7
2.3 Patruunojen ruukki	8
2.4 Luonto ja luonnonsuojelu	10
2.5 Rakennemuutos	11
3. TUTKIMUSASETELMA.....	14
3.1 Ruukkiyhteisö ympäristöpoliittisena ja feministisenä tutkimuskohteena.....	14
3.2 Tutkimusongelma ja teoreettinen viitekehys.....	16
3.3 Tutkimuskysymykset.....	17
3.4 Keskeiset käsitteet	19
<i>Patriarkalisuus</i>	19
<i>Konflikti ja harmonia</i>	20
<i>Yhteisö, luonto ja identiteetti</i>	20
4. TOTEUTUS JA MENETELMÄT	24
4.1 Kävelyllä – menetelmänä etnografinen kävelyhaastattelu	24
4.2 Kehysanalyysi.....	28
4.3 Aineisto ja analyysi.....	30
5. TOIMIJUUDEN KEHYKSET	33
5.1 Hallintakehys	33
<i>Omistaja, hallitsija, isäntä</i>	33
<i>Design luonto ja metsä perintönä</i>	35
<i>Metsästysmaa</i>	38
<i>Vallan maisema</i>	41
<i>Hallittu luovuus</i>	43
5.2 Työn kehys	45
<i>Tehtaalta eläkkeelle</i>	45
<i>Työsarka ja pyhäpäiväluonto</i>	46
<i>Positioiden horjuminen ja identiteetin rakentuminen</i>	48
5.3 Idyllin kehys	52
<i>Kyläyhteisö ja traditiot</i>	53
<i>Luonnon helmassa</i>	57
<i>Idyllin säröt</i>	58
<i>Idylli – paluu menneeseen vai uuden alku?</i>	60
5.4 Villiyden kehys	62
<i>Monimuotoisuuden esiinmarssi</i>	62
<i>Villiys yhteisössä</i>	65

<i>Tilaan rajaamaton villiys</i>	66
5.5 Kokemisen kehys	67
<i>Luonnossa oleminen ja elpyminen</i>	67
<i>Ontologisten kysymysten ja emootioiden reflektointi</i>	70
<i>Yhteyden kokeminen</i>	72
<i>Kävelyhaastattelu yhteisen tilan kokemisena</i>	74
6. KEHYS KÄYTÄNNÖN TOIMINNAN MÄÄRITTÄJÄNÄ	76
6.1 Kehysten väliset suhteet	77
6.2 Muuttuva kehys	79
6.3 Konfliktit kehysten välillä	80
<i>Ruukki vai kylä?</i>	81
7. MUUTTUVUUS RUUKKI, MUUTTUVUUS LUONTO	83
Lähdeluettelo.....	90

1. JOHDANTO

Nykypäivän Fiskars on matkailukohde, jonka suosio perustuu taidenäyttelyjen lisäksi ruukin maineeseen kulttuurihistoriallisena ja luonnonkauniina kohteena. Minua on kiehtonut se, miten suomalaisen raudanjalostuksen kehdestä on tullut kulttuuriperintö- ja kulttuurimaisemakohde.

Jos tämän tapaustutkimuksen kohdetta verrataan johonkin toiseen vastaavan kokoiseen asuinympäristöön, Fiskarsin ruukilla on muutamia erityispiirteitä. Ensiksi esiin tulevat silmännähtävät ominaispiirteet: ruukin historiallinen rakennuskanta ja jokilaakson lehtomainen rehevyys. Asuinpaikkoja ympäröiviä luonnonelementtejä ovat perinnemaisemat, satoja vuosia vanhat puut, pähkinäpensaslehdot, joki- ja järviluonto, metsät ja luonnonympäristön kanssa sopusoinnussa olevat vanhat rakennukset.

Toinen merkittävä piirre Fiskarsissa on sen omistajuus. Vaikka teollinen toiminta itse ruukissa on loppunut, yhtiön rooli on edelleen merkittävä. Ennen kaikkea merkittävyys muodostuu maanomistuksen kautta. Fiskars Oyj. on suurmaanomistaja, jolla on itse ruukin ympärillä yli kymmenentuhatta hehtaaria metsää. Asukkaiden kannalta merkittävää on se, että yhtiö omistaa ruukissa asuinrakennuksia, työtiloja ja liikehuoneistoja sekä vuokraa, kaavoittaa ja myy tontteja. Lisäksi yhtiö omistaa merkittävimmän osan ruukin keskustan maa-alueesta, näyttelytilat, ravintolan, kokouskeskus Fiskars Forumin, edustuskäytössä olevan Kivitalon ja hotellin.

Kolmas ominaispiirre on taide. Teollisen toiminnan muutosten myötä 1970 - 1980-luvuilla ruukki hiljeni. Yhtiö siirsi tuotannollisen toimintansa muualle suurempiin tiloihin. Vuosituhannen vaihteen tietämällä kylä heräsi uudelleen henkiin. Ruukkiin muodostui taiteilijoiden ja käsityöläisten yhteisö. Tällä hetkellä vajaasta kuudesta sadasta asukkaasta sata kuuluu Fiskarsin taiteilijoiden, muotoilijoiden ja käsityöläisten osuuskuntaan.

Nämä kolme Fiskarsin ominaispiirrettä - ympäristö, yksityisomistajuus ja yhteisö - ovat tämän tapaustutkimuksen keskiössä. Kartoitin fiskarslaisten suhdetta Fiskarsiin kävelyhaastatteluilla ruukissa ja sen lähimaastoissa. Haastattelut tuottivat rikkaan aineiston sekä haastateltaville merkittävistä paikoista että heidän tuntemuksistaan, kokemuksistaan ja ajatuksistaan omasta elinympäristöstään. Aineistossa tulivat esiin luonto- ja kulttuuriympäristön yhteen kietoutuminen sekä konfliktin ja harmonian teemat.

Olen itse asunut Fiskarsissa vuodesta 2001 alkaen. Oma näkökulmani asuinpaikkaani on ennen tutkimuksen tekoa muodostunut ennen kaikkea lapsiperheen käytännön elämän ja lapsiperhekontaktien kautta. Olen myös osallistunut kyläyhdistyksen toimintaan parin vuoden ajan. Tutkijana olen asemoinut itseni uudelleen: lähelle ja kauas. Olen tarkastellut kohdetta toisaalta etäältä ja pyrkinyt näkemään paikkaa ulkopuolisen silmin. Tämä on ollut tarpeellista etenkin aluksi toimijoita ja suhdeverkostoja hahmotellessa. Toisaalta olen myös halunnut hyödyntää arkielämän kautta kertyneen pohjatiedon, jota voisi etnografisessa tutkimuksessa käyttää osallistuvan havainnoinnin kenttätutkimusvaiheena. En ole voinut jaotella elämästäni Fiskarsissa pelkästään tutkimuksen tekoon rajoittunutta kenttätutkimusvaihetta, mutta osittainen osallistuva havainnointi esitutkimusvaiheessa on oleellisesti vaikuttanut esioletusten ja varsinaisten tutkimuskysymysten muodostamiseen. Itse aineiston keruuvaiheessa olen halunnut sukeltaa tutkimusmenetelmän avulla haastatteluissa pintaa syvemmälle. Analyysissa tarvittiin taas kaukotarkastelua.

Tekstin tyyliissä välittyi oma persoonallinen näkemykseni, jota en ole liioin yrittänyt häivyttää objektiivisen tutkija-minän taakse. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan subjektiivisuutta on vaikea välttää. Objektiivisuudeksi katsotaan se, että subjektiiviset taustaoletukset, näkökulmat ja valinnat ovat tiedostettuja ja perusteltuja ja että ne kirjoitetaan tutkimusraporttiin. (Eskola & Suoranta 1998, 17-18) Tämän opinnäytetyön tekemistä on värittänyt feministinen näkökulma, joka on vaikuttanut keskeisten käsitteiden valintaan sekä tutkimuksen teemoihin. Feminismillä tarkoitan tässä yhteydessä erityisesti erilaisten arvoasetelmien tiedostamista. Feministinen katsontakanta on vaikuttanut jo aihevalintaan, sillä mielestäni Fiskarsin tekee kiinnostavaksi tapaustutkimuksen kohteeksi paikassa risteytyvät kovat ja pehmeät arvot – raudan lujuus ja lehdon herkkyyys. Tutkijana olen pyrkinyt ymmärtämään tapausta kokonaisvaltaisesti ja noudattamaan laadullisen tutkimuksen periaatteita.

Jotta jonkin ilmiön nykytilaa voi ymmärtää, on olennaista tietää miten siihen on tultu. Aloitankin kertomalla ruukin historiallisesta kehityksestä. Tämän kontekstin esittelyn kautta pyrin auttamaan lukijaa ymmärtämään paremmin seuraavassa jaksossa esitellyt tutkimusongelmien valinnat.

2. FISKARSIN RUUKIN HISTORIALLINEN KEHITYS

Fiskars kuuluu Pohjan kuntaan. Ruukin läpi virtaa joki, joka laskee Degersjö-järveltä merelle Pohjanlahteen. Tämän jokilaakson ympärillä ihmisten kulkeminen, asutus ja muu toiminta on ollut erittäin vaihtelevaa. Ihmiset ovat tulleet ja menneet ja jättäneet jälkensä eri aikoina eri tavoilla. Aika ajoin seutu on tyhjentynyt eri syistä; sota, nälkä ja kaupankäynnin hiipuminen ovat välillä hiljentäneet laakson asukkaista. Joki on jatkanut virtaamistaan ja aina myös ihmisten virta on joidenkin vuosien kuluessa kääntynyt takaisin ja asukkaat ovat löytäneet uusia toiminnan muotoja.

2.1 Aika ennen ruukkia

Varhaisimmat merkit Fiskarsin seudun asutushistoriasta ulottuvat esihistorialliselle ajalle n. 4000 eaa. Esikeraamisella ajalla Pohja oli suurimmaksi osaksi saaristoa ja pohjoisempien kylien asukkaiden kalastus- ja hylkeenpyyntiseutua. Maan kohoamisen myötä kampakeraamisella kaudella asutusta on luultavasti ollut ainakin muutama kilometri Fiskarsista länteen. Esihistoriallisen ajan asutuksen merkkeinä on vielä jäljellä hautakumpuja, joista lähimpänä Fiskarsia on Järnvikin Lehmihaka. Se on ensimmäinen Suomesta löydetty kalmisto, joka on ollut käytössä pronssikaudesta rautakauden alkuaikeihin. Lehmihaka sijoittuu ruukin itäpuolelle, mutta myös Fiskarsin jokilaakson (eli silloisen järven ja meren yhdistävän salmen) länsipuolelta on tehty rautakautisia löytöjä. (af Hällström 1964, 126-140)

Kansakoulunopettaja J.E. Wefwar luetteloi alueen muinaismuistoja 1870-luvulla. Hänen muistiinpanoissaan on Pohjasta 45 hautaröykkiötä, joista kaikkia ei enää myöhemmin ole löydetty. Näistä kaksi on ollut nykyisellä Fiskarsin alueella. (af Hällström 1964, 140-142)

”Jo noin 3000 e. Kr. tuli Suomessa vähitellen tunnetuksi tapa valmistaa saviastioita. Mikään vieras kansa ei tätä taitoa tuonut mukanaan, vaan se levisi vähitellen heimosta heimoon naisenryöstön ja muiden »rauhanomaisten» yhteysmuotojen kautta.”

–Olof af Hällström (1964, 128)

Alue on ollut kaupankäynnille merkittävää seutua jo ennen ruukin perustamista. Keskiajalla alueella on ollut ”suurmiesten maanomistuksia jo miespolven ajan ennen pitäjän syntyä”. Rälssit ja läänitykset lisääntyivät 1500-luvulla. Verokuntien ja kylien nimet olivat yksinomaan ruotsinkielisiä, koska kiinteän asutuksen muodostajia olivat ruotsalaiset uudisasukkaat. Suomalaisilta saatu pitäjän

nimi Pohja on alun perin tarkoittanut suomen kielessä paikkaa, johon vesireitti päättyy ja josta maakulku tie alkaa. Mitä ilmeisimmin ruotsalaisten tulo rannikkoseudun asukkaiksi on liittynyt kilpailuun merkittävimpien turkiskaupan yhteyksien valtaamisesta. (af Hällström 1964, 153)

Ennen ruukin perustamista Fiskars kuului Tordebyn kylään ja samannimiseen verokuntaan. (af Hällström 1964, 156) Itse jokilaaksossa oli ollut ennen ruukkia pieni kalastajatorppa ja myöhemmin myös kotitarvesaha ja -mylly (Carlson 1999, 7). Legenda kertoo, että torpassa asunut kalastaja oli kovin onnekas ja järvi hyvin kalaisa. Niinpä järveä alettiin nimittää 'Fiskars sjöksi'. Näin olisi Fiskars saanut nimensä.

2.2 Ruukin synty

Ruukkia ympäröivät metsät ovat olleet jatkuvasti ihmisten hyödyntämiä. Metsistä saatava polttoaine, koskien tarjoama vesivoima ja kulkuyhteys merelle olivat syy rautaruukkien perustamiselle Pohjaan 1600-luvulla. Pohjasta tulikin Suomen rautateollisuuden keskus. Ensimmäisenä perustettiin Antskogin ruukki noin vuonna 1630, Billnäsän ruukki vuonna 1641 ja Fiskarsin ruukki vuonna 1649. Ruukeissa tarvittava malmi tuotiin Fiskarsin, Antskogin ja Billnäsän ruukkeihin Ruotsista. Koskista saatiin vesivoimaa masuuniin malmin murskaamiseen. Vesivoimaa käytettiin myös pajalla ahjon puhallukseen ja raskailla kankivasaroilla tehtävään taontaan. Ruukeilla oli kosken varrella usein myös mylly ja saha. Ruukin metsistä saatiin hiiltä eli sysiä miiluissa polttamalla. Hiiltä myös ostettiin talonpojilta. (Carlson 1999, 17-31)

1670-luvun alussa vuorikollegio jakoi Fiskarsin ja Antskogin ruukkien polttopuiden ostoalueet ja perusti jaon yksinkertaisesti ruukkien sijaintiin. Alkuajat olivat ruukille vaikeita. 1600-luvulla ihmiset elivät toimeentulon ääri rajoilla, kunnes sota ja sairaudet pyyhkäisivät pois koko kylän. (Carlson 1999, 36-37)

Rautaa oli Suomessa osattu valmistaa järvimalmista jo ainakin nuoremmalta rautakaudelta 600-luvulta alkaen. Rautaruukilla tarkoitettiin privilegion eli erioikeuden saaneita teollisuuslaitoksia, jotka keskittyivät pääasiallisesti rautamalmin jalostamiseen ja raudan käsittelyyn. Ruukeiksi kutsuttiin myös esimerkiksi paperi- ja lasitehtaita. Rautaruukkien toiminnan myötä talonpoikien raudanvalmistus väheni ja vähitellen hävisi. (Fiskars 1649, 6)

Aluksi ruukkeja perusti kruunu, mutta jo 1600-luvulla toiminta tuli mahdolliseksi myös yksityisille yrittäjille. Tärkeä peruste raudanjalostamisen siirtämiselle Suomen rannikoille oli se, että kruunu halusi säästää Keski-Ruotsin metsiä. Ruotsi oli Euroopan tärkein raudantuottaja pitkälle 1700-luvulle saakka. (Fiskars 1649, 8-20)

2.3 Patruunojen ruukki

Ruukeissa valta on perinteisesti kuulunut ruukinpatruunoille. Aluksi ruukkien perustajat olivat Ruotsista tulleita varakkaita kauppiaita, jotka saivat privilegiot eli etuoikeudet luonnonvarojen hyödyntämiseen yhteiskunnallisen asemansa perusteella. Privilegiot myönsi Ruotsin kruunun asettama vuorikollegio. Privilegion saaminen oli lainsäädännöllä vakiinnutettu etuoikeus, joka oli koko sääty-yhteiskunnan toiminnan perusta. (Fiskars 1649)

Ulkomaisten patruunoiden johdolla 1700-luvulla elämä jatkui niukkana. Omistajia olivat ruotsalaiset kauppiaat, jotka eivät olleet kovin kiinnostuneita syrjäisestä yhdyskunnasta. Fiskarsin ruukin merkittävin uudistaja oli John von Julin, joka omisti ruukin vuosina 1822-1853. Julin perusti Fiskarsiin kaksi masuunia sekä Suomen ensimmäiset konepajan ja hienotaepajan. Konepaja alkoi tuottaa Suomessa ennennäkemättömiä tuotteita, kuten höyrykoneita. Julin oli edelläkävijä myös karjanhoidon ja maanviljelyksen kehittäjänä. (Carlson 1999)

Vilkunan mukaan (2002, 169-170) sääty-yhteiskunnan aikaan ruukinomistajien oikeudet ja velvollisuudet vaihtelivat vastapuolen statuksesta riippuen. Patruuna pystyi käyttämään valtaansa työmiesten keskuudessa kovin erilaisella tavalla kuin tilanteessa, jossa vastapuolena oli korkea-arvoinen, vaikkakin velkainen, säätyläinen. Työläiseltä patruuna saattoi vaatia hyvin syvälle käyvää patriarkaaliseen kuriin alistumista. Säätyläisten kohdalla kyse oli usein taloudellista painostusta muistuttanut herruus.

”Patriarkaalisen kurin toteutumista valvovia silmiä oli jokaisella hierarkian portaalla virkailijoista mestareihin, kisälleihin ja oppipoikiin sekä toisaalta emännöitsijöistä ja renkivoudeista vuosipalkollisiin. Tarkimmat silmät eli patruunan omat katselivat ruukinkartanon ikkunoista, valvoivat ruukin elämänmenoa ja niinpä patruuna itse kävi ojentamassa järjestystä vastaan rikkoneita.”

-Vilkuna 2002

Viime vuosisadan puoliväliin saakka jatkunutta patriarkaalista aikakautta kuvastaa myös se, että yhtiö ei ainoastaan tarjonnut työtä, vaan se myös tuotti kaikki sosiaalipalvelut, muun muassa korjasi ja rakensi uusia asuntoja sekä perusti koulun ja sairaalan. Sotiin saakka Fiskarsissa elettiin kuten aina ennenkin. Synnyttiin, käytiin koulua ja menttiin tehtaalle töihin. Oli tietenkin hyvä, että työntekijöistä myös huolehdittiin. Sosiaalipalvelujen lisäksi Fiskarsissa oli kaikki muukin, mitä työväestö tarvitsi: kaupat, saunat, pesutuvat ja viinatehdas. Ruukinpatruuna hallinnoi omaa pienoisvaltakuntaansa myös lainvalvojan roolissa. Fiskarsin ruukinoikeus perustettiin 1843 ja sen puheenjohtajana toimi patruuna von Julin (Sairinen 2005). Vanhat asukkaat muistavat vielä ajan, jolloin Fiskarsissa oli oma poliisi valvomassa lakia ja järjestystä.

Kulttuurihistorioitsija Kustaa H. J. Vilkun (2002, 169) mukaan yhteisen Suomen ja Ruotsin rautaruukit olivat epäilemättä niitä talouden keskuksia, joissa isänvaltaisia käytäntöjä luotiin ja muovattiin ja joissa myöhemmin teollisuuspatriarkalismin perusta laskettiin. Työntekijöiden, mestareiden ja palkollisten oli työskenneltävä utterasti, täytettävä ruukinomistajien rahakirstut ja noudatettava kunnioittaen isällisiä käskyjä, kuten säädyllisissä, tasapainoisissa ja kuuliaisissa perheissä tapana oli. Fiskarsissa työläisen päivä oli pitkä.

Ruukeissa työntekijöihin kohdistuva patriarkaalinen valta meni niin pitkälle, että ruukinhaltijat puhuivat työvoimasta ruukinväkenään ja työmiehinään. Palkattu työntekijä miellettiin peräti ruukinomistajien omaisuudeksi, joka oli mahdollista vaihtaa toiseen työmieheen tai jopa tavaraan. (Vilkuna 2002, 171)

Fiskarsin Osakeyhtiö perustettiin vuonna 1883. Yhtiön omistuksessa enemmistö on säilynyt tähän päivään saakka John von Julinin jälkeläisillä. Ylimmässä johdossa hallituksen puheenjohtajana tai toimitusjohtajana (tai joskus molempina) on ollut 2000-luvulle saakka aina joku suvun jäsenistä. Yhtiö historiikin mukaan aiemmin saattoi sattua, että hallituksessa olevat suvun jäsenet kokoontuivat keskenään yhtiökokoukseen myöntämään itselleen vastuuvapauden. (Carlson 1999, 213)

”Sukuyhtiön erityisedut kyllä tunnetaan ja tunnustetaan, mutta niitä on vaikeata kuvata. Voidaan tietysti sanoa, että perinteet velvoittavat, ja niistähän Fiskarsissa ei ole puutetta. Havainnollisimmin asia ehkä voitaisiin ilmaista siten, että päätöksenteko on pitkäjänteisempää ja myös varovaisempaa. Riskeihin suhtaudutaan vakavammin, kun kyseessä ovat omat ja läheisten varat.”

-Carlson 1999, 213

2.4 Luonto ja luonnonsuojelu

”Fiskarsin ruukki sijaitsee jokilaaksossa, Länsi-Suomen kasvimaantieteellisen tammivyöhykkeen itäisimmässä perukassa. Pohjoispuolelta alkavat männikköiset talousmetsät, joissa on erämaisia piirteitä. Itse ruukissa luonto on rehevää. Tammien, jalavien ja pähkinäpensaiden alta löytyy useita harvinaisia kasvilajeja. Alavilla paikoilla kasvaa kotkansiipeä, varjoisilla rinteillä konnanmarjaa, soikkokaksikkoa, lehtopalsamia ja kuusamaa. Itse ruukkialueen puistomaisessa luonnossa on kulttuurin leima. Luonnonvaraisten jalopuiden lisäksi siellä kasvaa vanhoja istutettuja vuorijalavia, tammia, saarnia ja lehtikuusia. Keväisin sinivuokkojen ja kiurunkannusten peittämät rinteet loistavat ensin sinisinä ja violetteina, kunnes ne verhoutuvat mukulaleinikkien ja valkovuokkojen keltavalkoiseen mattoon.”

-C.E.Carlson: Fiskars 350

Hiilenpolton aikakauden jälkeen metsiä ryhdyttiin käyttämään teollisessa toiminnassa voimallisesti 1950-luvulla. Fiskarsin omistamaa Skogbyn sahaa laajennettiin ja sen liikevaihto kasvoi merkittävästi. ”Metsätieverkosto, jota kehitettiin 1950-luvun lopulla, mahdollisti vanhojen ylikäisten metsien hakkuut. Tämä lisäsi vuotuista hakkuumäärää noin 25 prosenttia.” (Carlson 1999, 166-167)

Toistaiseksi kunnassa ei ole ollut suuria julkiseksi nousseita ympäristökonflikteja, ainoastaan muutamia pieniä kiistoja. Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistys Pohjan luonto ry on kunnassa aktiivinen toimija. Yhdistys on inventoinut lähes kaikki alueen metsät. Luonnonsuojeluyhdistyksen puheenjohtajan ja Fiskarsin metsänhoitajan välit tulehtuivat 2000-luvun alussa, kun Pohjan luonto teki metsäkeskukselle ilmoituksen yhtiön mailla tapahtuneista metsälakirikkeistä.

Edelleen yhtiö on alueen merkittävin maanomistaja. Fiskarsin ruukin ympäristöstä yhtiö omistaa 11000 hehtaaria metsää. Rakennemuutoksen jälkeen 1900-luvun lopulla yhtiön metsätuloilla on muun muassa rahoitettu ruukin vanhojen arvokiinteistöjen korjauksia ja perinnemaisemien ylläpitoa. Fiskars-yhtiö on myös perustanut oma-aloitteisesti suojelualueita. Yhtiön metsäpäällikön mukaan yhtiön metsistä on Fiskarsin ympäristössä suojeltu viisi prosenttia ja tytäryhtiö Ferrarian alueella, lähinnä Hankoniemellä 10%, eli Etelä-Suomen keskiarvoon nähden merkittävästi. Vaikka kunnassa on myös erilaisten suojeluohjelmien ja lakien perusteella suojeltu tiettyjä arvokkaita kohteita, laajat metsäalueet ovat tehokkaassa metsätalouskäytössä. Paikallisen luonnonsuojeluyhdistyksen mukaan alueelle perustetut suojelualueet ovat jääneet toisistaan irrallisiksi saarekkeiksi. Alue on Etelä-Suomea tyypillisimmillään; monimuotoisuuden pahimpana uhkana on elinalueiden pirstoutuminen.

2.5 Rakennemuutos

Fiskars ja Pohjan kunta ovat käyneet läpi suuren rakennemuutoksen, joka alkoi 1950-luvulla palvelujen tuotannon siirtyessä yhtiöltä kunnalle. Kunnassa tehtiin 1960-luvulla paljon suuria investointeja. Pohja käytti kaikki taloudelliset resurssinsa kunnallistekniikkaan, sosiaali- ja terveystalouden kehittämiseen ja maan käytön suunnitteluun. Kalliiden investointien myötä kuntaan alettiin houkutella lisää työikäisiä asukkaita eli kuntatalouden näkökulmasta katsottuna veronmaksajia. Kunnan ja yhtiön intressit olivat yhtenevät; uuden työikäisen väestön houkuttelu alueelle hyödytti molempia.

Kunnallisessa suunnittelussa pyrittiin 1970-luvun alussa turvaamaan teollisuuden toimintamahdollisuudet ja luomaan mahdollisuuksia uudelle teollisuudelle. Suunnitelmat olivat todella suuret. Tavoitteena oli väkiluvun kasvattaminen kymmeneentuhanteen asukkaaseen. Lähelle kuntakeskusta perustettiin uusi teollisuuskylä pientä- ja keskisuurta teollisuutta varten. Suurin osa maasta oli edelleen Fiskars-yhtiön omistuksessa. Käytännössä tämä tarkoitti myös sitä, että kunta joutui ostamaan maata yhtiöltä, luodessaan pohjaa monipuolisemmalle taloudelliselle rakenteelle. Teollisen toiminnan kehittämiseen ei tullut valtion tukea. Valtion tukea saatiin asumiseen ja sosiaalipalveluihin. (Liiketaloustieteellinen tutkimuslaitos 1984)

Suurista suunnitelmista jouduttiin kuitenkin luopumaan. Suuret investoinnit olivat perustuneet raskaan teollisuuden menestyksellisiin näkymiin. Suomalainen metalliteollisuus kärsi osansa kansainvälisestä kriisistä 1970- ja -80-lukujen taitteessa ja maanviljelyksen koneellistuminen romahdutti Fiskarsin menestystuotteen, aurojen, kysynnän (Carlson 1999, 189). Vanhat teollisuustilat eivät vastanneet tuotannon uudistusten tarpeisiin. Tuotantoa siirrettiin lähelle Billnäsiin. Yhtiö alkoi panostaa erityisesti Amerikan markkinoille. Pohjan kunta menetti yli 600 teollista työpaikkaa (Sairinen 2005). Fiskarsin ruukissa alkoi hiljaiselo.

Kuihtuvan ruukin pelastamiseksi alettiin tehdä suunnitelmia eri tahoilla. Uusien asukkaiden haalimiseksi kunta perusti Ruukkiyhtiön, joka osti Fiskarsilta vanhoja työläisten asuinrakennuksia ja entisen kuparipajan. Talojen kunnostamiseen saatiin valtionapua. Aluksi muuttajia tuli ripotellen. Ensimmäinen taidenäyttely Expohja järjestettiin vuonna 1985, mutta toiminta kuivahti kuuden vuoden jälkeen (Paljakka 2003).

Osuuskunnan 10-vuotishistoriikki kuvailee ensimmäisten tulijoiden saamaa vastaanottoa seuraavasti:

”Paikkakunnan pari taiteilijaperhettä oli silmälläpidon alaisia. Muuta asujamista yhdisti sama työnantaja, kaikilla oli tietty aikataulu. Joku fiskarsilainen oli järkyttynyt perinpohjaisesti siitä, että oli kotiin ruokatunnille tullessaan nähnyt Seppo Pailoksen soittamassa kitaraa kuistilla. Viis siitä, että Pailos teki omia töitään, mutta usein vasta yömyöhällä.”

-Anna Paljakka 2003

Yhtiölle sen nimeä kantava, mutta toiminnoiltaan hiipuva ja silmissä rapistuva ruukki ei ollut PR-mielessä mairitteleva. Lähihistorian käännekohtaksi muodostui yhtiön hallituksen kokous Fiskarsin Kivimuurissa, jossa tehtiin kymmenvuotissuunnitelma. Yhtiön johto päätti, että ruukki laitetaan kuntoon vuoteen 1999 mennessä, jolloin yhtiö täyttäisi 350 vuotta. Arvio kunnostuksen kustannuksista oli noin kahdeksan miljoonaa markkaa. Vähitellen yhtiön varatoimitusjohtaja alkoi haalia ruukkiin taiteellisesti suuntautuneita asukkaita.

Yhtiö onnistui tavoitteessaan. Ensimmäiset 15 uutta muuttajaa muodostivat kriittisen massan, jonka jälkeen tulijoiden virta alkoi kiihtyä. Vähitellen ruukissa korjattiin hienotaepajasta kokouskeskus Fiskars Forum ja entisistä kasarmeista vuokra-asuntoja sekä myymälä- ja työtiloja taiteilijoille ja käsityöläisille. Vanhoja yksittäisiä omakotitaloja myytiin hyvin edullisesti, mutta valikoidusti. Myymisen ehtona oli myös se, että ostajat muuttaisivat ruukkiin pysyvästi. Kesäasunnoiksi taloja ei myyty.

Kunnan toiminta ei sen sijaan kannattanut. Kuparipaja myytiin takaisin yhtiölle. Vanhojen asuintalojen remontoinnissa tehtiin suuria virheitä. Talojen kunnostuksessa hengittävydestä ja oikeista materiaalivalinnoista ei osattu huolehtia. Kunnan Ruukkiasuntojen huoneistoissa onkin ilmennyt lukuisia kosteus- ja homeongelmia, joita yhä korjataan.

Vuosituhanen taitteessa kylä on herännyt uudelleen henkiin. Ruukkiin on muodostunut merkittävä taiteilijoiden ja käsityöläisten yhteisö. Yli sata asukasta kuuluu Fiskarsin taiteilijoiden, muotoilijoiden ja käsityöläisten osuuskuntaan. Suuri osa ruukin reilusta 500 asukkaasta on uudisasukkaita. Fiskarsin ruukki kuuluu Pohjan kuntaan, jossa on yhteensä noin 5000 asukasta. Vuoden 2009 alusta alkaen voimaan astuu kuntaliitos, jossa Pohjan kunta liittyy yhteen Tammisaaren ja Karjaan kaupunkien kanssa Raaseporin kaupungiksi.

Moni meistä uudisasukkaista on muuttanut kuntaan juuri siksi, että asuinympäristö on idyllisellä tavalla kaunis. Asuinpaikkoja ympäröiviä luonnonelementtejä ovat perinnemaisemat, satoja vuosia vanhat puut, pähkinäpensaslehdot, joki- ja järviluonto, meri ja metsät. Ruukin maisemassa kietoutuvat yhteen kulttuurihistoria ja luonto. Oikeastaan koko ruukki on yksi iso artefakti.

Fiskarsin ruukista, kulttuurimaisemista ja taidenäyttelyistä, on muodostunut merkittävä matkailukohde. Ruukissa vierailee vuosittain noin 100 000 turistia. Yhtiö on saanut ruukin kunnostamiseen sijoittamansa eurot takaisin, vaikka rahaa on uponnut moninkertaisesti alkuperäiseen arvioon nähden.

Fiskars vai Fiskari?

Itse paikasta käytetään kahta nimeä Fiskars ja Fiskari. Kielitoimiston suositus suomenkieliselle nimitykselle on Fiskari. Kuitenkin matkailijat toivotetaan internet-sivuilla tervetulleiksi Fiskarsin ruukkiin ja he voivat tutustua paikallishistoriaan Fiskarsin museossa. Kylätoiminta pyörii yhdistyksessä nimeltä Fiskars kyläseura ry ja kotiseutuyhdistys on nimeltään Fiskarsin kotiseutuyhdistys. Osuuskunnan virallinen nimi on Fiskarsin käsityöläisten, taiteilijoiden ja muotoilijoiden osuuskunta. Fiskari –nimitystä käyttävät esimerkiksi Fiskarin koulu ja maanmittauslaitos kartoissaan. Internet-sanakirja Wikipediassa kylän nimeksi määritellään Fiskari ja ruukin nimeksi Fiskarsin ruukki, mutta keskustelu nimen muodosta on ollut pitkä.

Vastoin kielitoimiston suositusta olen valinnut käytettäväksi nimitykseksi Fiskars. Tärkein perusteluni yhden nimen käytännölle on se, että olisi ollut mahdotonta määritellä jokaisen paikanilmaisun kohdalla, puhunko Fiskarin kylästä vai Fiskarsin ruukista. Kaikki haastateltavani, suurin osa oli äidinkieleltään suomenkielisiä, käyttivät nimitystä Fiskars. Mielestäni Fiskars-nimen käyttö on perusteltavissa ennen kaikkea lukijoita ajatellen; se on nimi, jolla Fiskars tunnetaan myös muualla kuin Fiskarsissa. Lisäksi mainittakoon, että käyttämäni tekstinkäsittelyohjelman kieliasun tarkistus alleviivasi punaisella jokaisen tässä yllämainitun Fiskari -sanon, mutta Fiskarsit ohjelma hyväksyi.

3. TUTKIMUSASETELMA

3.1 Ruukkiyhteisö ympäristöpoliittisena ja feministisenä tutkimuskohteena

Ympäristöpolitiikassa ympäristöä tarkastellaan usein ympäristökysymyksen esille nostamien ongelmien kautta. Vastauksia etsitään jo olemassa oleviin ympäristöongelmiin. Ympäristöpolitiikka onkin tutkimusalana syntynyt nimenomaan ympäristöongelmien yhteiskunnallisen luonteen ymmärryksestä. Ympäristöpolitiikan tutkimuksessa on kiinnostuttu muun muassa erilaisista konflikteista, politisoitumisen prosesseista, ympäristöliikkeistä sekä ympäristöasenteista. (ks. Massa & Sairinen 1991, Lahtinen & Rannikko 1994)

Ympäristökysymyksissä on valitettavan usein kyse siitä, ettei ongelmien olemassaoloa myönnetä, ennen kuin niiden seuraukset ovat täysin todistettavissa tai nähtävissä. Ympäristöpolitiikka ei kuitenkaan voi olla vain institutionaalista reagointia jo tapahtuneisiin muutoksiin ja ilmi tulleisiin ongelmiin. Ongelmia pyritään myös ennakoimaan ja tarttumaan mahdollisiin ympäristöuhkiin.

Yrjö Hailan (2001) mukaan ympäristöhuoli politisoi ympäristön. Entä voiko ympäristöpoliittista tutkimusta olla ilman ympäristöongelmaa ja huolta? Päällisin puolin katsottuna tämän tutkimuksen kohteena olevassa tapauksessa ei ole kyse ympäristöongelmasta, -konfliktista tai -liikkeestä. Päinvastoin Fiskars vaikuttaa ensisilmäyksellä varsin viehättävältä paikalta, jossa on säästynyt vanhaa rakennuskantaa ja luonnonelementeille on runsaasti sijaa. Fiskars on jopa voittanut kansainvälisen kestävä kehityksen palkinnon The Royal Destination Award for Sustainable Tourism 2007. Uhasta ei näy häivähdystäkään. Silti tämä tapaustutkimus on sekä ympäristön että politiikan tutkimusta.

Tutkimukseni pohjana on ollut oma mielenkiinto ymmärtää sitä paikkaa ja yhteisöä, jossa elän ja sitä kautta saavuttaa myös ymmärrystä yhteiskunnallisten valtasuhteiden rakentumisesta ja mekanismeista. Antropologi Mary Douglasin (2000) mukaan kaikissa yhteiskunnissa sosiaalisen elämän kudos on koostunut tavalla, joka estää yhteisön jäseniä tiedostamasta sen perustana olevaa rakennelmaa. Tutkimukseni ensimmäinen feministinen lähtökohta juontuu juuri tästä tiedostamisen tarpeesta.

Toinen feministinen lähtökohta liittyy käsitykseen poliittisuudesta. Ympäristöpolitiikassa painotus on ollut niin sanottujen suurten kysymysten ratkomisessa, toisin sanoen ympäristöpolitiikan tutkimuskohteiksi on nähty ennen kaikkea yhteiskunnan makrotasolla tapahtuvat päätökset. Massa ja Haverinen (2001, 21-22) erottelevat käsitetasolla suuren ja pienen ympäristöpolitiikan. Pientä ympäristöpolitiikkaa on heidän mukaan yksilöiden ja perheiden mikrotasolla tapahtuva ympäristöpolitiikka. Ihmisten arkielämän ja välittömän lähiympäristön merkitystä heidän luontokäsityksilleen on selvitetty vain vähän (Jokinen 2002, 134). Feministisessä yhteiskunnallisessa tutkimuksessa yksityiseen ja arkeen luokitellut asiat on nähty poliittisina jo 1960-luvun radikaalifeminismin kaudelta saakka. Ajalta juontuu iskulause ”yksityinen on poliittista”. Iskulauseella tarkoitetaan myös ensimmäiseksi mainitsemaani lähtökohtaa: muutos yhteiskunnassa edellyttää tiedostamista ja muutosta henkilökohtaisessa.

Kolmas feministiseksi tulkittava tutkimuksellinen lähtökohta on tutkittavan kohteen ymmärtäminen tilana, joka on sosiaalisten suhteiden verkosto. Maantieteilijä Doreen Massey (2008) mukaan ymmärryksemme tilasta vaikuttaa siihen, miten käsitämme maailman, kehityksen ja globalisaation. Massey mielestä juuri käsitys tilasta vaikuttaa asenteisiimme toisia kohtaan. Tilalla on vaikutusta myös ajatuksiimme politiikasta, sukupuolesta, identiteetistä, työnjaosta ja vauraudesta. Massey mukaan paikka syntyy tilassa yhteen niveltyvistä sosiaalisista suhteista ja vuorovaikutuksista, joilla on usein myös globaali ulottuvuus. Massey tavoitteena on poliittisesti aktiivinen ja radikaali paikkakäsitys, joka ei pyrkisi nostalgiseksi ja taantumukselliseksi kaipaukseksi jotakin oletettua paikan sisäisistä ominaisuuksista nousevaa, muuttumatonta ominaislaatuista kohtaan.

Neljäs olennainen lähtökohta on valtasuhteiden tarkastelu. Ekologiset ongelmat ovat sisäisesti yhteydessä sosiaalisiin suhteisiin (Haila & Levins 1992, 295-296). Massey mukaan paikoissa on aina läsnä monenlaisia ryhmiä, joilla on erilaisia suhteita maailmaan. Erilaiset ryhmät ja yksilöt ovat asemoituneet eri tavoin huokoisissa sosiaalisten suhteiden verkostoissa (Massey 2008, 21). Ekologisessa feminismissä on aiemmin rinnastettu sukupuolten välisissä valtasuhteissa näkyvät alistuskäytännöt myös muihin dualistisiin suhteisiin. Donna Harawayn mukaan (2003, 258) dualismit ovat sisältyneet kokonaisvaltaisesti naisia, värillisiä ihmisiä, luontoa, työläisiä, eläimiä alistavan ylivallan logiikkoihin ja käytäntöihin. Dualismeja on käytetty kaikkien niiden alistamiseen, jotka on määritelty toisiksi ja joiden tehtävänä on heijastaa ”minää” (Haraway 2003, 259).

Näiden lähtökohtien kautta olen tarkastellut tutkittavaa kohdetta, Fiskarsin ruukkikylää, sosiaalisten suhteiden tilana ja piilossa olevina valtasuhteiden rakennelmina. Juha Hiedanpään (2004, 176) mukaan yhteiskunnalliset päämäärät, kiellot, velvoitteet, intressi- ja sidosryhmät, tuotannolliset käytännöt ja ongelmat tarjoavat monimutkaisen ja dynaamisen vuorovaikutussuhteiden verkoston, jossa ihmiset elävät, kärsivät, tulevat toimeen, vastustavat, sopeutuvat ja pyrkivät kasvattamaan hyvinvointiansa. Tätä verkostoa lähestyn yksilöiden näkemysten kautta. Vaikka suhteet toisiin rakentuvat suhteissa olevien välille, ne rakentuvat myös suhteissa olevien mielissä. Olen pyrkinyt saavuttamaan tietoa tutkittavien käsityksistä näistä suhteista heidän kertomustensa kautta.

Sopivin keino tarkasteluun on ollut tapaustutkimus. Tutkittava tapaus on ainutkertainen ja poikkeuksellinen. Olen tutkinut ruukkia nimenomaan ilmiönä kontekstisidonnaisesti. Aineiston analyysissä olen ottanut huomioon ajalliset, paikalliset ja sosiaaliset kontekstit. Tapaustutkimus on ollut ruukkiyhteisön tarkastelulle hyvä lähtökohta, koska kokonaisvaltaisen lähestymistavan avulla olen voinut antaa tilaa ilmiön kompleksiselle ja monimuotoiselle selittämiselle. Tapaustutkimus on ollut tässä yhteydessä tutkimuksellinen näkökulma, joka on antanut mahdollisuuden yhdistää erilaisia aineistoja ja havaintoja tutkittavasta ilmiöstä. Tapaustutkimuksella olen saavuttanut tutkittavasta ilmiöstä intensiivistä ja yksityiskohtaista tietoa.

3.2. Tutkimusongelma ja teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen metodologinen lähtökohta on konstruktivistinen. Luontoa koskeva tieto ja puhe luonnosta on tuotettua ja sisältää tulkinnan kohteestaan (Väliaverron 1996, 43). Tämä tarkoittaa sitä, että tutkin luontoa ruukin eri toimijoiden tuottamana. Informanttien puhe luonnosta sisältää aina tulkinnan aiheesta. Luonto ei tuota itseään koskevaa tietoa, vaan tieto on sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentunutta (Väliaverron 1996, 40). Hailan ja Lähteen (2003, 19) mukaan luontokäsitykset ovat poliittisia, mutta niiden poliittisuus saa voimansa nimenomaan siitä, että luontokin on itsessään poliittinen, joskin erilaisissa muodoissa erilaisissa tilanteissa.

Tässä tutkimuksessa konstruktionismi on ymmärretty Väliaverron (1996) tapaan kontekstuaalisesti. Kokonaisuudessaan yhteiskunnallisia konstruktioita tutkittaessa on syytä tiedostaa, että niillä on aina materiaaliset ja historialliset ehtonsa ja tulkinnoilla on myös kohteensa. Doreen Masseyta (2008) seuraten paikka olisi syytä nähdä sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen kautta konstruoituneena ja ajassa yhteen punoutuneena tilana. ”Tila on

monimutkainen hallitsemisen, alistumisen, solidaarisuuden ja yhteistyön suhteiden verkko” (Massey 2008, 58). Tällaista tilan rakentumista Massey kutsuu termillä ”valtageometria”. Käsitys luonnosta ja kulttuurista erilaisten dynaamisten vuorovaikutussuhteiden verkostona kytkeytyy Masseylla myös ajatukseen vallasta suhteessa virtauksiin ja liikkeeseen (Massey 2008, 21).

Tässä tapaustutkimuksessa taustaoletuksena on ollut se, että uudet yhteisöt tuottavat uutta luontoa edellisten pohjalta. Luontosuhteet ja luonto rakentuvat aina uudelleen ajassa ja muuttuvassa sosiaalisessa tilassa. Luontoa tuotetaan määritelmien kautta erilaisissa käytännöissä. Luontoa koskevat määrittelyt eivät pelkästään kuvaa todellisuutta, ne myös luovat sitä. Olen kiinnostunut aluetta hallinnoivan yhtiön omistajan käytännöistä, vanhojen asukkaiden eli entisten ruukin työntekijöiden arkielämään liittyvistä käytännöistä sekä uusien asukkaiden arkielämän käytännöistä. Pohdin tässä tutkimuksessa paikallisesti tarkasteltuna sitä, miten eri tavoin määritelty luonto rakentaa todellisuutta.

Tutkimus on aineistolähtöinen, mutta tarkastelu on tapahtunut ekologisen feminismin kehyksestä. Ekologisen feminismin näkökulmasta olen kiinnittänyt huomiota erityisesti patriarkaalisen toiminnan tapoihin ja vaikutuksiin. Olen etsinyt haastateltavien puheesta esiin tulevia arvohierarkioita.

Tutkimusongelma on muotoutunut edellä mainittujen lähtökohtien kautta. Tutkittavan ilmiön kokonaisuudesta olen halunnut ymmärtää erityisesti seuraavaa:

Millaista tilan politiikkaa fiskarslaisten luontokäsitykset ilmentävät?

3.3 Tutkimuskysymykset

Ainoa pysyvä luonnossa on muutos. Luonto muuttuu itsestään, mutta ihminen muuttaa luonnon tapaa muuttua. (Haila & Levins 1992, 240) Fiskarsin ruukin jokilaakso ja lähimetsät olisivat muuttuneet 1600-luvulta tähän päivään mennessä myös ilman ihmisen vaikutusta. On kuitenkin selvää, että ruukin perustaneet ja siellä toimineet ihmiset ovat muokanneet aluetta merkittävästi. Yhteys jokea pitkin merelle, kosket ja ympäröivät metsät eli alueen luonnonvarat olivat syy ruukin paikan valinnalle ja teollisen toiminnan käynnistämiseksi.

Ilmiöiden paikallinen selittäminen on laadullisen tutkimuksen ydin. (Alasuutari 1994, 215) Fiskarsin ruukki on käynyt viime vuosina läpi merkittävän rakennemuutoksen tehdaspaikasta taiteilijoiden ja käsityöläisten yhdyskunnaksi. Rakennemuutoksen myötä ruukki on siirtynyt myös hallinnan kulttuurissa erilaiseen vaiheeseen, patruunojen aikakaudelta nykyaikaan. Tutkimuksen taustaoletuksena on, että teollisuuspatriarkaliskin perintö vaikuttaa yhä voimakkaasti paikallisiin toimintatapoihin ja kulttuuriin. Olen kiinnostunut siitä, miten tämän rakennemuutoksen nähneet asukkaat kokevat ruukissa ja sen lähiympäristössä tapahtuneen muutoksen. Vastaavasti olen kiinnostunut muutokseen osallistuneiden uusien asukkaiden kokemuksista yhteisöstä ja luonnosta. Näiden kokemusten kautta olen etsinyt niitä tapoja, tapahtumia ja käytäntöjä, joiden kautta patriarkaalinen hallintakulttuuri nykypäivänä ilmenee.

Ympäristöpolitiikan kannalta katsottuna mielenkiintoista on se, että luonnonympäristöjen lisäksi ympäristöpolitiikan diskurssissa vanhat rakennukset ja kulttuurimaisemat koetaan suojelun arvoisiksi. Tampereella on tutkittu keskustan rakennusten purkamiseen liittyvää konfliktia ympäristöpoliittisena tapaustutkimuksena. Näiden kriteerien kautta katsottuna Fiskarsissa vanhaa rakennuskantaa on säilynyt ihanteellisella tavalla. ”Fiskarsin tapaus” on kiinnostanut ympäristöpolitiikan tutkijoita ja esimerkiksi Rauno Sairinen (2005) on käsitellyt Fiskarsin ruukin säilymistä positiivisena esimerkkinä siitä, miten entinen teollisuuspaikkakunta on selviytynyt rakennemuutoksesta.

Tässä aineistolähtöisessä tapaustutkimuksessa tutkin Fiskarsin ruukin asukkaiden ja toimijoiden erilaisia ja yhteneväisiä tapoja nähdä ja kokea heidän elinpiirinsä tila. Tutkin sitä, miten ja millaisena yksilöt kokevat lähiympäristönsä ja luonnon. Lisäksi tutkin toimijoiden suhdetta paikalliseen yhteisöön. Näitä erilaisia ja yhteneviä suhteita pyrin tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti yksilöiden suhtautumisen tapoina ja suhteina paikkaan.

Lähestyn fiskarslaisten luontokäsitysten ilmentämää tilan politiikkaa seuraavien tutkimuskysymysten kautta kolmelta suunnalta:

- 1. Mikä on ruukkiympäristön erityisyyden merkitys luontokäsitysten muodostumisessa?**
- 2. Kuinka yhteisö, yhteisöllisyys ja rakennemuutos tulevat näkyviin eri ryhmien ja yksilöiden paikkaan liittyvissä käsityksissä?**
- 3. Miten patriarkaalisuuteen suhtaudutaan nykypäivän Fiskarsissa?**

3.4 Keskeiset käsitteet

Aineiston analyysissä on ollut merkittävää ymmärtää paikan historiallinen kehitys. Jotta voi ymmärtää, millainen ilmiö on Fiskars, tulee tietää miten Fiskarsista on tullut Fiskars. Kulttuurista ja historiasta aina jotakin kantautuu myös nykypäivään. Historiallisen taustamateriaalin, aineiston analyysin sekä feministisen näkökulman kautta patriarkalisuus, harmonia ja konflikti ovat muodostuneet analyysin avainkäsitteiksi.

Patriarkalisuus

Einosen ja Karosen (2002) mukaan patriarkalisuus tarkoittaa sananmukaisesti isänvaltaa. Patriarkalisuus on kulttuurinen malli, jossa miehinen vallankäyttö on asetettu horjumattomasti kaiken muun yläpuolelle. Patriarkalisessa järjestelmässä valta periytyy isältä pojalle. Järjestelmä on vahvasti hierarkkinen, mikä tarkoittaa arvojaottelua korkeimmalla olevasta alimpaan.

Patriarkalisuus oli Ruotsin vallan aikana osa sääty-yhteiskunnan rakenteellista mallia. Määräysvalta kuului patriarkalisessa yhteiskunnassa ensin Jumalalle, toiseksi kuninkaalle (tai muulle miespuoliselle hallitsijalle), joka voi Jumalasta seuraavana siirtää määräysvaltaa edelleen haluamilleen henkilöille (Vilkuna 2002, 171). Hierarkian portaat etenivät säätyjaon mukaisesti. Perheissä määräysvalta kuului isälle (Einonen & Karonen 2002, 7).

Ruukeissa patriarkaalinen järjestys tarkoitti sitä, että hierarkkinen järjestelmä toteutui ikään kuin pienoisvaltakunnassa. ”Ruukinhaltija, -patruuna eli -prinsipaali (brukspatron, brukprincipal, bruksförvaltare, bruksägare) oli alueensa ruhtinas ja isäntä, jonka nöyriä alamaisia ja palvelijoita työläisten tuli olla. Ahkeruuden ja kuuliaisuuden vastapainoksi ruukinhaltijalle määrättiin velvollisuus suojella ja elättää palkollisensa. Näin patriarkalisuuden vaaka saatettiin tasapainoon.” Ruukeissa patruunoiden valta oli lailla taattu ehdottomaksi. (Vilkuna 2002, 169-170)

Patriarkaalinen järjestys mureni vähitellen sääty-yhteiskunnan purkautuessa. Vuosisatojen vaihteessa siirryttiin sääty-yhteiskunnasta luokkayhteiskuntaan.

Konflikti ja harmonia

Konfliktin ja harmonian käsitteet liittyvät patriarkaaliseen kulttuuriin. Patriarkaalisessa yhteisössä oli pyrkimys harmoniaan. Harmonia tarkoittaa tasapainotilaa, jonka kautta maassa vallitsee rauha, eli vältytään konflikteilta. Patriarkaalisessa yhteiskunnassa harmonia toteutuu hierarkkisen roolijaon toteuttamisen avulla. Hierarkiassa alempana olevat tottelevat kuuliaisesti ylempiä tahoja. Näin säilyy molemmin puoleinen kunnioitus. Harmonian luominen ja ylläpitäminen on kaikkien eri yhteisön osapuolien tahto. Jos harmoniaa rikotaan, syntyy konflikti. (Einonen&Karonen 2002, 7-9)

Harmonian ajatus sisältyi patriarkaalisuuteen olennaisena osana. Hierarkkisen systeemin harmonian ylläpito tapahtui tiukkojen normien avulla. Yhteisöissä kukin pyrki noudattamaan oman asemansa mukaisia normeja. Patriarkaalisuuden säännöt määräsi kruunu ja käyttäytymissääntöjä vahvasti luterilainen oppi. Hierarkkinen harmonia pysyi yllä kurin, kunnioituksen ja herran pelon avulla.

Patriarkaalisuuden muoto vaihteli henkilöiden mukaan. Ruukeissa patruunat onnistuivat harmonian saavuttamisessa vaihtelevasti. Eniten yhteisön kunnioitusta on saavuttanut ruukinpatruuna John von Julin, joka oli vahva johtaja, mutta miellettiin myös isälliseksi alamaisistaan huolehtivaksi herraksi. Kunnioitusta herättävä hallitsija herätti vähemmän haluja konflikteihin.

Konfliktit ovat yhteiskunnallisessa tutkimuksessa kiinnostavia, koska konfliktien kautta voidaan määrittellä norminmukaisen käyttäytymisen rajoja. Konfliktien tutkiminen voi myös kertoa jonkun asian tai ilmiön politisoitumisen prosessista.

Yhteisö, luonto ja identiteetti

Ihmisellä on todettu olevan tarve samaistua johonkin ryhmään, jonka kanssa hänellä on jotain yhteistä. Käsittelen Fiskarsia konkreettisen alueen lisäksi myös siellä asuvien ihmisten yhteisönä. Yhteiskuntatieteissä on totuttu puhumaan alueellisista tai vuorovaikutuksellisista yhteisöistä tai yhteisöistä yhteenkuuluvuuden tunteiden ja muiden symbolista yhteisyyttä osoittavien ilmiöiden yksikkönä. Yhteisön täsmällinen määrittely on hankalaa. Lehtonen (1990) jakaa yhteisöt toiminnallisiin ja symbolisiin yhteisöihin. Symbolisen yhteisyyden hän erottaa vielä kulttuuriseen ja ideologiseen yhteisyyteen.

Kulttuurinen yhteisyys syntyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja ideologisen yhteisyyden taustalla ovat ideologiset koneistot. Vuorovaikutuksellisessa eli toiminnallisessa yhteisössä hierarkia, normit, moraaliarvot, jäsenten velvollisuudet, yksilön asema sekä jäsenten ja ei-jäsenten suhteiden normit määrittyvät pysyvässä ja välittömässä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Lehtonen 1990, 23-28)

Pelkkä samankaltaisuus ei riitä muodostamaan yhteisöä. Yksi olennainen yhteisön tunnuspiirre on yhteisesti hyväksytyt normit. Yhteisöllisessä yhteisössä eli symbolisessa yhteisössä yhteisö merkitsee jaetun normiston, moraalien, maailmankatsomuksen, arvostusten, uskomusten, tunteiden, kokemusten yhteisyyttä. (Lehtonen 1990, 27)

Tekemissäni haastatteluissa olen tarkastellut sekä haastateltavien esiin nostamia toimintoja että tuntemuksia. En ole tarkkaan erotellut yhteisöjen erilaisia ilmenemismuotoja, sillä käytännössä toiminta yleensä johtaa myös tuntemuksien kautta välittyvään yhteisöllisyyteen. Olen siis tarkastellut Lehtosen määrittelemiä erilaisia yhteisöllisyyden muotoja ja pyrkinyt selvittämään, miten ne tulevat esiin erilaisissa kehyksissä. Tässä tutkimuksessa yhteisö muodostuu sekä ihmisiä toisiinsa yhdistävästä konkreettisesti rajatusta alueesta että yhteenkuuluvuuden tunteen kautta koetusta yhteisöllisyydestä, joka konkretisoituu vuorovaikutuksena ja toimintana.

Yhteisö-käsitteeseen liittyy läheisesti identiteetin käsite. Identiteetin käsitteestä on olemassa monenlaisia ja toisistaan eriäviä tulkintoja. Perinteinen sosiologian ajatus identiteetistä tarkoittaa yksilön näkemystä erilaisiin ryhmiin kuulumisesta. Yksilö samastuu omaan kulttuuriin ja perinteisiin arvoihin. Näin muodostuneen identiteetin kautta yksilö tuntee olonsa turvalliseksi. Kun tarkastelukohteena on rakennemuutoksen läpi käynyt paikka, jossa sekä historiallisuudella että nykyisyydellä on tärkeä sija, on syytä nostaa esiin näkemys nyky-yhteiskunnan oletetuista vaikutuksista identiteetteihin.

Postmodernissa ajassa ihmiset ovat alkaneet liikkua ja kohdata uusia haasteita. Ympäristöistä on tullut muuttuvia. Postmodernit yhteiskunnat ja niiden arvot muuttuvat nopeasti. Ihmiset vaihtavat asuinpaikkaansa ja sosiaalista ympäristöään tiheämmin. Samalla identiteetit ovat alkaneet hajota, muuttua moninaisemmiksi ja itserefleksiivisemmiksi. Ihmisen on täytynyt muodostaa identiteettinsä yksin, oman turvallisen ympäristönsä ulkopuolella.

Vaikka identiteetti nähdään tässäkin yhteydessä muuttuvana, se on syytä erottaa roolista. Identiteetit ovat sosiaalisen toimijan itse itselleen antamia merkityksiä, jotka ovat muodostuneet itsenäistymisen prosessissa. Roolit taas määräytyvät yhteiskunnan organisaatioiden ja instituutioiden kautta (työntekijä, äiti, tupakoitsija jne.).

Anthony Giddensin mukaan identiteetti syntyy ajallisesta jatkuvuudesta, menneisyyden saattamisesta yhteen ennakoitun tulevaisuuden kanssa. Giddens puhuu traditioista, jotka ovat identiteetin välineitä. ”Kaikissa yhteiskunnissa henkilökohtaisen identiteetin – ja sitä laajempiin sosiaalisiin identiteetteihin liittyvien kytkentöjen – ylläpitäminen on ensisijainen ontologisen turvallisuuden edellytys.” (Giddens 1994, 114)

Olen haastatteluja analysoidessani myös sivunnut niissä mainittuja traditioita. Tarkastelen niitä osana yhteisöllisyyttä luovia ja ylläpitäviä toimintoja. Pohdin myös yhteisesti koetun identiteetin eli kollektiivisen identiteetin muodostumista eri kehyksissä.

Lehtosen mukaan kollektiiviset identiteetit muodostuvat eri yhteisöissä eri tavoin. Toiminnallisessa yhteisössä jäsenten ryhmäidentiteetti muodostuu konkreettisen toiminnan seurauksena ja yhteisyys rakentuu vuorovaikutuksessa kehittyvänä ilmiönä. Symbolisessa yhteisössä ryhmäidentiteetti vahvistuu tietoisuudessa yhteenkuuluvuuden tunteena. (Lehtonen 1999, 25-27)

Luonnosta ja ympäristöstä käytän tässä tutkimuksessa Hailan ja Lähteen (2003) määritelmiä. Ympäristö on jokin, mikä ympäröi. Luonto sen sijaan on kaikkialla. Ympäristö on aikaan ja paikkaan sidottu käsite. Se on ihmisten elinehtoja määräävien konkreettisten tekijöiden kokonaisuus. Luonnon käsite on laajempi. Hailan ja Lähteen mukaan ihmisille merkityksellisen luonnon muodostaa heidän olemassaolonsa perustana olevien prosessien kokonaisuus. Ihmiset ovat luonnon kanssa vuorovaikutuksessa elämäntähtöjensä välityksellä omissa elinympäristöissään, joten luonto saa aina ”kasvot” paikkaan sidottujen kokemusten perusteella. (Haila & Lähde 2003, 13-14)

Alkuvaiheessa mietin sitä, tutkinko asukkaiden ympäristökäsityksiä vai luontosuhteita. Vastaan on tullut molempia, enkä ole edes pyrkinyt rajaamaan haastateltavien puhetta tältä osin. Sen sijaan olen kiinnittänyt kehyksiä analysoidessani huomiota siihen, kummasta on missäkin tapauksessa ollut kyse.

Puhujan itselleen asettama positio on erilainen jos puhutaan ympäristöstä tai jos puheena on luonto. Ympäristön paikka on puhujan ympärillä, ulkopuolella. Luonto voi sijoittua myös puhujan sisälle ja puhuja luonnon sisälle. Olen keskittynyt tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti haastateltavien käsityksiä ympäristöstä ja suhteita luontoon niissä paikoissa ja siinä tilassa, mistä kulloinkin on ollut kyse. Rinnasteisesti olen tarkastellut haastateltavien käsityksiä ihmisistä eli sosiaalisesta ympäristöstä. Tiivistetysti voisi sanoa, että olen tutkinut suhteita tilassa.

4. TOTEUTUS JA MENETELMÄT

4.1 Kävelyllä – menetelmänä etnografinen kävelyhaastattelu

Olen kerännyt haastatteluaineiston osallistumalla informanttien luonnossa olemisen ja kokemisen hetkiin. Alkuperäinen ajatukseni oli kerätä haastateltavilta tietoa heille merkittävistä paikoista ruukissa ja sen lähistöllä sekä jakaa heidän kanssaan kyseisiin paikkoihin liittyvä kokemus. Lähtökohtana oli Phil Macnaghtenin ja John Urryn (1998) näkemys siitä, kuinka luontokäsitysten syntyminen on vahvasti tilannesidonnaista. Uskoin, että merkittävien paikkojen, yksittäisten tilan, paikan ja ajan kokemusten hahmottamisen kautta olisin ikään kuin luontokäsitysten syntytilanteiden äärellä.

Aloitin haastattelut tammikuussa 2005. Tein aluksi yhden pilottihaastattelun. Pyysin haastateltavaa viemään minut jonnekin hänelle merkitykselliseen paikkaan, jossa hänellä on tapana muulloinkin käydä ja joka olisi lähettyvillä. Tunsin ennakoita haastateltavan henkilöhistoriaa ja hän tiesi, mitä olin tekemässä.

Haastateltava oli varsin sosiaalinen ja kävimme keskustelua heti ensi metreiltä koko matkan ajan. Kävellessämme epäilin, viekö ahkera sananvaihto huomion itse tarkoitukselta? Eli sivuutammeko haastateltavalle merkitykselliset paikat ja jääkö kenties luonnon havainnointi normaalia vähemmäksi. Pilottihaastattelussa tuli kuitenkin selväksi, että yksittäiset paikat eivät olleet haastateltavalle sinänsä merkityksellisiä. Hänelle oleellisempaa oli itse käveleminen prosessina. Lisäksi hän kertoi mieluiten etsivänsä kävelyreiteilleen mahdollisimman paljon eri variaatioita. Haastattelun kuunneltuani ymmärsin, että sain kiinnostavampaa tietoa itse kävelyn aikana käymästämmekeskustelusta, kuin keskittymällä pelkästään paikkoihin liittyvään informaatioon.

Pilottihaastattelun pohjalta tein päätöksen keskittyä koko kävelyn ajan tapahtuvaan osallistuvaan havainnointiin sekä keskusteluun, vaikka se veisikin osan haastateltavan luontoon kohdistamasta huomiosta. En kuitenkaan hylännyt ajatusta merkityksellisistä paikoista. Olisi mahdollista, että muille haastateltaville yksittäisillä paikoilla olisi suurempi merkitys tai joissakin paikoissa tulisi ilmi jokin kiinnostava asia. Ainakaan paikkojen määrittelystä ei olisi haittaa muulle keskustelulle. Lisäksi tuntui hyvältä antaa haastateltavien määrätä reitistä. Siten saisin tietoa haastateltavien erilaisista arkipäiväisistä ruukissa ja luonnossa kulkemiseen liittyvistä käytännöistä.

Toteutin kävelyhaastattelut alkuvuodesta 2005 sekä yhden haastattelun kesäkuussa. Koska olin asunut jo muutaman vuoden paikkakunnalla, erilaisten sosiaalisten ryhmien ja asukkaiden sosiaalisten suhteiden verkosto oli tullut melko tutuksi. Parhaiten olin tutustunut joihinkin muihin uusiin asukkaisiin, varsinkin kyläseurassa ja sen ympäristöryhmässä sekä luomuruokapiirissä aktiivisesti toimiviin jäseniin. En ole ollut Fiskarsin käsityöläisten, muotoilijoiden ja taiteilijoiden osuuskunnan jäsen. Osuuskuntalaisista olin tutustunut lähinnä muihin lapsiperheisiin. Asetuin tarkastelemaan asuinpaikkaani uudelleen. Otin käyttöni tutkijan kehyksen, jonka kautta pyrin näkemään ruukin asukkaat ensin kokonaisuutena ja sen jälkeen jonkinlaisina ryhmittyminä. Aivan aluksi tein kaksi haastattelua taustatiedon hankkimiseksi. Toinen näistä haastateltavista oli paikallisopas, joka auttoi minua hahmottamaan erilaisia sosiaalisia verkostoja ja toinen oli luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistyksen puheenjohtaja, joka kertoi näkemyksensä ympäristön tilasta ja paikallisista ympäristökonflikteista.

Haastateltaviksi pyysin asukkaita hahmottelemistani erilaisista ryhmistä. Valitsin mukaan paikallisesti aktiivisia vaikuttajia, mutta myös vähemmän kylätoimintaan tai muuhun yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen osallistuvia henkilöitä. Mukana oli mm. kyläseuran puheenjohtaja, ympäristöryhmän ja vihreiden perustaja ja kunnanvaltuutettu, sekä urheiluseuran perustaja, ay-aktiivi ja monivuotinen vasemmistoliiton kunnanvaltuutettu. Yhteensä varsinaisia haastateltavia oli 13. Haastatelluista kaksi oli Fiskars-yhtiön edustajia, kolme oli Fiskarsin vanhoja, nyt jo pitkään eläkkeellä olleita työntekijöitä ja yksi eläkeläinen, joka oli ollut tehdastyössä, mutta asunut Fiskarsissa. Mukana oli kuusi uutta asukasta, joista kaksi 1980-luvulla tyhjentyneeseen ruukkiin muuttaneita, kaksi 1990-luvulla muuttanutta ja kaksi 2000-luvulla muuttanutta. Lisäksi haastattelemani luonnonsuojeluyhdistyksen puheenjohtaja oli entinen Fiskarsin ”uudisasukas”, nykyinen karjaalainen. Valitsin hänet haastateltavaksi, koska nykyisten kyläläisten joukosta ei löytynyt yhtä kriittistä luonnonsuojelullista näkökulmaa omaavaa henkilöä, vaikka ruukissa asuukin kansalaisaktivisteja ja vihreitä. Myöhemmin tein vielä yhden taustoittavan haastattelun ilman kävelyretkeä. Kyseinen informantti oli tutustunut läheisesti yhtiön metsästyskulttuuriin ja kertoi siitä.

Yhtiön omistajista - Julinien perillisistä - pyysin haastateltavaksi Fiskars Oyj:n silloista hallituksen puheenjohtajaa Göran J. Ehrnrothia sekä hänen poikaansa hallituksen jäsentä Alexander Ehrnrothia. Molemmat kieltäytyivät haastattelusta.

Jo heti tutkimuksen aluksi tiedostin laadullisen tutkimuksen näkökulman, jossa informantit eivät näyttäyty toistensa variantteina, eivätkä esimerkkinä kollektiivin ajattelutavoista. (Alasuutari 1994, 40) Haastateltavat eivät olleet ”tasalaatuisia” yksilöitä, vaan erilaisia puhujan asemia edustavia informanteja. Eri haastattelukerroilla puhuttiin eri asioista ja eri informanteilta kyselin eri asioista. Näin ollen he valottivat tutkittavaa kokonaisuutta eri puolilta. (Alasuutari 1994, 31-34)

Kerroin haastateltaville etukäteen tutkivani luontosuhteita ja pyysin heitä miettimään valmiiksi jonkin heille merkittävän paikan tai heitä kiinnostavan reitin, jossa haluaisivat käydä kävelemässä. Tällä tavoin kehystin haastattelut samalla tavoin. Sanoin, että ”paikka voi olla sellainen, josta erityisesti pitää tai jossa tykkää käydä”. Jaoin suurimman osan haastatteluista kahteen osaan. Aluksi istuimme yleensä pöydän ääressä ja puhuimme haastateltavan henkilöhistoriasta, miten, milloin ja miksi hän on Fiskarsiin tullut. Kahden iäkkäämmän haastateltavan kanssa kävelyretken toteuttaminen ei ollut mahdollista. Heidän kanssaan jatkoin haastattelua kyselemällä paikoista, joissa heillä on tapana käydä sekä muista luonnossa liikkumiseen liittyvistä asioista.

Kaikille kävelyretkille lähdettiin ruukista. Kahden haastateltavan retket suuntautuivat metsään luonnonsuojelualueille, jonne kuljimme autolla. Ensimmäisen haastattelun aikana oli tammikuu, mutta maassa ei ollut lainkaan lunta. Helmikuussa lunta kuitenkin satoi reilusti. Vaihtelevat olosuhteet eivät sinänsä vaikuttaneet reitinvalintoihin. Haastateltavat kertoivat käyvänsä kävelyillä myös talvisin. Yhden haastattelun tekemistä lumi vaikeutti huomattavasti. Ajoimme haastateltavan hieman rikkiäisellä autolla metsään ja raivasimme välillä tielle kaatuneita puita. Sadan metrin välein mietimme, uskallammeko enää jatkaa eteenpäin. Yhteinen ”seikkailu” oli kuitenkin molempien mielestä hauska kokemus ja kevensi tunnelmaa sopivasti. Kun olimme jo valmiiksi jakaneet jonkin kokemuksen käytännön toiminnan tasolla, oli helppo jatkaa jakamista puheen tasolla.

Olen usean vuoden haastatellut ihmisiä toimittajan roolissa lehtiin, radioon ja televisioon. Toimittajan työssä olen havainnut, että ihmiset usein vapautuvat kertomaan itsestään vasta silloin kun nauhurin tai kameran laittaa pois päältä. Toimittajana olen usein saanut haastateltavan vapautumaan, kun olen pyytänyt häntä tekemään jotakin, esimerkiksi näyttämään jotakin omaan alaan liittyvää asiaa käytännössä. Tässä tutkimuksessa havaitsin, että haastattelemisen kävellessä muutti haastateltavien suhtautumistapaa olennaisesti. Konkreettinen ero tapahtuu jo liikkeelle lähdettäessä; emme ole enää pöydän ääressä vastakkain. Kuljemme rinnakkain tai haastateltava edellä. Hänellä on määräysvalta siitä, minne olemme menossa. Hän on näyttämässä minulle jotakin.

Tutkijana pyrin aktiivisesti pois toimittajan roolista. En halunnut myöskään esiintyä asiantuntijana tai kriitikkona, vaan saavuttaa henkilökohtaisen luottamuksen tason. Halusin osoittaa aidon kiinnostukseni. Tarpeen tullen olimme vain hetken hiljaa. Etukäteen hieman epäilin, kuinka pystyn haastateltavien silmissä ja korvissa irrottautumaan radiotoimittajan roolista. Toisaalta tottumus teknisten laitteiden käsittelyssä antoi varmuutta ja pystyin keskittymään itse haastatteluun lähes täydellisesti. Nauhoitin haastattelut Minidisc -laitteella. Mikrofoni ei ollut erityisen näyttävästi esillä. Ääni tallentui hyvin, vaikka kannoin mikrofonia kädessäni samoin kuin olisin kävellyt normaalisti. Lisäksi verhoilin mikrofonin tuulensuojaksi vanhan villasukan, joka esteettisellä olemuksellaan sopivasti hälvensi teknisen asiantuntijuuden leimaa.

Otin tavoitteekseni uteliaan noviisin roolin, jonka Ari Jokinen (2002) oli havainnut hyväksi haastatellessaan metsänomistajia kävelemällä heidän kanssaan heidän metsissään. Tässä uteliaan noviisin roolissa tein refleksiivisiä kysymyksiä tilanteen mukaan. Jokisen tavoin koin, että roolin mukainen käytös oli luontevaa ja synnytti vapaan ilmapiirin. Haastattelukysymykset syntyivät vapaasti tilanteiden ohjaamina. Eri henkilöiden kohdalla olin etukäteen pohtinut erilaisia kysymyksiä. Kysymykset koskivat haastateltavien kävelyllä käymiseen liittyviä tottumuksia, luontokokemuksia, Fiskarsissa asumista sekä paikkoja, joissa liikuimme. Kartoitin haastateltavilta myös sitä, miten he kokivat muut toimijat. Esimerkiksi useimmilta asukkailta kysyin, miten he kokivat yhtiön roolin ja yhtiön edustajille tein kysymyksiä asukkaista. Haastattelukertojen edetessä hyödynsin edellisten haastateltavien antamia tietoja. Taustoittavia haastatteluja varten olin varustautunut miettimällä teemat etukäteen.

Kävelyn aikana tein myös jatkuvaa osallistuvaa havainnointia. Seurasin haastateltavan tapaa kulkea ja kiinnittää huomiota erilaisiin ympärillämme oleviin asioihin. Havainnoin myös itseäni ja välillämme tapahtuvaa vuorovaikutusta. Haastattelujen jälkeen kirjasin muistiin tekemäni havainnot sekä paikat, joihin haastateltava oli halunnut kulkea tai osoittaa kävelyjen aikana. Pidin kiinnostavana esimerkiksi sitä, ettei Fiskars yhtiön varatoimitusjohtaja halunnut varsinaisesti osallistua kävelyn. Hän valitsi itselleen mieluisan haastattelupaikan alaruukin puistonpenkiltä. Pyrin jokaisen haastattelun kohdalla tiedostamaan oman suhtautumiseni haastateltavaan sekä mahdolliset välillämme olevat arvoasetelmat. Myös tällä tavoin kertyneet havainnot muokkasivat käsitystäni aineiston analyysissä.

4.2 Kehysanalyysi

'Kehys' eli 'frame' on Erving Goffmanin (1974) luoma käsite. Kehyksen kautta ihmiset havainnoivat, tunnistavat ja jäsentävät asioita. Kehys toimii ihmismielen perustana toiminnalle ja määrittelylle. Kehykset antavat merkityksen asioille, tilanteille ja toiminnalle. Väliwerrosen (1996) mukaan "kehyksen käsite tarjoaa erään mahdollisuuden ymmärtää ihmisen tietoisuuden ja toiminnan suhdetta siihen kulttuuriin, jossa hän elää."

Goffman tarkoittaa kehyksellä sääntöjoukkoja, jotka konstituivat toimintoja, niin että ne tulevat määritellyksi tietyn lajin toiminnoksi. (Alasuutari 1993, 147) Arkielämässä kehykset löytyvät tilanteissa, jolloin saamme käsityksen siitä "mitä tapahtuu?". Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että aina sosiaaliseen tilanteeseen tullessamme, esille nousee kysymys: *mitä tässä oikein on meneillään?* (What is going on here?) Jotta voimme toimia tilanteessa oikein, meidän on päästävä ensin perille tilanteen luonteesta, eli asettaa se sopiviin kehyksiin.

Kulttuurissa olemassa olevat kehykset säätelevät toimijoiden tekemiä tulkintoja. Etnometodologisessa tarkastelussa "kehystetyissä" tilanteissa ei ole niinkään kyse tilanteen tulkitsemisesta tämän tai tuon kehyksen puitteissa, vaan juuri kehys *konstituoi* tilanteen siksi, mikä se on. Arkitoiminnassa ja puheessa kehykset ovat usein päällekkäin, nivELYTÄT toisiinsa ja vaihtuvat nopeasti. (Alasuutari 1993, 148)

Erkki Karvonen kritisoi 'framen' vakiintunutta käännoästä kehystä. Hän suomentaa 'framen' mieluummin kehikoksi, joka toimiikin metaforana paremmin. Kehikko on kantava rakenne, joka järjestää kaiken muun perustavalla tavalla tietynlaiseksi, mutta ei näy lopputuloksessa päällepäin. 'Framen' lanseeraajan Goffmanin tausta on ns. Chicagon koulun sosiologiassa ja symbolisessa interaktionismissa. (Karvonen 2000)

'Frame' eli 'kehys' on lähellä monia muita samantapaisia käsitteitä, kuten diskurssi, genre ja formaatti. Kehysanalyysissä kehykset operoivat hahmojen tunnistamisen kautta. Diskurssi taas perustuu eroihin eli diskurssianalyysissä merkitysyksiköt saavat identiteettinsä siitä, miten ne eroavat toisistaan. Karvosen mukaan diskurssi perustuu kielipeliin tai sosiaalisiin käytäntöihin kun taas kehysanalyysin lähtökohtana on tilannekonteksti ja sen ymmärtäminen. (Karvonen 2000)

Juuri näiden edellä mainittujen kehysanalyysin ominaispiirteiden ansiosta kyseinen analyysitapa sopii hyvin kokoamani empiirisen aineiston tarkastelun lähtökohdaksi. Kehysten sosiaalinen jaettavuus, tilannekontekstin merkittävyys sekä keskittyminen hahmojen tunnistamiseen enemmän kuin erojen etsimiseen ovat olleet tämän analyysin keskiössä.

Tässä tutkimuksessa en nojaudu suoraan Goffmanin kehysanalyysiin, vaan sen sovelluksiin erilaisissa yhteiskunnallisissa tutkimuksissa. Kehysanalyysiä on käyttänyt ympäristöaiheisessa tutkimuksessa muun muassa Esa Väliverronen (1996) väitöskirjassaan *Ympäristöuhkan anatomia*. Hyvä esimerkki kehysanalyysin käyttämisestä etnometodologisessa tutkimuksessa on ollut Anssi Peräkylän (1990) *Kuoleman monet kasvot*. Anna-Maija Puroila (2002) on käyttänyt kehysanalyysiä tutkiessaan päiväkodin arkea. Olen luonnostellut tulkintakehykset keräämäni haastatteluaineiston pohjalta. Väliverronen tavoin tässä aineiston tulkinnassa kehykset ovat ideaalityyppisiä, eivät kuvauksia tai hypoteeseja, joita on tarkoitus testata määrällisen analyysin avulla. Näin ollen kehykset ovat konkreettisen tutkimuksen lopputulos (Väliverronen 1996, 111).

Aineistosta muodostetut tulkintakehykset perustuvat haastateltavien luontoa ja yhteisöä koskevaan puheeseen. Alasuutarin mukaan puhe on erilaisten asiantilojen tuottamista kehysten kautta. Aineistoa tulee tarkastella tietyssä tilanteessa tuotettuna puheena. (Alasuutari 1993, 241) Puheessa kerrottu kuvaus asiasta ei ole koskaan sama kuin asiantila sinänsä. Kun puhetta analysoidaan, analysoidaan puhujan asiantiloja koskevia tulkintoja. Näiden tulkintojen kautta olen halunnut päästä perille siitä, miten erilaiset ihmiset kokevat saman asian. Tulkinnat kertovat heidän kokemusmaailmastaan sekä heistä itsestään. Jokainen kehys määrittelee sen, mitä luonto ja yhteisö merkitsevät. Kehys myös määrittelee sen, mitä asianosainen itse on, omissa ja toisten silmissä. Kehyksistä välittyvät sekä kulttuurinen että subjektiivinen taso fiskarslaisten sosiaalisessa elämässä.

Goffmanin mukaan käytännön toimet määrittävät sen, minkä merkityksen eri asiat ympärillämme saavat. Hän jäsentää erilaisten toimien loputtoman kirjon tietyiksi kokonaisuuksiksi, joita hän kutsuu kehyksiksi. Arkipäivän kulku on jatkuvaa siirtymistä kehyksestä toiseen. Erilaiset toimintakokonaisuudet eli kehykset ylläpitävät erilaisia todellisuuksia. (Peräkylä 1990)

Puroilan (2002) mukaan kehysanalyysin lähtökohta ja tavoitteenasettelu on kaksitahoinen. Kehysanalyysi ei käsitteellistä sosiaalista todellisuutta yksinomaan järjestyneisyyden kautta, vaan yhtä oleellista on tarkastella sitä, miten tällainen järjestyneisyys on haavoittuva. Kehysanalyttistä lähtökohtaa tulkiten tällaisia todellisuuden moniulotteisuuden lähteitä ovat Puroilan mukaan seuraavat viisi ilmiötä.

1. Yksilöt voivat tulkita tilanteita useiden erilaisten kehysten kautta.
2. Yksilöt voivat käyttää samanaikaisesti useampia kehyksiä.
3. Yksilöt vaihtavat joustavasti tilanteissa kehyksiä.
4. Kehyksiä muunnetaan.
5. Yksilöt toimivat vastoin sosiaalisia normeja eli kehysten sisältämiä sääntöjä sopivasta käyttäytymisestä.

Tarkastelukehys voi muuttua, jos luontoa tarkastelee tai jos sen kokee eri roolissa. Sama henkilö voi nähdä luonnon eri tavoin eri tilanteissa, eli tarkastella luontoa erilaisessa kehyksessä. Tämä korostuu erityisesti henkilöillä, jotka ovat eri tavoin tekemisissä luonnon kanssa työssään ja vapaa-aikanaan. Kehysten vaihtaminen onkin Goffmanin mukaan ”jokaisen kulttuurimme jäsenen hallitsema taito.” Eri tilanteissa, eri kehyksissä, omaksumme hyvin erilaisia toiminta- ja ajatusmalleja. (Peräkylä 1990)

4.3 Aineisto ja analyysi

Haastatteluaineiston lisäksi olen käyttänyt kirjallisena aineistona Pohjan ja Fiskarsin historiasta kertovia lähteitä. Ruukin historia on painettu kansien väliin yhtiön näkökulmasta kirjoitettuna juhluvuoden julkaisuna ”Fiskars 350”. Asukkaiden ja työläisten historiankertomuksia on tallennettu Fiskarsin kotiseutuyhdistyksen hallinnoiman Fiskarsin museon kokoelmiin ja julkaisuihin.

Haastatteluista kertyi n. 24 tuntia digitaalista äänimateriaalia. Litteroin haastattelut, tulostin ja kävin aineiston läpi pohtimalla seuraavia analyttisiä kysymyksiä:

- miten haastateltava kuvailee Fiskarsia?
- miten haastateltava näkee itsensä muihin toimijoihin nähden?
- miten luonto tulee esiin haastateltavan puheesta?

- mitkä ovat haastateltavalle olennaiset paikkaan liittyvät asiat ja millä tavoin haastateltava niistä kertoo?

Näiden kysymysten kautta pystyin hahmottamaan sitä, millaisiin positioihin haastateltavat asettivat itsensä muihin toimijoihin verrattuna. Toinen olennainen asia, mitä pyrin selvittämään, oli se, miten haastateltavat suhtautuivat muihin toimijoihin ja ympäristöönsä. Aineistoa tarkastellessa olen tehnyt tulkintoja henkilöiden itselleen, luonnolle ja yhteisölle asettamista määrittelyistä ja positioista. Ryhmittelin toimintojen kuvauksia, kielellisiä kuvauksia ja määritelmiä erilaisiksi kokonaisuuksiksi.

Haastatteluaineistosta määrittelin viisi kehystä, jotka ovat hallintakehys, työn kehys, idyllin kehys, villin kehys ja kokemisen kehys. Kappaleessa viisi kuvailen ja analysoin kunkin kehyksen sen mukaan, miten haastateltavat ovat kehyksen kautta puhuneet itsestään ja suhteistaan sekä ympäristöön että yhteisöön.

Kävelyhaastattelujen analysointiin kehysanalyysi sopi hyvin, sillä ympärillä olevaa tilaa kommentoidessaan haastateltavat tulivat automaattisesti puhuneeksi kehyksen ytimen kannalta olennaisella tavalla siitä, mistä on kysymys. Esimerkiksi hallintakehyksessä ympärillä olevasta tilasta puhuttiin kohteina, joille oli mahdollisesti tarkoitus tehdä jotain tai joita arvioitiin hallinnan kohteina. Työn kehyksessä ympäristöstä nousivat esille esimerkiksi perunapellot, tukinuitto ja marjanpoiminta. Kehykset nousivat aineistosta näistä ja kolmesta muusta erilaisesta tavasta havainnoida ja eksplikoida ympäristöä sekä luontoa ja itseä sen osana.

Kehysten nimeämisen jälkeen kävin aineiston uudelleen läpi ja ikään kuin kehystin tekstin uudelleen. Tässä vaiheessa kiinnitin erityisesti huomiota kehyksille ominaisiin toimintoihin sekä kehysten kautta muodostuneisiin identiteetteihin. Lopuksi pohdin vielä kehysanalyysille ominaisia asioita, kuten kehysten päällekkäisyyttä, muuntumista sekä niiden välistä dynamiikkaa. Olennaisia kysymyksiä analyysin tässä vaiheessa olivat:

- mitkä ovat kehykseen liittyvät toiminnot?
- miten eri paikat ja tilat liittyvät niissä käytettyihin kehyksiin?
- miten ja missä tilanteissa haastateltavat vaihtavat kehyksiä puheessaan?
- mitkä ovat kehyksissä usein käytettyjä kielellisiä ilmaisuja ja millaisin kielikuvin kehyksissä tuotetaan puhetta?
- miten kehyksissä puhutaan muista kehyksistä?

Kehysanalyysiä on usein käytetty erilaisten sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden tutkimuksessa. Vaikka oma tutkimukseni ei keskittynyt varsinaisesti sosiaalisten tilanteiden tulkintaan, pidin analyysimenetelmää erittäin sopivana aineistoni tulkintaan. Analyysi painottui haastateltavien tuottamaan puheeseen erilaisista arkielämän tilanteista. Toisaalta haastattelu oli aina myös sosiaalinen tilanne, jossa oli kyseessä haastattelijana toimivan uuden asukkaan ja jonkun toisen välinen vuorovaikutus. Myös tästä vuorovaikutustilanteesta kertyneitä havaintoja kirjasin sekä kävin läpi analyysivaiheessa.

5. TOIMIJUUDEN KEHYKSET

5.1 Hallintakehys

Hallintakehyksestä katsottuna asuin- ja lähiympäristö nähdään muuttuvana ja kehitettävänä kohteena. Kehystä käyttivät yhtiön edustajat. Heillä hallintakehys oli puheessa hallitsevana kehyyksenä yhtiön edustajan roolissa esiintyessään. Hallintakehyksessä hahmottuu selvä hierarkia, jossa ylin päätösvalta ympäristöön kuuluvista asioista on omistajalla eli Fiskars-yhtiöllä.

Hallintakehys on rakentunut koko ruukin historian kehityksen kautta ja se uusiutuu toiminnallisissa käytännöissä. Historiankirjoituksessa hallintakehys näyttäytyy voittajien, hallitsijoiden ja omistajien historiana. Fiskars on menestystarina, jonka kehittyminen nykyiseen muotoon on aiempien patruunojen ansiota. Patriarkaallinen perinne on siten kunnia-asia. Hallintakehyksestä tarkasteltuna Fiskars näyttäytyy historiansa kautta yhtiön luomana, kehittämänä ja omistamana kokonaisuutena. Kokonaisuuteen kuuluu koko ruukki: rakennukset, ihmiset ja luonnonelementit, sekä ruukkia ympäröivät metsäalueet.

Omistaja, hallitsija, isäntä

Hallintakehyksen taustalla on patriarkaallinen ajattelu, joka tulee esiin hierarkkisista luokitteluista. Hallintakehyksestä katsottuna ensisijaista on yhtiön liiketoiminnan pysyminen kannattavana. ”*Jos ei ole firmaa, ei ole muutakaan.*” Toiseksi olennaisinta paikassa ovat ihmiset, jotka tekevät siitä elävän. Ruukin rakennemuutoksen jälkeinen kehitys on tapahtunut vähitellen paikkaan muuttaneiden uusien ihmisten kautta. Lähihistoria on ollut ilman tarkkaa visiota tai suunnitelmaa tapahtunut luova prosessi, jota yhtiö on rahoittanut ja ohjannut tiettyjen kriteerien mukaisesti. Tyhjentyneet ja repsottavat ruukit haluttiin saada kuntoon yhtiön 350-vuotisjuhliin mennessä. Ruukin kunnostamiseen käytettiin alkuperäisiin suunnitelmiin nähden moninkertainen määrä rahaa, kaikkiaan noin 12 miljoonaa euroa. Nykypäivän Fiskarsiin ollaan yhtiön johdossa tyytyväisiä, sillä ”paikka on edukseen”.

Hallintakehyksen kautta tuotetussa puheessa Fiskars oli esillä uudistettuna kohteena, josta voi olla ylpeä. Jotta paikan arvo pysyy ja myös ulkopuolisten kiinnostus paikkaa kohtaan säilyy, se tarvitsee jatkuvaa suunnittelua, kehitystä ja huoltoa. Hallintaperspektiivistä ruukkia katsellaan etäältä tai

ylhäältä. Ruukin kohteista puhutaan kohteina, joita muutetaan tai säilytetään ja joista tehtävät päätökset ovat yhtiön päätösvallan alaisina. Ruukin kehittäminen on hallintakehykseen kuuluva merkittävä toimintakokonaisuus. Toimintoihin kuuluvat mm. ruukin asukkaiden valinta, taiteellinen kehittäminen, valaistus ja kasvillisuuden hoito.

Omistettujen alueiden kontrollointi ja määrittely tuottavat jaoteltua luontoa, joka näyttäytyy sekä itse ruukissa yksittäisinä kohteina että metsäalueella tiettyinä kohteina. Luonto on muun muassa omistettua maata, metsikkökuvioita, suojelualueita ja metsästyksen ajolinjoja. Ruukin puistomainen miljöö on hyvin hoidettu ja esteettinen kokonaisuus. Alueiden määrittelyssä läheiset metsät ovat ruukista erillisiä, koska niitä hallinnoidaan erilaisin kriteerein, mutta historiallisen perinteen kautta ne vielä nykyisinkin liittyvät omistusalueina ruukkiin.

”Ruukin yhteyteen luonnollisesti kuuluu jonkun verran metsää.”

Hallitsijalle kuuluvaan valtaan kytkeytyy myös vastuu. Vastuun voi nähdä kapeasti tai laajasti. John von Julinin aikana vastuun kantaminen näyttäytyi käytännössä sosiaalisena vastuuna työntekijöiden hyvinvoinnista. Nykyisin sosiaalinen vastuu on siirtynyt yhtiöltä yhteiskunnalle eli käytännössä kunnalle ja kuntalaisille eli paikkakunnalla asuvalle työtä tekeväälle väestölle. Yhtiön edustaja näkee ja kokee kuitenkin edelleen vastuuta ruukin kehittämisestä.

”Se on ihan täys selvä, et meil on tämmönen vastuu, jota ei kunta, ei museovirasto, eikä kukaan muukaan olis valmis ottamaan.”

Vastuun merkitys on kuitenkin jonkin verran muuttunut. Nykypäivänä vastuu ulottuu myös Fiskarsin kokonaisuuden säilymiseen ja kehittämiseen. Käytännössä se koskee ennen kaikkea kiinteää omaisuutta, sen kunnostamista ja ylläpitämistä. Asuin- ja liikekäytössä olevien kasarmien kunnostaminen, ulkovalaistuksen järjestäminen ja yleisilmeen ylläpitäminen ovat olleet yhtiön puolelta tulleita tekoja paikan kehittämiseksi. Vastuu näkyy myös kunnioittavassa asenteessa ruukinkonttorin pitkäaikaisia työntekijöitä kohtaan. Samalla kun yhtiöllä on hillittyjä globalisoitumisen merkkejä, keskellä Fiskarsia sijaitseva ruukinkonttori muodostaa oman perinteitä ja juuria kunnioittavan yksikkönsä.

”Sit on toinen juttu, että pitää huolehtia ihmisistä. Muu hoituu kyllä, mut ihmisethän on, se on täällä aina tajuttu. Sellanen klisee tänä päivänä, että ihminen on firman

tärkein voimavara, niin se on ollut täällä suht luonnollinen asia ja ihan tärkeä asia. Ja niistä, huolehditaan et kaikki toimii.”

Historiallisuutensa kautta ruukilla on omistajilleen perintöarvoa, joka on sekä taloudellista että henkistä. Isältä pojalle siirtyvää perintöä halutaan vaalia ja hoitaa hyvin. Ruukkiympäristöstä halutaan huolehtia niin, että sen arvo säilyy. Hyvin hoidettuna ja hallittuna kokonaisuutena sillä on myös merkittävä imagoarvo.

Yhtiö suhtautuu nykyruukin asukkaisiin etäisyyttä pitävästi, mutta hyvin myönteisesti. Yhtiö on tukenut yhteisöllistä toimintaa. Se on mm. myöntänyt tontin kyläsaunalle, rahoittanut kyläjuhlia ja tapahtumia ja antanut toritoiminnan kyläseuran hoidettavaksi. Toripaikkojen vuokrauksesta onkin tullut kyläseuran merkittävin tulonlähde. Yhtiön varatoimitusjohtaja on myös palkannut nuorisotyöntekijän, jotta nuorten ongelmankäyttäytymiseltä välttäisi. Tosin yhtiön huolena ei ole ollut niinkään nuorten ja perheiden hyvinvoinnin turvaaminen, vaan nuorten aikaansaamien haittojen, kuten graffitien välttäminen. Hallintakehyksessä ruukissa tapahtuvat taidenäyttelyt, juhlat ja tapahtumat näyttävät elämyksien tarjoajan tai kustantajan näkökulmasta. Kyseessä on patriarkaaliseen kulttuuriin sopiva isännän rooli.

Design luonto ja metsä perintönä

Ruukki on design artefakti. Ruukkiluonto on verrattavissa puistoon, mutta se on luonteeltaan hyvin erilainen. Puisto on julkinen tila, jonka hallinnoinnista vastaa jokin julkinen taho, yleensä kunnan puisto-osasto, tekninen osasto tai vastaava taho. Ruukissa kunnan aluetta on vähän. Suurin osa maasta kuuluu yhtiölle. Yhtiölle ruukki on kokonaisuutena designtuote, johon kuuluvat rakennukset, puut ja jopa asukkaat. Ruukki on hallittu, rakennettu ja kontrolloitu esteettinen elämys. Se on myös muuttuva ja muokattava kokonaisuus.

Puistomaisessa ympäristössä luonnonelementit esiintyvät niille sopivilla paikoilla. Kuten puistoissa, myös ruukissa kasvillisuus on hoidettua. Edellisten omistajasukupolvien aikana ruukin miljöö oli aukeampi, puita ja kasvillisuutta oli vähemmän. Edelleen tiettyjä alueita ruukin reunoilla pidetään laidunnettuna. Ruukin reunusalueet ovat perinteistä kulttuurimaisemaa: peltoa, niittyä ja laidunta. Ruukissa luonnonelementit tulevat esiin hallitusti ja tiettyjen julki lausumattomien kriteerien kautta määriteltynä. Maisemanhoidossa oleellisinta on esteettinen näkökulma. Välittömästi ruukissa ja

siihen rajoittuvana oleva puusto on metsätalouden ulkopuolella. Ruukin esteettisen ilmeen hallinnassa otetaan huomioon erilaisia seikkoja, kuten historiallisesti arvokkaiden kohteiden näkyvyys ja maisemallisesti kiinnostavien kohteiden, kuten ranta-alueiden pysyminen avoimena.

Oleellista artefaktiselle luonteelle on se, että ruukissa tietyt luonnonelementit ovat olemassa juuri siksi, että niille on annettu joku olemassa olon kannalta olennainen merkitys. Ympäristöön sopimattomat elementit, kuten kaatuneet puut, voidaan korjata pois. Luonnonelementeistä vesi ja vanhat puut ovat tärkeä ja arvostettu osa designruukin kokonaisuutta määrittelevää estetiikkaa. Vuosisatoja vanhat puut ovat erittäin olennainen osa ruukin artefaktista kokonaisuutta. Ne ilmentävät historiallisuuden mukanaan tuomaa jatkuvuutta ja arvokkuutta.

”Se että ollaan saatu maailman paras puutarhuri, joka pitää tän kunnossa, niin se on lottovoitto. Mut tätä ei oo pilattu kukkapenkeillä tai muuta. Puut on pidetty kunnossa, mut tää ei oo menny överiks.”

Ruukkialueen ulkopuolella puuntuotannolla on ensisijainen merkitys. Fiskars-yhtiöllä ei ole varsinaista kirjattua metsäpolitiikkaa. Metsänhoidon politiikan linjaukset ovat siis jonkinlaisia kirjoittamattomia periaatteita, jotka metsäpäällikkö toteuttaa ja omistajat hyväksyvät hiljaisessa yhteisymmärryksessä. Metsien merkitys on muuttunut aikojen kuluessa. Alun perin metsien tarkoitus oli tuottaa hiiltä tehtaisiin. 1980-luvun loppuun saakka alueella toimi saha, jonka puuhuolto oli yhtiön metsäosaston vastuulla. Nykyisin metsillä ei enää ole samanlaista merkitystä raaka-ainelähteenä suoraan yhtiön tarpeisiin. Monet suuret teollisuusyhtiöt, metsäyhtiöt mukaan lukien, ovat viime vuosina myyneet metsänsä. Nykytrendeihin nähden onkin yllättävää, ettei metsäteollisuudesta ole Fiskars-yhtiössä jo luovuttu. Taustalla on perheyhtiön omistajien tietoinen valinta.

”Niin tässä että yhtiöllä edelleen on metsää, on yksi syy se että tämmönen jonkinlainen tunneside, mikä edelleen yhtiön johdolla on tähän ruukkiin ja myös siihen liittyen näihin ympäröiviin metsiin. Et se syyttä ei noin vaan luovuta siitä, mut tietysti taloudelliset realiteetit siinä täytyy aina katsoa.”

Hallinnan kehyksessä metsän merkitys on selvästi ensisijaisesti taloudellinen, mikä on tietysti taloudellista voittoa tavoittelevan yhtiön kysymyksessä itsestäänselvyys. Olennaista Fiskarsin kohdalla on se, että yhtiön omistus pohja on monesta muusta teollisuusyhtiöstä poikkeava. Omistajuuden ollessa yhä saman suvun keskuudessa, myös muut intressit vaikuttavat päätöksentekoon. Paikka koetaan enemmän omaksi, osaksi omia sukujuuria ja perintöä.

”Mut jos katsoo taloudellisesti, niin kyllähän se edelleen on se tavoite se että metsä antaa hyötyä omistajilleen. Hyöty voidaan mitata monella tapaa. Yks on tietysti se että siinä viimeisellä viivalla kun otetaan tulot ja menot, sinne jää riittävästi... Mut sitten tulee nämä aineettomat hyödyt, jos ajattelee ruukin kehittämistä, ja sitä, niin kyllä ainakin luontevasti kuuluu ainakin jonkin verran maata. Tässä joka nyt pitäisi olla ainakin nelinumeroisissa luvuissa, joka on ruukin ympärillä, että myös se on hallinnassa. Ja mut lyhyesti metsän merkitys... kun yhtiöllä on kiinteistöosasto ja kiinteää omaisuutta niin metsien hallinnointi mahdollisimman hyvin. Niin kuin rakennustenkin että ne tuottaa ja arvo säilyy.”

Taloudellista voittoa ei ole lyhytnäköisesti maksimoitu. Suurin osa rannoista on rakentamatta ja metsän hakkuita on omaehtoisesti rajoitettu. Yhtiön johdolle metsällä on myös esteettinen ja kulttuurinen merkitys. Myös historian perinteet välittyvät metsään liittyvissä kulttuurisissa käytännöissä, joita käsitelen lähemmin seuraavassa kappaleessa.

Yhtiön toimintaan kuuluu Fiskars Oyj:n maatalousosaston hallinnoima Fiskarsin laatupuu, eli jalopuihin erikoistunut saha, joka toimii ruukissa. Toimintaa kuvataan internet-sivuilla näin: ”Puisto- ja ympäristönhoidon yhteydessä hakataan vuosittain jalo- ja muita harvinaisempia puulajeja. Nämä otetaan talteen, sahataan, kuivataan ja varastoidaan. Tähän toimintaan perustuu Fiskarsin Laatupuu, joka toimittaa mm. hienopuusepille erikoispuuta.” Sahan valikoimiin kuuluu viitisentoista erilaista puulajia, männyn, kuusen ja koivun lisäksi muun muassa tammi, jalava, saarni, lehmus, vaahtera, leppä ja raita.

Fiskars-yhtiön maille alun perin kuuluneet suojelualueet ovat syntyneet osaksi ikään kuin vahingossa. Vanhoja metsiä ja lehtoja ei ole säästetty nimenomaan suojelualueiden perustamista varten. Ne ovat jääneet hakkaamatta erilaisista syistä johtuen. Toisaalta arvokkaita luontokohteita on pidetty hakkuiden ulkopuolella niiden maisema-arvojen vuoksi ja ne ovat suojelualueiksi perustamisen myötä saaneet virallisen statuksen. Suuri yhtenäinen metsäalue on omistajilleen ylpeydenaihe.

”Sehän ei oo ruukkia sit enää, mutta se on osa tätä kokonaisuutta ja se on kyllä myöskin aika uniikki juttu täällä Etelä-Suomessa, et on tämmönen niin iso yhtenäinen alue. Et kyllä me metsätaloutta harrastetaan ja harjoitetaan muuta, mut se on tosi kaunista seutua. Se on se toinen puoli.”

Metsästysmaa

Ruukkia ympäröiville metsäalueille kulkeva metsäautoteiden verkosto rakennettiin 1950-luvulla. Tiet on merkitty ajokieltomerkein ja useiden teiden alkupäissä on puomit rajoittamassa kulkemista.. Yhtiön edustajat määrittelevät kulkuyhteyksien rajoittamiselle kolme syytä. Ensinnä liikkumista halutaan rajoittaa, jotta metsiin ei pääsisi autolla tuomaan roskia, eli ”ei syntyisi yksityisiä kaatopaikkoja”. Toiseksi metsäteiltä halutaan saada pois ”ralliautoilijat”. Kolmantena syynä mainitaan salametsästyksen estäminen. Metsissä liikkumista halutaan siis kontrolloida ja rajoittaa. Yhtiön luvan voi saada pyydettyä esimerkiksi luontokuvausta tai virkistyskäyttöä varten. Paikallisella urheiluseuralla on avain puomeihin ja lupa suunnistustapahtumien järjestämiseen on yleensä annettu. Metsäteiden varsilla silmiin pistävät riistan ruokintatelineen, tähystystornit ja numeroidut linnunpöntöt, jotka ovat passipaikkojen merkkejä.

Yhtiön puolesta metsien virkistyskäyttö jokamiehenoikeuksiin perustuen on aivan suotavaa. Virkistyskäyttö halutaan kuitenkin pitää tietyllä tavalla aisoissa.

*E: Mikä olis niinkun yhtiön kannalta toivottua metsien käyttöä?
K: virkistyskäyttöä? Ei meil oo mitään tän tapasta vastaan. Sinänsä on hyvä kysymys tuo, että me on vähän harattu sellaista kehitystä vastaan, että näistä tulis Nuuksion tapaisia huvipuistoja näistä metsistä. Että meillä on pari yrittäjää, joiden kanssa meillä on sopimus, että he aina ilmoittaa, milloin he liikkuu täällä ja kertoo reittinsä. Ja partiolaisten kanssa on sellaiset systeemit, että aina pitää etukäteen sopia leiripaikkansa. Ja se on myös partiolaisten etu sillä tavalla että ne tietää kun ne on suosittuja leiripaikkoja, että ne on vapaina. Et koitetaan pitää sillä tavalla vähän ohjaket käsisssä, ettei tästä tulis sellasta temmellyskenttää, ettei tiedetä...*

...se mitä ollaan just, mihin me ollaan tätä ajettu, on just ohjattu käyttö. Ettei se ole villiä, ettei joku helsinkiläinen ohjelma- ja seikkailufirma tarjoa ja järjestä retkiä ja sit ne käy milloin milläkin alueella. Ja sit löytyy jotakin, et täs on käynyt joku ryhmä, mut ei tiedettäis kuitenkaan, mikä se on. Ja onhan täällä polkuja tehty ja se on ohjailtua, et jos rakennetaan polkuja, et ei me sen suuntaista kehitystä vastaan olla... ettei tästä tulis ihan tällanen huvipuisto.

Huvipuiston voi nähdä tässä tapauksessa metaforana, joka olisi mahdollinen, mutta ei-haluttu kehityssuunta. Huvipuisto on jonkun omistama ja säätelemä rajattu julkinen tila, jonne on joko vapaa pääsy tai pääsymaksu. Huvipuistoon voi kuka tahansa mennä viihtymään ja hakemaan elämyksiä. Yhtiö haluaa selvästi hillitä metsien käyttöä suurilta massoilta. Yhtiölle metsien talouskäytön lisäksi toinen merkittävä metsien käyttömuoto on virkistyskäyttö nimenomaan metsästyksessä, joka on vain rajatulle joukolle sallittua toimintaa.

Ruokin perustamisen aikoihin ruotsalais-suomalaisessa yhteiskunnassa riistan hyödyntämistä säädeltiin selvästi. Vallalla oli yleiseurooppalainen ajattelutapa, jossa riistan jahtaaminen ja kaataminen oli sosiaalinen etuoikeus. Nykypäivän Fiskarsissa on hätkähdyttävästi havaittavissa samoja piirteitä kuin 1000-1200-luvulla Englantiin ja Ranskaan perustetuissa erillisissä ylimystölle tarkoitetuissa metsästysalueissa, joita kutsuttiin nimellä *foresta*. Forestoihin saattoi kuulua metsämaan lisäksi laitumia, peltoja, jopa kyliä. Vaikka aluksi kovin tiukasti säädellyt forestat 1200-luvulla menettivät asemansa, metsän kokonaisvaltaisesta hyödyntämisestä muodostui suurimmassa osassa Eurooppaa säätyprivilegio. ”Metsästysoikeutta pidettiin modernin yhteiskunnan kynnykselle asti jalosukuisten yksityisoikeutena, gentlemannin ja herraskaisen elämäntyylin tuntomerkinä.” (Lamberg 2005, 20-21)

Nykypäivän Fiskarsissa metsästys on sekä eliittitapahtuma että lähes jokamiehen mahdollisuus. Yhtiön omistajat käyvät kyyhky-, sorsa- ja hirvimetsällä. Suuri eliittijahti järjestetään kerran kaudessa, jolloin kutsuvieraiden joukossa on muun muassa puolustusvoimain komentaja ja yritysjohtajia. Muulloin ”arkijahdeissa” on mukana myös paikallista väestöä eli ”*ihan normaaliukkoja täältä*”. Lisäksi metsästys on myös osa taloudellista toimintaa. Fiskarsissa käy kaupallisen metsästysmatkojen järjestäjän välittämiä metsästysturisteja ulkomailta. Syksyiseen saalistuskauteen kuuluu myös ravustus sekä Kivitalossa järjestetyt hallituksen rapujuhlat. Vaikka jahdit puheessa määritelläänkin kahteen eri luokkaan selvän hierarkian mukaisesti, myös normaalijahdit ovat tärkeä osa riistanhoidon kokonaisuutta.

”Se on kahen sortin hommaa, et on nää edustusjahdit ja nää arkijahdit tai nää normaalijahdit täällä. Molemmat on ihan hauskoja.”

Eräs haastateltava, joka on osallistunut useisiin yhtiön järjestämiin jahteihin, kuvailee nykyistä Fiskars-yhtiön harjoittamaa metsästyskulttuuria positiivisella termillä ”herrasmiesmäinen”. Haastateltava näkee kulttuurin eroavan huomattavasti sisämaassa enemmän vallitsevasta ”metsäläisten” metsästyskulttuurista, jolle on haastateltavan mukaan ominaista runsas alkoholin käyttö ja holtittomuus. Herrasmiesmäisyys kuvastuu erilaisista käytännön kulttuurisista piirteistä, joista kuvastuu myös toiminnan hierarkkisuus.

”Sitten täällä annetaan isännille joku lahja tai huomionosoitus, kiitetään siitä, että ollaan päästy jahtiin mukaan. Käyttäytyään korrektisti, kätellään ja lakki pois päästä kun kätellään ja tuolla sisä-Suomessa se on vaan moro moro ja se on vähän erilaista tai aika paljonkin erilaista. Sääntöjen kunnioittaminen on mun mielestä se isoin asia. Et ne käydään läpi ja niitä myös totellaan.”

Riistaeläimet näyttäytyvät omistettuna osana ruukkitoimintaa. Yhtiöllä on oma palkattu riistanhoitaja sekä muita työntekijöitä, jotka huolehtivat metsästyksen liittyvistä asioista, kuten passipaikkojen merkitsemisestä, tähystystorneista jne. Myös riistaeläimistä huolehditaan. Niitä varten kasvatetaan viljaa ja ruokintapaikat pidetään kunnossa.

”No siis sanotaan, kaikki se tilasto ja kirjanpito on todella loistavaa, siinä näkee miten se Fiskars on tehnyt, miten paljon on eläimiä ammuttu, miten paljon on lihapainoo ja kaikki on tilastoitu tarkkaan. Siinä näkee et se on kestäväällä pohjalla. Se on hoidettu hienosti.”

”Eli täällä kulttuurissa löytyy se, että jos tulee ulkomaalaisia vieraita niin siinä tehdään niinkun se eläimelle tehdään peti ja on paraatit ja pistetään se viimeinen ruokapala suuhun eli on havunoksa tai vastaava oksa mut, sisämaassa saatetaan jopa riistaa potkia, mikä musta on erittäin epäeettistä ja se ei oo mistään kotosin. Mä inhoon sitä. Se on kuitenkin sadonkorjuuta ja se käydään saamassa. Se on niinkun lahjana jostakin. Metsästyks on kuitenkin pitkälle tuuria ja ei mennä metsään ottamaan se yleensä saadaan.”

Metsästykskulttuurille ominainen auktoriteettien kunnioittaminen ja hierarkkisuus ovat osa patriarkaalista kulttuuriperintöä. Metsästäminen on patriarkaaliseen kehukseen sopivan maskuliininen toiminta, esimerkiksi marjastamista tai sienestämistä yhtiön edustajat eivät metsien käytöstä puhuttaessa maininneet harrastavansa. Metsästyksen liittyvät maskuliiniset tunteet ja vahvemmuuden osoituksia. Patriarkaaliseen metsästykskulttuuriin kuuluu metsästäjien keskeinen hierarkia, joka rakentuu saalistettujen eläinten määrän ja koon perusteella.

Ruukin omistussuvun ja johtoportaan harjoittama metsästykskulttuuri on vahvasti hierarkkisten sosiaalisten suhteiden ja patriarkaalisen kulttuurin ylläpitäjä. Metsästyksen liittyvät toiminnot ovatkin merkittävä osa hallinnan kehystä. Tapahtumien kertaus vahvistaa patriarkaalista kulttuurista ja sosiaalista mallia. Toisaalta metsästyksen periaatteisiin kuuluva riistan kunnioitus ja riistakannan tasapainosta huolehtiminen kuvaavat myös osaltaan yhtiön hallintakulttuuria. Kulttuurisen ja ekologisen kestävyuden arvostaminen on osa yhtiön periaatteita.

Vallan maisema

Hallintakehyksessä itse ruukki jakautuu normatiivisesti kahtia yläruukkiin ja alaruukkiin. Nykyasukkaista kukaan ei maininnut tätä jaottelua, eikä ylä- ja alaruukin käsitteitä kuule arkikäytössä lainkaan. Yhtiön varatoimitusjohtaja otti kuitenkin jaottelun esiin.

H: No mites näistä paikoista, että missä paikoissa sä itse täällä tykkäät käydä? Tässä ruukissa?

Y1: Kaks paikkaa, no täähän on alaruukki, yläruukki on tuolla konepajan ja siellä, Se on vähän erilainen. Siellä ei oikein voi istua niin kuin tässä. Et kyl se tää alaruukki on ja nimenomaan tää mikä tästä nyt näkyy molempiin suuntiin.

Näkymä kyseisestä paikasta ruukinkartano Kivimuurin edustalla kattaa joen, näyttely- ja ravintolatilana toimivan Kuparipajan, entisen myllyn, vanhoja puita ja kosken. Selän takana, tien itäpuolella paikan esteettistä ilmettä hallitsee keltainen Kivimuuri, 1800-luvulla rakennettu ruukinkartano, jonka yläpuolella on vanhoja puita ja lehtomaista aluetta.

Kivimuuri on ruukin päärakennus, joka toteutettiin pääosin huikentelevan elämäntyylin omaavan nuoren patruunan aikana. Rakentamisen alulle panija oli Bengt Magnus Björkman, jonka ajatuksena oli rakentaa samantyylinen päärakennus, kuin hänen omistamilleen ruukeille Ruotsissa. Björkman oli säästäväinen ja harkitsevainen ja aloitti rakennuttamaan perustuksia, kun muuta tärkeää ei ollut meneillään. Suomen sota (1808 - 1809) muutti Björkmanin suunnitelmat. Hän valitsi asuinpaikakseen Ruotsin ja uudeksi Fiskarsin patruunaksi tuli poika Ludvig Björkman. Nuori, 24-vuotias isäntä tilasi uudet piirustukset ja laajensi perustuksia. Ludvig Björkman halusi rakennuksen muistuttavan Ruotsin suurten ruukkien upeita herraskartanoita. Tilanne muuttui dramaattisesti vuonna 1817, kun Ludvig antoi piestä palvelijansa kuoliaaksi ja joutui kärsimään vankeustuomion. Kivimuurin rakennuttaminen jatkui kaikesta huolimatta isän kustannuksella. (Carlson 1999, 66-70)

”Lainattakoon loppuvinjettinä tuolle merkilliselle ajalle Fiskarsissa, jolloin kaunosielu ja rangaistusvanki Ludvig suunnitteli ja hänen rikas ja säästäväinen isänsä marisi ja maksoi, tyylinäyte Bengt Magnuksen voimakkaasta kielestä. Kirje koskee Ludvigin uudisrakennussuunnitelmia.

’Olen kauan ihastuksella tarkastellut tätä suunnitelmaa, joka on vallan kuninkaallinen. Kaivettu sisäjärvi, korkea koski ja putous, tyylikäs päärakennus. Ne tekevät hyvän vaikutuksen ja antavat katsojalle ylevän käsityksen siitä korkea-arvoisesta henkilöstä, joka asuu tässä todellisessa satulinnassa. Mutta vakavasti puhuen: minua ihmetyttää tämä hullutus, joka olisi voinut sopia kuninkaalliselle tai vähintään ruhtinaalliselle henkilölle, muttei laisinkaan yksityishenkilölle, joka on konkurssin partaalla, joka istuu

vankilassa rikoksesta syytettynä, joka piinaa isäänsä tämän hulluuden maksamiseen tarvittavilla kuluilla.’...

...Jälkimaailma saa kiittää Ludvig Björkmania siitä, että hän oli kyllin itsepäinen, ellei sanottaisi röyhkeä toteuttaakseen suunnitelmansa. Mutta meidän on myös kiitettävä lämpimästi Bengt Magnusta siitä, että hän maksoi viulut, vastahakoisesti, mutta yhtä kaikki.”

-C.E. Carlson: Fiskars 350

Ruukinkartanon rakentaminen ei ollut kyseisen patruunan ainoa näyte uskaliaasta ja tuhlailevasta tyylistä ja pian ruukki ajautuikin hänen johdollaan talousvaikeuksiin ja myytäväksi. Rakennus viimeisteltiin hänen seuraajansa John von Julinin aikana, jota yhä suuresti kunnioitetaan Fiskarsin voittokulun aloittajana. (Carlson 1999, 91)

Nykyisin Kivimuuri toimii Fiskars-yhtiön edustuskäytössä ja on yleisöltä suljettu. Ruukin 350-vuotisjuhlien aikaan talossa oli avoimien ovien päivät, jonka jälkeen ovet ovat pysyneet kyläläisiltä kiinni. Kyseisen maiseman kuvaus on esitetty mahtipontisesti myös Fiskarsin historiikissa.

”Ne jäljet, jotka liikemies jättää yhteiskuntaan, ovat myös puolestaan maallisen onnen mitta, ellei hänelle itselleen niin muille. Siinä suhteessa ei John Julinin elämäntyön arvoa voi yliarvioida...”

...Omat ruukkinsa hän nosti ennennäkemättömään hyvinvointiin. Se Fiskars, minkä näemme tänään, on itse asiassa kokonaan hänen aikaansaannostaan. Hän käytti aikansa parhaita arkkitehtejä ja rakensi tulevaisuutta ajatellen. Kävelytie Vårdshusetilta Ålsvikeniin on yhä tänäänkin John Julinin ajan muistomerkkien reunustama.”

-C.E. Carlson: Fiskars 350

Rakennukset esiintyvät maisemassa mahtimiehen muistomerkkeinä. Kesäisin maiseman läpi kulkeva ruukin raitti on tulvillaan turisteja, joita Lindberg mielellään istuu katsomassa ja kuuntelemassa.

”Niin onhan se kiva, et ollaan voitu tarjota jotain hyvin erilaisille ihmisille täällä. Näyttää, et ne saa jotain irti vapaa-ajasta. Et sen sijaan et ne menee shoppailemaan tai jotain, ne tulee tänne nauttimaan tästä kokonaisuudesta.”

Hallittu luovuus

Hyvinvoinnin synnyttäminen ja aineellisen vaurauden aikaansaaminen välittyvät ruukissa historiallisina tosiasioina. Hallintakehyksestä tarkkailtuna aineettomalla hyvinvoinnillakin on sijansa. Kehyksestä kuvastuukin ikään kuin hyvän hallitsijan tai hyvän isännän rooli, joka kantaa yhä edelleen perinteistä vastuuta kansalaisten hyvinvoinnista.

Varatoimitusjohtaja Lindbergillä on Fiskarsissa kaksoisrooli johtajana. Ensinnäkin hän on Fiskars yhtiön varatoimitusjohtaja ja vastaa kiinteistöpuolesta eli Fiskarsin ruukkiin liittyvistä asioista. Toiseksi hänellä on paikallisesti merkittävä rooli Fiskarsin käsityöläisten, taiteilijoiden ja muotoilijoiden osuuskunnan puheenjohtajana, jossa hän toimii lähes sadan fiskarslaisen yhteenliittymän johtajana. Rooliensa kautta Lindberg toimii yhtiön hallituksen ja osuuskunnan välillä olennaisena yhdyshenkilönä. Hänen kauttaan välittyvät viestit yhtiön hallitukselle ovat merkittäviä esimerkiksi rahoitukseen liittyvissä kysymyksissä.

”Sithän tää on ollu aika erikoinen asetelma, et mä oon ollu sekä osuuskunnan puheenjohtaja, et yhtiön puolesta oon hoitanu tätä. Nää neuvottelut ei oo ollu kovin vaikeita. Sanotaan nyt niin. Ja osuuskunnan jäsenet, suurin osa - tai joitakuuta se ilmeisesti pännii, mutta suurin osa - tajuaa, että tää on semmonen tilanne, että sekä osuuskuntalaiset että yhtiö voittaa niin kauan kun tää menee jotenkin fiksusti.”

Hallintakehyksessä tuotetussa puheessa paikalliset asukkaat esiintyvät vuokralaisina, osuuskuntalaisina, taiteilijoina ja asiakkaina. Suhtautuminen on selvästi hallitseva, mutta hyväntahtoinen. Monissa asukkaisiin liittyvissä asioissa korostuu se, ettei taloudellista kynnystä ole haluttu asettaa esteeksi. Esimerkiksi taloja on myyty hyvin edullisesti ja yhtiön vuokra-asuntojen hinnat ovat edullisempia kuin kunnan. Yhtiö on valinnut asukkaita tietyin kriteerein. Yhtiö on myynyt ja vuokrannut taloja, tontteja ja asuntoja tulijoiden ansioluetteloiden perusteella. Tärkeä kriteeri kiinteistökaupoissa on ollut se, että ostajiksi on valikoitu paikan päälle muuttavia henkilöitä, ei kesämökin ostajia.

Useat käytännön toiminnot paikallisiin asukkaisiin nähden liittyvät yhtiön ja asukkaiden välisiin suhteisiin, joissa yhtiö on hallitsevana osapuolena. Päätösvalta toiminnoista ja tilanteista, kuten kiinteistön vuokrauksesta on vuokraajalla. Näin ollen hallintakehyksessä tuotettu puhe asettaa toimijat erilaisiin positioihin, joista rakentuu erilaisia hierarkkisia suhteita toimijoiden välille.

Fiskarsin käsityöläisten, muotoilijoiden ja taiteilijoiden osuuskunnassa puheenjohtaja valitaan äänestämällä. Yhtiön varatoimitusjohtaja on aina valittu kyseiseen tehtävään. Osuuskunta on toiminut Fiskarsissa vuodesta 1996. Jäseniä on kertynyt yli sata erilaisilta taiteen ja käsityön aloilta. Sukupuolijakauma on osuuskuntalaisten keskuudessa tasainen, noin puolet naisia ja puolet miehiä. Hallintakehyksestä katsottuna osuuskuntalaisten enemmistön myönteinen suhtautuminen yhtiöön on arvokas asia. Erilaiset asukkaiden taiteelliset tai kaupalliset menestymiset koetaan ruokin kokonaisuutta palvelevina edistysaskeleina.

H: Mikä sun mielestä on oleellista siinä, et näitten ihmisten kans tulee toimeen? Mikä sun työssä on tärkeätä et siin onnistuu?

Y1: no siin ei ainakaan pidä olla tärkeä... se et tulee ihmisten kans toimeen, nää on hyvin hyvin...

H:... joku luottamus varmaan?

Y1: niin niin joo ja hyväksyä hulluja ideoita, jotka sitten jälkeenpäin on varsin fiksuja ideoita. Se on tuota. Et en mä tiedä. Et jos joku tiukkapipo tätä alkaa vetämään, niin hullusti käy. Siis se on niin että ja että että ja täs on aina ollut niin, että raha on tietysti ollut tärkeä, mutta raha on toisarvonen juttu. Kunhan asiat pelaa. Se ei tarkota sitä, et oltais lepsuja, mut muuta mut ei ainakaan heti panna näitä rahakynnyksiä eteen, mikä tietysti myös olis helppoo. Mutta just näitten talojen myynti, se on kyl ihan, jos tää olis kunnan omistuksessa taikka muun, niin se ei olis ollu mahollista, koska niil on minimihinnat ja jos se poikkeaa, niin valtuustos on kauhea sota ja se on ihan eri juttu.

Haastatteluhetkeä edeltävänä aikana esiintyneisiin osuuskunnan sisäisiin ristiriitoihin suhtaudutaan maltillisesti, ohimenevänä ilmiönä. Hallintapositiona katsottuna kyse on ollut nuorempien tulokkaiden kärsimättömyydestä. Konflikti ei ole niin mittava, ettei harmonia olisi helposti saavutettavissa.

”Se on semmonen käymisprosessi mikä on nyt menossa, mut kyllä tässä nää perusteet on hyvässä jamassa.”

Tätä nykypäivän hallintakulttuuria voisi kuvailla termillä *luova hallintakulttuuri*. Rakennemuutoksen jälkeen uuteen tilanteeseen sopeutunut yhtiön hallintakulttuuri on joutunut muuttamaan suhdettaan hallittavana olevaan yhteisöön. Fiskarsin yhteisö on muuttanut tehdastyöntekijöistä taiteilijoiksi ja käsityöläisiksi. Tilanteen hallinta on edellyttänyt muutosta aiemmasta vahvasti patriarkalisesta hallintakulttuurista vuorovaikutteisempaan hallintakulttuuriin, jossa johdettavan yhteisön kanssa kommunikointi on edellyttänyt luovuutta ja aitoa kiinnostusta.

5.2 Työn kehys

Työn kehys tulee esiin vanhojen Fiskarsin työntekijöiden puheesta. Työn kehys kertoo vanhojen työntekijöiden tavasta hahmottaa omaa rooliaan yhteisön jäsenenä. Samalla se toimii myös entisten työntekijöiden luontosuhteen kehyksenä. Työn kehyksessä näkyy historiallinen muutos 1950-luvulta tähän päivään. Suurin osa vanhoista tehtaan työntekijöistä on muuttanut Fiskarsiin työn perässä. Suuren työvoimapulan aikaa elettiin 1950-luvulla. Tuohon aikaan patriarkaalisen hallintakehyksen toiminnot näkyivät hallitsevina ruokin arkipäivässä. Julinien suku oli jatkanut Fiskarsin johdossa omistajina, toimitusjohtajina ja yhtiön johtokunnan puheenjohtajina.

”Silloin kun tultiin 50-luvulla, silloin Juliini käveli täällä pitkin tietä. Keppi kädessä, piti kuria.”

Tehtaalta eläkkeelle

Patriarkaalisen tehdastyön kulttuuri oli ollut Suomessa yleistä koko teollistumisen alkuajan. Näissä yhteisöissä työläisten asenne työnantajia, työtä sekä kirkkoa ja esivaltaa kohtaan oli nöyrä. Auktoriteettien kyseenalaistaminen alkoi Suomessa 1900-luvun alussa. Pajoilla työskenneltiin pitkiä päiviä ja työ oli fyysisesti erittäin raskasta.

V1: oli kuumaa ja painavaa.

V2: Siellä oli uuni selkään ja kone toisella puolella ja kuuma molemmilla puolilla. Ja kesällä voi olla tommonen 60-70 astetta lämmintä. Ja paidat ja puserot olivat valkoisia, kun hikosi.

V1: tuli kato suolavettä ulos, juu. Se kovettu se paita semmoseksi valkoiseksi.

V2: Sit mä muistan et Heleni keksi sen... me juotiin ensin vettä vaan, mut sit ne pisti kauraryynejä tollaseen yhteen maitotonkkaan, kilo kauraryynejä ja vettä ja suolaa, sitten oli parempi. Ennen kun juotiin vaan vettä, niin se heikotti.

Fiskarsissa työntekijöiden yhteisössä oli tavallista, että ylempiä toimihenkilöitä palveltiin vielä 1970-luvulle saakka. Tehtaalta lähetettiin työntekijöitä hoitamaan konttorihenkilökunnan ja johtoportaan asioita, kuten halonhakkuuta, ostosten kantamista ja kasvimaan kääntämistä. Työntekijät ottivat nämä palvelutehtävät osana työnkuvaa. Työt oli tehtävä ja sillä selvä. Toiminnot olivat siis osa silloista työn kehystä. Juhlan aikana sallittiin tiettyjä vapauksia.

”...mut kyl ne oli niinkun tanssit ja palokuntaa meillä oli joulutanssit, kyl ne oli siellä mukana ja monen noit herrat oli laulukouoron mukana, muuten ne oli vähän niinkun et ´päivää, päivää´, lakki pois ja ´päivää´.”

Arkisin sosiaalinen kanssakäyminen oli merkittävä ajankäytön tapa. Kaikki vanhat asukkaat olivat sitä mieltä, että nykyisin sosiaalinen kanssakäyminen on vähentynyt. Ennen kyläiltiin ja vietiin tuomiset. Tai miehet kokoontuivat kylän keskelle.

VI: Sit oli toi Venttaa, kun siellä istuttiin ja valheteltiin toinen toisen kanssa. Se penkki kun on siel puun alla tossa. Äkkiä kotiin kaffet juomaan ja sinne istumaan ja valhettelemaan. Jollei ollu muuta työtä.

H: ai, mitäs te sitten siellä valhettelitte?

VI: se oli aikaa, että täyty itte keksiä sitä hauskanpitoa. Kerrattiin ne päivän tapahtumat.

Eläkkeelle pääsyn myötä elämä on muuttunut. Fiskarsin yhteisö on muuttunut kylän tyhjenemisen kautta uudelleen eläväksi. Yhteisö näyttäytyy jälleen toimivana ja työtätekevänä kokonaisuutena, vaikka työn sisältö onkin muuttunut. Vaikka työntekijät ovat olleet jo vuosia eläkkeellä, heille työn kehys on edelleen vahva. Työn kehys on edelleen käytössä, kun työntekijät tapaavat vuosittain yhtiön tarjoamissa eläkeläisten juhlissa. Nykyinen 'vapauden' olotila tulee myös määritellyksi historian ja työn kehysten kautta:

"joo ja kun me on eläkeläiset, meil on vapaat kädet tehdä mitä vaan. Kukaan ei enää määrää, ne määrää itte."

Työsarka ja pyhäpäiväluonto

Vanhoille työntekijöille elämä on ollut vahvasti rooliodotusten mukaista. Työ ja työntekijyys ovat määrittäneet koko elämän muutakin sisältöä. Työn kehys on ollut muitakin toimintoja määrittelevä näkökulma. Sen vaikutukset ovat ulottuneet myös hyvin pitkälle vapaa-ajan kokemusmaailmaan. Haastateltavien kertomat luontokokemukset ovat kulttuurisesti työn kehysten mukaisia. Työn kehysten kautta tarkasteltuna luonto näyttäytyy käyttötarkoituksensa, toiminnan kohteena olemisen kautta. Luonnossa liikutaan, koska marjastetaan ja sienestetään. Tai luonnossa liikutaan urheillen. Luonnossa liikkumisen työntäyteisyys on kunnia-asia.

"juujuujuujuuu, kyl sielt rampattiin. Vaik kello oli neljä illalla, kyl sit piti viel mennä puolukkaan ja, mustikat mennä hakemaan. Sienien noukkiminen oli sit pyhänä. Ja sillon käveltiin, pitkä matka, ei ollu mittää tämmösii teitä. Sillon käveltiin."

Työn kehyksessä luonto näkyy luonnonantimien jatkumona metsästä omaan pihaan. Luonto kaikkineen oli työsarka.

”Ja sit jokaisel oli perunamaa. Eikä ollut koneita sillon, piti talikolla ja lapiolla kääntää, ei ollu koneita. Eikä sillon näkyny ruohomattoja eikä likaa tien ympärillä. Ne oli kaikki kaivettu. Mulla oli kolme paikkaa sillon Hasselbackassa kun mä asuin. Siit saatiin tarpeeksi talviperunaa.”

Luonnosta oli lupa nauttia vapaapäivinä, jolloin toiminnan kehysten sisältö muuttui pyhäpäivän antamien vapauksien mukaiseksi.

Voi myös olla, että sosiaalinen paine toteuttaa hyvän työntekijän roolia on lyönyt niin vahvasti läpi, että se yhä rajoittaa luonnosta tuotettua puhetta. Haastattelussa tuotettu puhe voi antaa vääristyneen kuvan informanttien varsinaisesta luonnon kokemisesta. Haastattelujen perusteella en voi sanoa, miten eläkkeellä olevat entiset yhtiön työntekijät kokevat luonnon. He kertovat sen, mikä heille oli kunniakasta tehdä ja kertoa muille – mikä oli oikea kuva tuottaa kyseisistä asioista niin että oma ahkeran työntekijän kuva pysyi yllä. Goffmanin termin hyvän työntekijän roolin uskottava esittäminen on vaatinut ahkeran ihmisen roolin esittämistä muillakin elämänalueilla kuin vain työssä. Ahkeruus on ollut työn kehyksessä sosiaalisen arvostuksen saamisen keino.

Ainutlaatuista tälle seudulle on ollut se, että jo 1800-luvun puolella usealla ruukin työntekijällä oli kesämökki. Kesämökkien historia ulottuu aina 1880-luvulle ja Albert von Julinin aikaan, jolloin tietävästi ensimmäinen mökki rakennettiin Öksjön Storholmenille. Rakennuslupia myönnettiin vain saarille, koska metsäpalojen vaara erämaassa oli niin suuri, ettei riskejä haluttu ottaa. (Grönroos & Törnqvist 2002, 5-7)

Albert Winterin mukaan: "On tunnettua, että nämä metsien helmet ovat aina omanneet vetovoimaa ruukkilaisiin. Entisajan ihmiset vaelsivat raskaan työviikon jälkeen kesäisiin metsiin ja järville, vielä nykyistään innokkaammin. Kulkijat olivat pääasiassa tehdastyöläisiä. He kalastelivat ja metsästelivät kaikenlaista riistaa. Monet hankkivat itselleen ruuhen, mikä mahdollisti kalastamisen pitkälläsiimalla, katiskoilla ja uistimella." (Grönroos & Törnqvist 2002, 6)

Mökkikulttuuria tutkinut Tor-Erik Grönroos arvelee, että kalastusretket olivat ennen kaikkea miesväestön suosiossa. Pyydysten kokemiseen liittyi odottelua, kahvinkeittoa ja usein myös "kahviplöröt". Miehet yöpyivät taivasalla ollakseen "ottamassa kalaa" auringonnousun aikaan.

Grönroos arvelee, että mökkikulttuurin kehittymisessä oli taustalla joko miesten mukavuuden halu tai naisten halu estää miesten eristäytyminen. Ainakin myöhempinä aikoina mökit on pystytetty perheiden tarpeisiin. (Grönroos & Törnqvist 2002, 7)

Mökkikulttuuri on yhä edelleen olemassa. Yksi haastateltavista kertoi mökillä olemisen kokemuksistaan, jotka liittyivät selvästi muuhun kuin työn kehykseen. Siirtymä mökille tuntui toimivan totaalisenä tilan ja position vaihtamisena ruukin ”vallan maisemasta” ja työn kehyksestä johonkin muuhun, henkilökohtaiseen kehykseen.

Positioiden horjuminen ja identiteetin rakentuminen

Viime vuosisadan alkupuolen patriarkalisessa ruukkiyhteisössä hierarkkiset rakenteet olivat hyvin selvät. Työntekijän positio oli ja pysyi herransa alapuolella. Työntekijän rooli oli olla nöyrä, kuuliainen ja ahkera. Hierarkioiden ylläpitämisen käytännöt tulivat toistuvasti esiin työntekijöiden haastatteluissa. Mielenkiintoista on se, että informantit ottivat itse esille ne tilanteet, joissa hierarkiat horjuivat tai heidän positionsa muuttui. Haastateltavat, jotka eivät olleet olleet politiikassa tai aktiivisesti ammattiyhdistystoiminnassa nimesivät muutamia käytännön tilanteita, joissa tehtailla oli tapahtunut muutos jossakin käytännön toiminnassa, esimerkiksi työnjohtajien sinutteluun siirtyminen.

Ammattiyhdistyksen entinen aktiivi kuvasi koko kulttuurisen muutoksen yhdistystoiminnan vaiheiden kautta. Nämä kokemukset toivat työn kehykseen uuden ulottuvuuden, joka rikasti kuvaa työläisten identiteetistä. Työväestö, joka oli aluksi sopeutunut asemaansa ja toimenkuvaansa herrojen palvelijoina, esiintyi puheessa aktiivisina, uutta paikka hakevina toimijoina.

Fiskarsissa työväenliike alkoi saada tehtailla sijaa vasta sotien jälkeen. Vuonna 1937 perustettu metalliosasto joutui aluksi pitämään kokouksensa naapurikuntien ja –kylien työväentaloilla ja kodeissa, vaikka Fiskarsiinkin oli seuraintalo rakennettu. Sotien jälkeen toiminta lähti vauhdilla käyntiin ja työväenyhdistyksiä perustettiin useampia. Ruotsinkielinen sosialidemokraattien seura oli perustettu jo aiemmin. Nyt olivat vuorossa suomenkielisten demariseuran, Fiskarin demokraattisen yhdistyksen SKDL:n seuran sekä SKP:n perustamiset.

”Kyl sodan jälkeen oli vilkasta tämä työväen seurojen toiminta, puhujia oli ja ihmisiä tuli paljon kaikenlaisiin tilaisuuksiin. Nyt on taas vaikea saada ihmisiä. Toi seuraintalo

oli ihan täys, kun siel oli jotain. Sit oli usein eri puolueista, oli väittelytilaisuuksia. Oli vappujuhlii, tuol Bakluras, marssittiin sinne monet vuodet ja ens oli demareil ja kansandemokraateil yhteiset juhlat, sit tuli jostain syystä erilleen, sit tuli taas yhteiset jälkeempään.”

Yhdistystoiminta oli poliittisen rintaman lisäksi aktiivista muillakin saroilla. Luokkayhteiskunnan kehityskaaren vaiheet tulevat esiin myös urheiluseurojen historiikista. Fiskarsissa toimi aluksi ruotsinkielinen Fiskars IK, jonka aktiivit olivat yhtiön ylemmän tason toimihenkilöitä. Naapurikylissä toimi työväenyhdistysten seuroja Antskogissa (suom. Anskussa), Åminneforsissa (suom. Åminnessa) ja Billnäsissä (suom. Pinjaisissa). Vakaumuksellisimmat vasemmistolaiset edustivat aluksi naapuriseuroja, kunnes Fiskarin Työväen Urheilijat perustettiin vuonna 1947. Seura tuli Työväen Urheiluliiton (TUL) alaisuuteen. TUL:n ehdotus uuden seuran nimeksi oli Fiskarin Iso-Isku (Pihlgren 2007). Seuran alkutaival oli täynnä ongelmia.

”Kyl se oli ens.. joka taval yritettiin sabotoida toimintaa.”

Haastateltavan mukaan Fiskars IK oli selvästi yhtiön suosiossa, sai avustuksia ja kyydit kilpailupaikoille järjestyivät yhtiön kautta. Vähitellen työväen yhdistyksen sai jalansijaa. Toimintaan saatiin rahoitusta mm. veikkausvoittorahoista ja urheilukenttä tehtiin työllisyystöinä. Fiskarsissa harrastettiin muun muassa mäkihyppyä, voimistelua, hiihtoa, yleisurheilua ja suunnistusta.

”Kyl mäki muistan kun -49 olin päässy sotaväestä, tääl oli aika suuret talvikisat. Sillon oli aika vähän lunta. Ne funtsas kuinka voi järjestää tota. Tuli vaan määräys, et työajalla laitettiin mäki kuntoon. Kannettiin lunta säkis sinne mäkeen. Usein me oltiin laittamas latuja työajalla. Sit oli yhtiöl omatkin hiihdot, vielä oli 70-luvullakin. Sillon mä menin mielellään, kun pääsin tuolta tehtaalta pois laittamaan jotain latua. Mut ei sillon mitään koneita viel ollu, hiihrettiin vaan auki se.”

1960-luku oli Bakluran tanssilavan kulta-aikaa. Urheiluseura rahoitti toimintaansa Bakluran sunnuntaitansseilla. Ne järjestettiin kaikkiaan 176 kertaa. Talvella tansseja järjestettiin seuraintalo Lukaalilla. (Pihlgren 2007, 23)

Urheilun ja reilun pelin kautta tapahtunut kilpailu on nähtävissä kahden eri tahon välisenä kamppailuna paremmuudesta sellaisella alueella, jolla muuten hierarkkisen yhteiskunnan jäsenet ovat olleet samalla lähtöviivalla. Urheilusankarit, heidän kannustaminen ja työväenliikkeen edustajien voitot ovat osaltaan luoneet työntekijöiden yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä toimineet

identiteetin rakennuspuina. Fiskarin Työväen Urheilijat (FTU) muutti nimensä Fiskarin Urheilijat - 47 ry:ksi vuonna 1999.

Kaiken kaikkiaan työväestön edustajat muistelevat elämäänsä tyytyväisenä. Ennen vanhaan ruukissa oli sentään meijeri, pesutuvat, posti, sairaala ja useampi kauppa, nykyisin karsiutuneesta palveluvalikoimasta on jäljellä ”vain Siwa”. Puheessa esiintyvät paikat tulevat työn kehityksessä esiin arkielämän töihin liittyvien toimintojen kautta.

”Sillon oli melkein jokasella perunamaa. Perunoi meni paljon ja sit kun oli viel sika, sekin söi paljon. Ihmiset söi vissiin enemmän perunii kun nyt. Joka toinen lauantai oli Fiskaris iso tori, siel myytiin kyl leipää, mut yleensä kaikki laitto ite sitä leipää. Hasselbackas oli iso leivintupa. Piti merkata ylös, koska varas sitä. Kullal oli leivintupa ja koulun alapuolel oli pesutupa ja mankeli ja suutarpakas oli, kaik tollasta yhtiö oli antanut.”

Toisen haastateltavan maiseman kuvausta kävelyn aikana:

*”Jaaha, sauna alkaa tulemaan kellarin päälle. Tää oli kaik laitettu perunamaat, kun asuttiin täällä. Ja toi talo ne on saanu sen Ruotsista...
...Täältä kaivosta kannettiin vesi ennen. Siel missä iso kivi oli siel oli kaivo. Toi rakennus laitettiin, olik se mylläri kun asus siel...
...Ja täällähän oli perunamaa ja tossa oli ja porkkanat ja mansikat, tosta alas saakka oli perunaa ja nyt se on kasvanu kiinni.”*

Nykypäivän anti taidenäyttelyineen ja käsityöläispuoteineen ei näytä juurikaan koskettavan vanhaa väestöä. Vanhemmat asukkaat pitävät kuitenkin uutta asutusta erittäin positiivisena seikkana, joka on pitänyt paikan elävänä. Tässä kohden tutkimuksessa saattaa tosin olla validiteetin kannalta ongelmallista haastattelijan lukeutuminen ”uusien asukkaiden” joukkoon ja vanhempien asukkaiden kohteliaisuus haastateltavaa kohtaan. Mahdolliset ennakkoluulot tai negatiiviset tuntemukset eivät välttämättä tule tämän vuoksi esiin. Uusien ja vanhojen asukkaiden välimaastoon sijoittuva haastateltava kuvaa rakennemuutosta näin:

H: Mites tota sä oot tietysti nähny täällä aika ison muutoksen?

V5: Oli se aika iso joo, sillon tietysti kun veitsitehtaat ja nää lopetti. Täältähän meni monta sataa työpaikkaa, just niihin aikoihin kun mä muutin tänne.

Sehän oli tosi hiljasta, ei täällä tapahtunut yhtään mitään. Sit niitä alko taiteilijoita tulemaan. Paikalliset oli ihan kauhuissaan. Pelkäs, oli outoo kato.

H: Puhuttiinko sitä tuolla kylillä?

V5: joo sitähän oli aina että joo ne taiteilijat, ne elää yhteiskunnan varoilla ja kaikkee tommosta.

H: Näkyys sitä vielä?

V5: Kyl mä ehdotin jo joskus kymmenkunta vuotta sitten tuolla kyläseuran kokouksessa,

et kannattais pitää sellasia tilaisuuksia et ihmiset kertois toisilleen kuka mä oon ja mitä mä teen. Must se kuuluis tehdä sen joka tulee tänne. Mulle ainakin opetettiin, et jos mä meen jonnekin kylään niin mä tervehdin ensimmäisenä. Mummo ainakin opetti niin. Mentiin kylään, lähtiessä kotona sanottiin, että pikkuleivän otat ja sitten kun vanhemmat ihmiset on ottanut, muuten istut kun tatti siinä niin. Mut sillonhan käytiin paljon kylässä, vietiin aina jotain, leipää tai pullaa tai piimänsiementä tai jotain. Joo kyllä se vaan oli sellasta että pelkoa oli.

Ilmeisesti suurimmat pelot ja ennakkoluulot uusia tulokkaita kohtaan ovat hävinneet. Yhtiötä kohtaan ollaan yhä kohteliaita ja kiitollisia. Vaikka välillä yhtiötä hieman kritisoidaankin, seuraavassa lauseessa muistetaan aina kertoa, kuinka hyvää huolta työntekijöistä Fiskarsissa on aina pidetty.

”Mut muuten täytyy sanoa et toisaalta nää patruunat ja nää piti toisaalta tosi hyvää huolta. Toisaalta et missä asuttiin, ei siellä ollut mitään mukavuuksia, mutta ei siel maksanut mitään vuokraa, sit saatiin viis sylvä puuta vuodessa ilmatteeks ja semmosta.”

Huolenpidon kohteena oleminen edellyttää, että on olemassa huoltaja ja roolijako näiden kahden, huoltajan ja huollettavan, välillä on selvä – kuten myös määräysvalta. Tämä myös kuvastaa patriarkaalisen kulttuurin mekanismia, jossa eri osapuolten välit hakivat tasapainonsa niille perinteisesti määrättyjen roolien suorittamisen kautta. ”Ahkeruuden ja kuuliaisuuden vastapainoksi ruukinhaltijalle määrättiin velvollisuus suojella ja elättää palkollisensa. Näin patriarkaalisuuden vaaka saatettiin tasapainoon.” (Vilkuna 2002)

Toisaalta työn kehityksen historiankirjoitus on myös menestystarina. Se on tarina työläisten vaikeuksista, yhteistyön voimasta ja oikeuksien saavuttamisesta. Se on työväenliikkeen menestystarina, joka kytkeytyy koko maan poliittiseen historiaan. Määräysvalta on saavutettu itselle. Pohjassa vasemmistopuolueet ovat saavuttaneet poliittisen johtoaseman ja kunnallispoliittisen määräysvallan. Työväestön yhteiset ponnistukset ovat olleet osa itsenäistymisen prosessia, jossa identiteetti on tullut uudelleen määritellyksi. Siinä missä hyvän työntekijän rooli on ollut instituution kautta määräytynyt normi, työntekijöiden identiteetti on muodostunut prosessissa, jossa identifioituminen kulttuurisiin määritteisiin on tapahtunut näiden toimijoiden omasta lähtökohdasta. Työntekijän identiteetistä kuvastuu vieläkin se, että on hyve olla kunnollinen, kiitollinen ja ylpeä tekemästään työstä. Työntekijöiden itsenäistymisen prosessissa kyseinen ”hyvän työntekijän” määre on hyväksytty osaksi omaa identiteettiä muiden määreiden joukossa. ”Hyvän työntekijän” kulttuurinen määre on säilynyt historiallisessa muutosprosessissa.

5.3 Idyllin kehys

idylli (kreik. *eidy' llion* = pieni kuva), sopusointuisen viehättävä maisema, paikka, olotila. 1. *Kirjall.*, kertomaruoudun laji, joka kuvailee rauhallista maalaiselämää. – 2. *Mus.*, suppea luonnontunnelman tulkitseva soitinsävellys. –
idyllinen, tunnelmallinen, herttainen, viehättävä.

Uusi sivistyssanakirja, toim. Annukka Aikio, Otava 1993

Idyllin kehys oli kehyksistä selkeimmin esiin nouseva. Se oli hahmotettavissa jossain määrin jokaisen haastateltavan puheesta. Liitin idyllin kehykseen kaiken sellaisen maisemasta, ruukista, luonnosta ja muista ihmisistä tuotetun puheen, joka oli hahmotettavissa yllä olevan idyllin määritelmän puitteissa. Lisäksi kehykseen löytyi joitain Fiskarsille ominaisia idyllin piirteitä. Selkeimmin idyllin kehystä määritteli positiivinen suhtautuminen puheen kohteeseen, paikkaan, tilaan, henkilöihin ja/tai toimintaan, joka ei ollut hallinnan tai työn kautta määriteltyä. Vaikka positiivisuus on selvästi osa idylliä, idyllin kehys ei ole pelkästään positiivista suhtautumista. Kuvailen tässä kappaleessa niitä haastatteluista esiin kumpuavia seikkoja, jotka olen määritellyt idyllin kehykseen kuuluviksi. Lopuksi pohdin vielä tarkemmin idyllin kehyksen rakennetta suhteessa identiteettien rakentumiseen ja patriarkaalisen kulttuurin murrokseen.

Arkipäivän toiminnoissa idylliä tuotetaan yhteisenä ihasteluna ja ihmettelynä. Asukkaiden puheesta ilmenee, että he ovat ainakin osittain tietoisia tuottamastaan idyllistä. Kun kehys toimii määrittelykehyksenä sosiaalisissa tilanteissa, se vastaa kysymykseen, siitä ”mitä tapahtuu?” tai ”mitä on meneillään?”. Idyllin kehykseen kaikkien on helppo astua ja jakaa idyllin tunnelma yhteisessä idyllisessä tilassa. Koko Fiskarsin esteettiseen olemukseen liittyvä idylli jakautuu lähes missä olosuhteissa tahansa. Kuten varatoimitusjohtaja Lindberg kertoo:

*”Mun on pakko kertoa sulle, se oli yks lauantaiaamu, just kun näyttelyt piti avata. Mä tulin tuolta luukusta ja oli kaks semmosta hyvin paljon kaljaa nauttinutta kaveria likasissa T-paidoissa ja ne käveli vähän ennen mua. Sit ne pysähty tohon ton tallin kulmalle. Ja mä aattelin, et oksentaaks ne tohon puskaan, meenks mä toiselle puolelle kattoon. Mut ne seiso siinä ja ne katto tuolta tänne ja toinen sano toiselle että ”voi vittu että tääl on kaunista”.
Se oli semmonen päivän palkinto. Se oli niin toista mitä mä odotin, et ne olis sanonu.”*

Idyllin kehyksessä tuotettu puhe sisältää paljon tunteisiin liittyviä ilmaisuja. Toiminnoilla on jokin muu kuin hallinnan tai työnteon kautta määrittynyt sisältö. Idylliin liittyvät voimakkaasti positiiviset mielikuvat, jotka koskevat toimintojen lisäksi maisemallisia kohteita ja niihin liittyvää historiaa.

H: Mikä merkitys sulle on tällä itse ruukkimaisemalla?

U5: No, ei siihen kyllästy ikinä. Ja kyl sitä osaa arvostaa. Tää on ehkä jotenkin sellanen satumaa, et tähän ei itse sokeudu, tähän ympäristöön. Aina sitä kun kulkee, ajattelee, että ompa kivat puulistat tossakin ikkunassa. Ja aina kun sitä Peltoriviäkin kulkee, niin aina sitä ihastelee vaan, että on tää kyllä ihana! Että, niin.

H: Mitkä sulle on niitä tärkeimpiä elementtejä? Onks ne just ne rakennukset, mitä sä kommentoit?

U5: joo, no, rakennukset ja tää luonnovoima vesi. Että tää joki on tällanen paikan historian tärkein elementti, että minkä takia tähän on rakentunut tää Fiskars. Että se on antanut sen tulen voiman aikoinaan.

H: Että tuntuuko susta, että sä aistit sen historian aina?

U5: joo, kyllä ehottomasti, mä aina kuvittelen millaista täällä on ollut ennen aikaan. Koski pauhannut ja masuuni hehkunut oranssina, että on se ollut kyllä, hohkanut lämpöä. Kyl mä oon sitä paljon miettinyt.

Idylliin liittyy hyvin vahvasti sosiaalisesti jaettu kauneuden tai positiivisen mielikuvan kokonaisuus. Tilasta muodostuva mielikuva on konstruoitunut ajan, paikan ja sosiaalisten suhteiden verkosta. Esteettisen ja idyllin tilallisen kokemuksen jakaminen on yksi osa idyllin kehystä, joka rakentuu myös muista toiminnoista.

Kyläyhteisö ja traditiot

Idyllin kehys tuli voimakkaimmin esille uusien asukkaiden haastatteluista. Fiskarsiin muuton syitä olivat käsityöläis- ja taideyhteisön tarjoamien työmahdollisuuksien lisäksi paikan estetiikka sekä viihtyisyys. Fiskarsin 1990-luvulla tapahtuneen uudisasutuksen ero 1950-luvun muuttoaaltoon on selvä. Uudet asukkaat eivät muuttaneet ruukkiin tehdastyöläisiksi, vaan valitsivat ensisijaisesti asuinpaikakseen kauniin kylän. Lisähoukutuksena monille oli mahdollisuus hyödyntää käsityöläis- ja taiteilijaosuuskuntaa ammatillisesti. Suurin osa osuuskuntalaisista toimii itsenäisesti taiteilijoina tai yrittäjinä.

Käsityöläisten ja taiteilijoiden asuttama ruukki on vetänyt puoleensa myös muiden alojen ihmisiä, jotka ovat kokeneet yhteisöön sopeutumisen helpoksi. Muille kuin taidealojen ammattilaisille suurin syy muuttoon on ollut miljöö sekä myös asumisen edullisuus esimerkiksi pääkaupunkiseutuun

verrattuna. Toki edulliset työhuone- ja asuintilat ovat olleet taiteilijoille myös tärkeä houkutin. Osa uusista asukkaista pendelöi pääkaupunkiseudulle päivittäin tai useana päivänä viikossa, mutta Fiskarsin ruukkimiljöön tuoma elämänlaatu kompensoi matkustamiseen käytetyn ajan ja vaivan. Mielikuva avarakatseisesta taiteilijayhteisöstä onkin yksi idyllin kehysten piirteistä.

”Tänne on äärimmäisen helppo päästä. Tänne on jotenkin tervetullut olo. Et se on ollut se päällimmäinen tunne. Täällä tuntee olevansa hyvin hyvin tavallinen ja hyvin rauhassa ja saa tehdä tosi erikoisia asioita, eikä kukaan kiinnitä huomiota. Se on tosi vahva.

Kuitenkin täällä on toimintaa, sit kun haluaa olla mukana jossain, ihan varmasti löytyy paikkoja, missä saa olla tekemässä asioiden eteen. Must tuntuu et se on ollut aika monen muunkin kokemus. Monessa pienessä paikassa kun muuttaa, menee kymmenen vuotta ja sittenkin vielä katsotaan sellaisena uutena. Täällä ei mene. Ensimmäisenä päivänä kun muuttaa, niin ensimmäiset tulee juttelemaan.”

Merkittävä idyllin tuottamisen tapa on ollut vanhojen puutalojen korjausrakentaminen ja kunnostaminen. Asumiseen liittyvät toiminnot ja korjausrakentamiseen liittyvät käytännön valinnat ovat arkipäivän työtä idyllin rakentamiseksi ja ylläpitämiseksi. Idyllin kehys näkee rakennukset myös koteina. Hyvän kuvan rakentamisen ja korjaamisen uudesta aallosta saa Sari Puustisen (2005) toimittamasta ”Koteja Fiskarsissa” –kirjasta, jossa esitellään 19 peruskorjattua tai 1980-luvun jälkeen rakennettua asuntoa. Talojen korjaamisessa on sovellettu hyvin paljon samoja periaatteita, kuten perinteisten materiaalien käyttö, vanhojen ikkunoiden ja ovien kunnostaminen, hengittävien ja ekologisten eristysmateriaalien valinnat sekä vanhojen työtapojen kunnioittaminen. Asunnoissa tärkeitä elementtejä ovat toimivat tulisijat ja puulattiat. Arkielämän asumisen viihtyisyyttä luodaan idyllin kehysten toiminnoissa, jotka liittyvät perinteisiin tapoihin. Idyllin kehyksessä on havaittavissa traditionaaliseen elämäntapaan liittyvien toimintojen ihannointia vastapainona modernille irtonaiselle tai pirstaloituneelle kulttuurille.

”ehkä sitä mun mielestä kaupungissa oleminen on irtonaista hengailua, täällä se on jotenkin rehellisempää elämää, aidompaa. Joutuu välillä kantaan puita sisälle ja tekeen sellasia hommia”

Arkielämän rutiinien lisäksi idylli rakentuu sosiaalisesti. Yhteisöllisyyden kehittymisessä tärkeää ovat kylän yhteiset juhlat ja aktiviteetit. Kyläseura järjestää perinteisesti vappu- ja juhannusjuhlia sekä elokuussa Kuubamo-juhlat tanssilavalla, jonne kaikki asukkaat kutsutaan pitämään nyyttikestejä. Kylän laidalle järven rantaan on kyläläisten voimin rakennettu hirsinen rantasauna, jota lämmitetään säännöllisesti kaikille kyläläisille. Myös muut tahot järjestävät kylässä tapahtumia. Osuuskunnan näyttelyiden avajaiset ovat perinteisesti kyläläisiä kokoava juhla. Paikallisten

kansanmusiikin ystävien järjestämä koko perheen Fiskars folk festival kerää kesäkuussa tanssilavalle satoja musiikin kuuntelijoita. Perinteisten juhlien lisäksi ruukissa on usein eri tahojen järjestämiä tapahtumia ja tempauksia, kuten lasten taidetapahtuma Mannerheimin lastensuojeluliiton ylläpitämässä leikkipuistossa ja fiskarslaisen yhdistyksen CulturaMobilan yhteisöteatteritapahtumat. Kesäaikaan asukkaiden luontevana kokoontumis- ja tapaamispaikkana toimii keskustan tori. Eräs haastateltavista toikin esille, että Fiskars on rakenteeltaan yhteisöllisyyttä mahdollistava paikka. Naapuriruukki Billnäsissä ei ole vastaavaa keskustaa, kaupan ja torin ympärille rakentuvaa sosiaalista tilaa, jossa asukkaat kohtaisivat luontevasti.

Idyllin kehyksessä jo tiettyjen paikan tarjoamien elementtien olemassaolo viestivät idyllistä. Eräälle haastateltavalle kylän laidalla oleva tanssilava oli tärkeä idyllin mahdollistava elementti. Jo tieto siitä, että kesätanssit ja juhlat olisivat mahdollisia loivat idyllistä mielikuvaa kylästä. Toinen haastateltava mainitsi kyseisellä paikalla sijaitsevan vanhan männyn ja mietti kuinka monet juhlat sekin on mahtanut jo kokea. Yhteisten juhlien historia ja mahdollisuus tuleviin yhteisiin tapahtumiin rakentuivat positiivisena konkreettiseen paikkaan liittyvänä mielikuvana osaksi idyllin kehystä. Nämä haastateltavien ajatukset kuvastavat hyvin Giddensin (1994) tulkintaa traditiosta identiteetin välineenä. Menneisyyden saattaminen yhteen ennakoitun tulevaisuuden kanssa tarkoittaa ajallista jatkuvuutta, jonka kautta identiteetti syntyy. Traditioiden merkitys on juuri siinä, miten ne toimivat identiteettien ylläpitäjinä ja ovat sitä kautta ontologisen turvallisuuden edellytys.

Haastateltavista muutamat mainitsivat kulkureittiensä vaihtelevan sen mukaan, miten paljon sosiaalista kanssakäymistä haastateltava halusi. Mikäli ihmisten pariin teki mieli tulla, haastateltava suuntasi kulkunsa kohti ruukin keskustaa ja toisaalta jos oli tarvetta olla omien ajatusten parissa, silloin reitit veivät keskustasta pois päin.

Vaikka idylli jakautuu paikallisten kesken ja tuottaa yhteisen hyvän tunnelmaa, idylli on myös ulkopuolisten tavoitettavissa. Fiskarsissa käyvien kymmenien tuhansien turistien näkemällä ja kokemalla idyllillä on myös asukkaiden idylliä rikkova vaikutus.

”Sit suunnilleen jäädään katsoon kiikareilla kun joku ripustaa pyykkejä. Hei kato paikallinen, mitäköhän se täällä tekee? Että mähän asun just sopivasti siinä, missä ne linja-autot pysähtyy ja ne pääsee katsoon ikkunasta sisälle.”

Uudet asukkaat edustavat postmodernin ajan uutta liikehdintää. Idyllin perässä muuttaneita uusia asukkaita yhdistää ajatus omaan elämäntapaan liittyvästä valinnasta. Monilla asukkailla on jonkinlaisia yhteyksiä ympäristöliikkeeseen tai vihreään politiikkaan, tai ainakin arvostusta luonnonläheistä elämäntapaa kohtaan.

”Idyllin etsijöiden” toiminta on onnellisen elämän etsimistä, jolle ruukkimiljöo luo sopivat puitteet. Toisaalta ruukkiin ikään kuin itsestään muodostunut jonkinlainen väljä ”ekokylä” on aktiivisten elämäntapaan liittyvien valintojen tulos. Fiskarsin ruukin olemassa olo on ollut muuttajille mahdollisuus toteuttaa maalle muuttoon liittyvät haaveet. Taiteilijoista täyttyvä ruukki on näyttäytynyt ilmapiiriltään luovana ja avarakatseisena. Kuitenkin halu muuttaa maalle tai tehdä jonkinlainen elämänmuutos on ollut monella olemassa jo ennen sopivaa kohdetta. Monet haastateltavista kuvasivat Fiskarsiin muuttoa jonkinlaisesta oravanpyörästä irrottautumisena. Monille maalle muuttoon liittyi vahvasti myös halu tarjota omille lapsille jotain sellaista, mitä kaupungissa ei ole.

”Mut se suurin syy muuttaa ylipäänsä oli kyl toi, et olla luonnossa ja saada pitää puutarhaa ja elää sillein jotenkin .. rennommilla kierroksilla.”

”Ne on aika isoja kysymyksiä, että missä asuu ja miten elää ja mitä tekee. Niistä pitää ihan tietoisesti hankkiutua eroon, jos ei halua elää sillain kuluttamalla ja elää ostaakseen uusia sohvia, uusia vaatteita. Kaupungissa se on niin iso osa elämää se raha, siellä ihminen ei oo mitään, jos ei sillä oo koko aika rahaa, jolla voi tehdä sitä kaikkee mitä siellä voi tehdä. Niin mä oon sen ainakin kokenut. Onhan siellä kaunista luontoo, mut se on jotenkin niin päällimmäisenä se raha ja materia. Täällähän se on ihan sama. Nyt mä oon hankkinut paremmat vaatteet ulkoiluun, kun mä liikun niin paljon, mutta aikasemmin se on ollut just päin vastoin, että metsään laitetaan ne huonoimmat. Lantsarit jalkaan vaan ja menoksi. Siellä ei oo niin... siellä on paljon isommat arvot.”

Se, että idyllin kehyksessä tuotettua puhetta tuli eniten ilmi uusilla asukkailla, ei tarkoita sitä, etteivätkö myös vanhat asukkaat kokisi paikkaa idylliseksi tai pitäisi paikkaan liittyvää estetiikkaa tai viihtyvyyttä tärkeänä. Enemmänkin se kertoo siitä, mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää käyttäytymistä. Työnteon ja ahkeruuden kulttuuristen määreiden kautta luodussa identiteetissä ei ole ensisijaista tai kovin suotavaa käyttää aikaa kauneuden ihastelemiseen. Ruukissa yhä asuville vanhoille työntekijöille miljöo on kuitenkin tärkeä.

H: No mikä sun mielestä on niinkun parasta tässä Fiskarsissa?

V2: Paras? Tää luonto, vaik ei huomaakaan. Mut sit kun on sanotaan yks kaks viikkoa pois, silloin vasta huomaa kuinka nättiä tääl on. Kyl tää nätti paikka on mut siihen tottuu. joo.

Ja nyt kun eläkeel niin voi trampata mis vaan, eikä tarvi pitää kiirettä eikä mittää.

Yllä olevasta sitaatista on havaittavissa myös kehyksen vaihtaminen idyllin kehyksestä viimeisessä lauseessa työn kehykseen. Näin haastateltava ikään kuin legitimoii tässä ajassa olevan oikeuden luonnon ihasteluun.

Monet entisistä työntekijöistä ovat muuttaneet kirkonkylälle tai kauemmas. Haastattelemilleni eläkeläisille paikan idylli, kauneus ja sosiaalinen kanssakäyminen, olivat syy jäädä Fiskarsiin asumaan työn loputtua. Kylään jääneet ovat olleet valmiita solmimaan sosiaalisia suhteita myös uusien asukkaiden kanssa, esimerkiksi vierailemalla perhekahvilassa kahvittelemassa yhdessä pienten lasten ja heidän vanhempiansa kanssa. Sukupolvien välinen vuorovaikutus rakentuu usein juuri yhteisesti jaettavan idyllin kehyksen kautta, jossa yhteisö ja paikka koetaan kaikkien yhteiseksi tilaksi.

Idyllin kehyksessä myös työn merkitys muuttuu. Haastattelemieni Fiskarsin taiteilijoiden, muotoilijoiden ja käsityöläisten osuuskunnan jäsenille työ oli osa idyllin tuottamista sekä ulkopuolisille että itselle. Idyllin kehyksen kautta katsottuna työssä merkittävää on sen sisällöllinen merkitys. Työ ei ole pelkkä elannon lähde toisin kuin aiemmalle teollisuusruukin työväestölle. Luovan ja taiteellisen työn tekemisen tuoma henkinen hyvinvointi on tärkeä osa idyllin kokonaisuutta. Idyllin kehyksessä Fiskars on sopusointuinen kylä, jossa kylän esteettinen olemus ja asukkaiden kanssakäyminen toteuttavat harmonisen kokonaisuuden. Idylli on ruukin ja luonnon rikkoutumaton kokonaisuus, jossa kaikki ovat osallisina. Vain ulkopuolinen uhka, kuten maakaasuputken rakentaminen voi tehdä särön idylliin. Idyllin kehyksessä yhteisö on harmoninen ja viihtyisä kokonaisuus.

Luonnon helmassa

Idyllin kehyksessä luonto näyttäytyy kauniina ja puhtaana kokonaisuutena. Se on esteettinen elämys, johon voi liittyä ihmisen aikaansaamia jälkiä, jos ne toimivat sopusoinnussa luonnon esteettisen kokonaisuuden kanssa. Idyllistä luontoa ovat yhtä hyvin tuulessa huojuva viljapelto kuin kielojen peittämä kukkula lehdossa.

Esimerkiksi Hasselbackan 1800-luvulla rakennetut punamultaiset työläistalot, pähkinäpensaslehto ja Degersjö-järven rantamaisema hiekkatien risteyksestä katseltuna muodostavat erään haastateltavan mieleisen kokonaisuuden.

”Tää on hieno, kesäamuna tää maisema on kaunis. Just se että ei esimerkiksi ole rakennettu tätä rantaa. Noi talot on tuolla ylhäällä. Ja toi ranta, sehän on ihan luonnontilainen. Kesälläkin voi tulla tohon alas, ihan kun olis jossain erämaamettässä. On tää aika hiljanen paikka muutenkin. Kannattaa joskus kesäamuna käydä tässä.”

Mikäli ihmisen jälki maisemassa ei ole esteettisesti miellyttävä tai sovi kokonaisuuteen, sen voi katseessa sulkea pois.

”Tästä paikasta mä tykkään. Tässä tää tie, nyt kun alkaa näkyä noi Kullaan talot. Tosin toi koulu ja noi rivitalot on ihan järkyttävät tuolla, mutta jotenkin ne ehkä pitää vain sulkea pois.”

”Ja tää on niin ihana tää tie, kun tää on tällanen mutkitteleva. Ja kun tää on niin kapee, kun tätä ei oo tarkoitettu niinkun että tätä aina ajettais kauheesti.”

Haastateltavien käsitys ruukkia ympäröivistä alueista vaihteli. Kahdelle haastateltavalle idyllinen luontopaikka oli ”tuolla jossain” erillisenä olemassa olevana kokonaisuutena. Näillä haastateltavilla oli selkeä mielikuva eheästä ja puhtaasta luonnosta, ”kirveenkoskemattomasta” villistä erämaasta, joka on ”jossain tuolla kaukana”. Toinen haastateltavista kuvaili ruukkia keskustaksi, ”ihan cityksi” ja kaikkea ympärillä ”ihan mettäksi”, jonne on pelottavaa mennä muulloin kuin erityisestä esteettisen kokemisen halusta. Ihanteellista metsäkohdetta hän kuvaili seuraavasti:

”Sellanen jos jossain näkee ihanan sammalmetsikön ja aurinko tulee sopivasti tosta puiden välistä, niin kyllä siellä melkein keijuja näkee.”

Idyllin säröt

Monisävyinen ja sopusointuinen idylli kärsii yksipuolistamisen uhasta. Myös liian räikeästi muusta kokonaisuudesta erottuvat yksityiskohdat voivat olla uhkana idyllin harmonialle. Samat seikat tulivat esiin sekä ruukin luonnosta että asukkaista puhuttaessa. Idyllin kehyksen kautta tarkasteltuna ruukin historiallisuus näyttäytyy romanttisessa valossa. Idyllin ongelmaksi voi koitua arki, jossa

elämä rutinoituu ja yksipuolistuu. Kiistat osuuskunnan sisällä kertovat idyllin ja idyllin hallitsemisen välisestä ristiriidasta. Idyllin kehyksessä osuuskunta on jäsenilleen tasa-arvoisesti mahdollisuuksia antava yhteisö.

Useat haastateltavat selvästi arkailivat kaikenlaista yhtiöön kohdistuvan kritiikin esittämistä. Tämä ilmeni siten, että yhtiön toiminnasta puhuessaan haastateltavat avautuivat puhumaan vasta useiden lisäkysymysten jälkeen tai haastattelun päätyttyä, kun nauhuri oli varmasti jo pois päältä. Usein kritiikki koski yhtiön varatoimitusjohtajan vahvaa johtajan asemaa. Vaikka osuuskunnan sisällä oli juuri haastattelujen teon aikaan meneillään suuria kiistoja, hyvin harva haastateltava halusi niistä puhua. Eräs haastateltava näkikin, että asukkailla on niin monia erilaisia riippuvuussuhteita yhtiöön, ettei omia todellisia mielipiteitä uskalleta aidosti esittää. Eräät osuuskuntalaiset ovat esimerkiksi kieltäytyneet allekirjoittamasta osuuskunnan hallituksen päätöstä kritisovaa vetoomusta, koska maakaupat yhtiön kanssa olivat meneillään. Monet haastateltavista viittasivatkin näihin riippuvuussuhteisiin jollakin tavalla tai toivat esiin sen, että asukkaiden näkökulmasta yhtiön vahva asema rajoittaa paikallisdemokratiaa. Yhtiön toimintaan ruukissa oltiin kuitenkin pääasiassa tyytyväisiä. Haastatteluissa esiin tullut kritiikki kohdistuikin nimenomaan hallinnan tapaan, jossa nähtiin suora yhteys patruunojen aikaan.

”...tuntuu ettei oo kuitenkaan mitään sananvaltaa mihinkään, vaikka ne olis omiakin asioita, niin turha niinku sanoo. Tavallaan mitään sitten. Ja sitten sellasta anelua.”

Haastateltavien mielissä yhtiön omistajan ja hallitsijan rooli henkilöityi suoraan varatoimitusjohtaja Lindbergiin. Kukaan asukkaista ei maininnut yhtiöstä puhuttaessa omistajia tai yhtiön hallitusta. Kriittisimmät haastateltavat kokivat Lindbergin johtoroolin liian vahvana.

”Veikkaan että tota kun hän sanoo jotakin, niin hän ei kovin poikkipuolisia sanoja hyväksy, tai on mustalla listalla. Tää on mun henk koht käsitys asiasta. Mulla ei ole henkilökohtaisesti mitään häntä vastaan, mutta tää on nyt. Kun hän sanoo jotakin niin näin tehdään. Et se joka asettuu poikkiteloin, hänen tahtoaan vastaan, niin sen saa kyllä tietää. Aivan varmasti kyllä löytää edestään. Ihan tasan varma siitä.”

Idylli – paluu menneeseen vai uuden alku?

Fiskarsiin 1990-luvulta lähtien muuttaneet uudet asukkaat ovat tulleet ruukkiin nimenomaan idyllin perässä. Idyllisen elämän ajatukseen sisältyy ajatus onnellisuudesta, joka rakentuu idyllisten puitteiden kautta. Esteettisesti sopusointuinen miljöö antaa mahdollisuuden tai mielikuvan tasolla jopa takaa harmonian muillakin elämän alueilla kuin vain asumisessa. Kyse on kokonaisvaltaisesta elämäntapaan ja –laatuun liittyvästä valinnasta. Suurin osa ruukin uusista asukkaista on pääkaupunkiseudulta muuttaneita.

Koti voidaan symbolisesti tulkita yksilön minuuden representaatioksi. Kotien kunnostaminen ja kaikki tähän toimintaan liittyvät arvot, kuten vanhojen materiaalien ja perinteisten työtapojen kunnioittaminen, ekologisuus sekä persoonallisen, taiteellisen ja esteettisen lopputuloksen aikaansaaminen liittyvät asukkaiden identiteettien muodostamiseen. Kun kyseessä on vielä kiinnostavasti lähes koko uutta asuinyhteisöä koskeva projekti, jossa on noudatettu koko kylään kattavasti samantyyppisiä periaatteita, voisi tämän toiminnan tulkita kollektiivisen identiteetin luomiseen liittyvänä prosessina. Talojen ja kotien kunnostusprojektit ovat osa uudelleen määrittelyn prosessia, jossa kylään muuttaneet ovat omaksuneet samoja arvoja ja päämääriä, eli identifioituneet kollektiiviseen identiteettiin.

Talojen remontoimista koskevat määreet ovat sekä legitiimejä että sosiaalisia. Talojen ulkomuotoa, väritystä, aukotusta, lisärakentamista ja piha-alueita on säädelty kaavoituksessa. Ulkopuolelta katsottu ja määritelty kehitys kuuluu hallintakehyksen kautta tuotettuun todellisuuteen. Idyllin kehyksen rakentamisessa ja tuottamisessa oleellista on se, mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää.

Puustinen (2005) määrittelee oikean tavan yhdistää vanhaa ja modernia näin: ”Koti saa olla asukkaansa näköinen, kunhan asukas toisaalta kunnioittaa asumansa rakennuksen luonnetta ja menneisyyttä. Tästä vastavuoroisuudesta syntyy parhaimmillaan luontevia ja ihastuttavia kokonaisuuksia, turvasatamia maailman myrskyihin.” Fiskarslaiset kodit ovatkin nousseet sisustuslehtien kansiin ja sivuille modernin maalaisidyllin symboleiksi. ”Taiteilijakoti Fiskarsissa” tai ”Koti idyllisessä maalaiskylässä” ovat myyviä otsikoita, jotka sopivat muodikkaisiin ”lifestyle”-julkaisuihin.

Turvasatama on myös mielenkiintoinen metafora, joka kuvaa idyllin kehystä erittäin hyvin. Idyllin kehyksen rakentamisen ja ylläpitämisen kautta ulkomaailmasta suodattuu pois kaikki paha ja ruma. Kehys toimii kuin suodatin, jonka läpi pääsee luonnosta kaikki hyvä ja ihana: auringonsäteet, linnunlaulu, juotavan puhdas järvi ja koivunlehtien hulmuaminen leudossa kesätuulella. Idyllinen luontokäsitys sulkee pois avohakkuut ja puupellot, eikä pyri realistiseen tarkasteluun. Idyllinen käsitys kodista turvasatamana suojelee yksilöä ja sisältää ajatuksen siitä, että maailma olisi jotenkin rajattavissa – ja myös hallittavissa. Siihen liittyy ajatus siitä, että yksilö tarvitsee paikan, jossa ulkomaailmalla ei ole vaikutusta ja että tällainen paikka on mahdollinen. On kiinnostava kysymys, miten paikan horjumaton turvallisuus rakentuu. Jos rakennuspuiksi ottaa vallitsevat rakenteet ja idylli sopeutuu hallintakehykselle alistaiseksi, turvasataman mekanismiksi muodostuu patriarkaalinen kulttuurinen malli. Siinä turvasataman harmonian säilyttämiseksi vältetään konflikteja hierarkioihin sopeutumalla.

Doreen Massey (2008, 209) käsittelee myös tilallisuutta ja identiteettien rakentumista vastaavin termein. ”Sen enempää tila kuin paikkakaan eivät kykene tarjoamaan turvasatamaa maailman tyrskyiltä. Siinä, missä aika tarjoaa meille muuttumisen mahdollisuuden ja (kuten toiset asian näkevät) kuoleman kauhut, tila antaa meille sosiaalisen sanan laajimmassa mielessä: omien kytköstemme haasteen, joka koskee myös kollektiivista osallisuuttamme kytkeytyneisyyden tuloksiin, niin inhimillisten kuin ei-inhimillisten toisten jatkuvan moninaisuuden radikaalia samanaikaisuutta sekä niiden käytäntöjen jatkuvaa ja aina erityistä projektia, joiden kautta tätä sosiaalisuutta muokataan.”

Onko idyllin kehys sitten paluu takaisin patriarkaaliseen perheeseen ja yhteisöön ja yritys eheyttää identiteettiä sitä kautta? Eli onko kyseessä pako teknokapitalismin pirstaloimasta yhteiskunnasta? Vai onko kyseessä yritys löytää jotain uutta?

Castells näkee, että sosiaalisten liikkeiden toiminta ilmentää kasvavaa juopaa informaationaalisen maailmantalouden valtaeliitin toiminnan ja konstruoitujen identiteettien ilmaisemien paikallisten intressien ja arvojen puolustamisen välillä. Usein nämä liikkeet ovat puolustuksellisia ja reaktiivisia (koti, uskonto ja isänmaa) mutta toisinaan, etenkin naisasialiikkeiden ja ympäristöliikkeen kohdalla, ne saattavat olla proaktiivisia pyrkien luomaan uusia sosiaalisen olemassaolon malleja, jotka lähtevät tyystin toiselta arvoperustalta hyläten kaksi teollisen yhteiskunnan arvodogmia: taloudellisen kasvun ja patriarkalismin. (Järvelä 1999, 117)

Useat haastateltavista kertoivat muuttaneensa Fiskarsiin nimenomaan siitä syystä, että he ovat tehneet elämäntapavalinnan. He etsivät kaupunkielämää rauhallisempaa, vähemmän kulutuskeskeistä ja luonnonläheisempää elämäntapaa. Monet pitävät myös paikallisessa yhteisössä toimimista ja yhteisen hyvän eteen työskentelemistä tärkeinä asioina. Toisin sanoen uudet fiskarslaiset istuvat tältä osin Castellsin proaktiivisen liikkeen (tai yhteisön) määritelmään. He pyrkivät luomaan uusia sosiaalisen olemassaolon malleja hylkäämällä taloudellisen kasvun arvodogmin. Entä toinen Castellsin mainitsemista dogmeista –patriarkalismi? Haastattelujen perusteella voisi sanoa, että varovaista yritystä löytyy, mutta ei välttämättä tarpeeksi rohkeutta. Ainakaan idyllin kehukseen ei kuulu hierarkkisten valtarakenteiden kyseenalaistaminen ja purkaminen. Taloudellisen kasvun arvojen hylkääminen sen sijaan sopii idyllin kehukseen. Kapitalismi on kasvottomampi ja vieraampi vihollinen kuin paikan päällä ilmenevä ja konkretisoituva patriarkaatti. Lisäksi vähällä toimeentulevan käsityöläisen imago sopii idyllisen ruukin kokonaiskuvaan.

Taiteilijoiden ja käsityöläisten asuttamasta kylästä, yhteisön luomasta ja ylläpitämästä idyllin kehuksesta tulee osa Fiskarsista ulkopuolelle näkyvää idyllin kokonaisuutta. Tällä tavoin rakentuu Fiskarsin imago, mielikuva taiteellisesta ruukki-idyllistä, josta hyötyvät sekä paikalliset osuuskuntalaiset että Fiskars-yhtiö.

5.4 Villiyden kehys

Villiyden kehys oli selvästi vähemmistönä käytettyjen kehysten joukossa. Se nousi selkeimmin esiin kahdella haastateltavalla, mutta löytyi myös muutaman muun henkilön puheesta. Kehys on niin selvästi erilainen kuin edellä esitellyt hallinnan, työn ja idyllin kehukset, että se on syytä kuvata omana kokonaisuutenaan. Se on muista kehyksistä selvästi eroava tapa hahmottaa ympäristöä ja itseä sen osana.

Monimuotoisuuden esiinmarssi

Villiyden kehys ikään kuin poimii silmiinsä ruukista kaiken sen, mikä pyrkii esiin ilman ihmisten päätöstä. Kiinnostavimmat paikat ruukissa ovat sellaisia, joissa ihmisen vaikutus ympäristöön on mahdollisimman vähäinen. Villiys on hallinnan, työn ja idyllin kehyksistä sikäli poikkeava, että se pitää kasvillisuuden ja eläinkunnan itsestään eli ilman ihmisen vaikutusta tapahtuvaa kehitystä,

leviämistä ja kasvua hyvänä ja kiinnostava asiana. Siinä missä maahan kaatuneet puut tarkoittavat hallinnan kehyksestä kontrolloimattomuutta, työn kehyksestä lisää työtä ja idyllin kehyksestä ehkä huolehtimattomuutta, villiiden kehyksestä katsottuna ne ovat arvokkaita sellaisenaan. Ne eivät saa ihmistoiminnan kautta määräytyvää merkitystä, eivätkä ne esiinny ihmistoiminnan kohteina. Päinvastoin ne ovat muille eliölajeille hyödyksi sellaisenaan.

”Kuolleet puut yleensä korjataan pois. Niitä pidetään rumia. Mutta monelle lajille ne on taas ihan elinehtoja. Ihan tikoista ja kolopesijöistä lähtien, kaikki sienet ja lahopuita syövät hyönteiset.”

Muista kehyksistä katsottuna ympäristöä pitää tai saa hoitaa, jotta se tuottaa tai on esteettisesti sopiva tai helpottaa ihmisten liikkumista. Villiiden kehyksen esteettinen näkemys hyväksyy kasvien koko elinkaaren. Lahoava puu ei tarkoita hoitamattomuutta tai pilaantuvaa, vaan luontoon kuuluvaa ja joillekin eliölajeille hyödyllistä materiaalia. Villiiden kehyksestä katsottuna alkuperäisluonto on jäänyt ruukissa ihmisen liiallisen hallinnan alle, mikä tarkoittaa myös sitä, että monimuotoisuus ei pääse täysin kukoistamaan. Äärimmillään yksipuolistaminen näkyy ruohokenttinä, jotka villin kehyksestä katsottuna ovat tylsiä nurmikkoalueita. Maisema muuttuu heti kiinnostavammaksi, kun monimuotoisuus tai hallitsemattomuus lisääntyy. Parhaimmillaan ruukista löytyy kohtia, joissa villiys tulee erittäin hyvin esiin.

”Tästä mä tykkään. Tästä viljankuivaamolta ylöspäin. Se on niinkun luonnontilainen jokilaakso ja se kiemurtelee luontaisesti. Sitä ei ole koskaan kaivettu. Ja siinä on vanhoja lahopuita paljon ja sit siinä metsässä on pensaita ja kaikkea. Se on sillein villin näköistä. Tykkään siitä enemmän kuin tästä liian hoidetusta. On menny peura tästä.”

Villiiden kehyksessä ruukkimaisemasta nousevat esiin kohdat, joissa esiintyy joko vanhoja luonnonkasveja tai muita villiintyneitä kasveja. Luonnon ja ihmistoiminnan historiallisten kehityskulkujen ymmärtäminen on mielenkiintoinen näkökulma villin kehyksessä. Vaikka kehyksestä katsottuna on kiinnostavaa se, mitä kehitystä ympäristössä tapahtuu ilman ihmisten puuttumista, myös ihmistoiminnan aiheuttamat muutokset historiassa ovat ruukkimaiseman monimuotoisuuden kannalta kiinnostavia. Ruukkiin on levinnyt ulkomaista kasvilajistoa viljansiemenkaupan myötä. Joukossa on vanhoja puutarhalajeja sekä villiintyneitä viljelyjäänteitä, kuten palsternakkaa ja kuminaa.

”Täälläkin on ollut paljon sellaista toimintaa, että on ollut viljansiemenkauppaa sen sellaista. Ja on tullut ulkomailta sitä kautta kasvilajistoa. Niitä ei nähdä. Sitä tavallaan sellaista joutomaata mitä täällä on, sillä ei nähdä mitään arvoa. Että se vaan on

sellasta ruman näköistä usein. Mutta se on aina, usein muuallakin se sama ilmiö. Eli just joku tommonen takiainen mikä tossa on, se on usein sellanen mitä monet vainoo. Rikkaruohot halutaan pois. Mun silmissä ne on kauniita.”

Villiiden kehyksen löytäminen ei välttämättä edellytä luonnontieteellistä asiantuntemusta, mutta toisaalta lajituntemus voi tuoda lisää ymmärrystä ja sen avulla voi löytää uusia kohteita, joissa villiys pääsee esiin. Lajituntemus auttaa tietämään, mikä on ollut lajien historiallinen kehitys. Esimerkiksi eräälle haastateltavalle nurmilaukan näkeminen toi mielle yhtymät rautakauden tai esihistorian asutukseen.

Villiiden kehyksen kautta luonto ja ympäristö näyttävät kehityksen prosesseina, joissa ihminen on enemmän tai vähemmän osallinen. Kehyksestä katsottuna kiinnostavia paikkoja ovat myös tietyt ihmistoiminnan aiheuttamat kehityskulut, joista on myöhemmin muotoutunut ei-inhimillisiä luonnon prosesseja. Kasvilajien ja niiden historian tuntemus voi avata aivan uudenlaisen näkökulman paikallishistoriaan ja ne voivat kertoa omalla tavallaan tarinan luonnon ja ihmisen yhteen kietoutuneen historian prosesseista. Toisaalta villiintyneiden kasvien esiintyminen näyttää kehityksessä merkkeinä siitä, millainen luonnon kehityskulku voisi olla ilman ihmistoiminnan vaikutusta. Villin kehystä eniten käyttänyt haastateltava pysähtyi kiinnostavasti sellaisessa kohdassa ruukkia, johon kukaan muu ei kiinnittänyt erityistä huomiota. Kyseessä oleva paikka oli Suutarinmäen reunalla, varjoisa metsänreuna, viimeisen talon vieressä.

U7: Täällä on niin pitkään ollut asutusta, että siinä ei ole hirveän jyrkkää rajaa, mikä on luonto. Se sulautuu vähitellen. Tässä on paljon sellaista mikä on joskus ollut peltona. Metsälehmukset, raita, haapaa ja jalavia. Kun ajattelee joku jalavakin täällä. Se on varmasti ollut alun perinkin täällä ennen ihmistä. Jossakin vaiheessa kun ihminen on eniten muokannut tätä ympäristöä, on ollut paljon laiduneläimiä ja tämä on ollut peltona ja niittynä. Tämä on ollut paljon avoimempaa tämä ympäristö, niin siinä vaiheessa se jalava ja nää jalot lehtipuut, niitä on tuotu tonne puistoihin. Nyt tässä on ehkä se vaihe, että ihminen ei tätä ympäristöä näitä metsiä tai tätä luonnonaluetta hirveästi muokkaa. Niin ne on palautunut takaisin sieltä, ne on siementäny. Täällä on palautunut takaisin sellainen tila. Mä ainakin ajattelen näin, että tää on ollut tämän tyyppistä ennen kuin ihminen on paljon tänne vaikuttanut. Nyt täältä löytyy tällaisia nurkkia, joissa se on samannäköistä kuin silloin ennen tätä ruukkia.

H: Eli mikä se olis sitten, meneekö se 1500-luvulle saakka?

U7: Jopa pidemmälle. No, 1500-luvulla täällä oli jo kohtalaisesti asutusta. 1600-luvulla oli sotia ja väestö väheni, mutta 1500-luvulla oli aktiivisuutta. Ennen sitä täällä oli tällaista, rehevää lehtoa, jaloja lehtipuita, pähkinäpensaikkaa ja ylempillä harjanteilla kunnan mäntymetsää. Mutta kyllähän täällä on sitten ollut kaskan polttoa. Ihminen on varmasti ollut täällä yhtenäisesti tosi pitkään. Tossa on noita hautoja tossa ympärillä.

Toisaalta villiyyden kehyksestä voi nähdä ja kuulla luonnosta muutakin kuin täydellistä ja harmonista idylliä ilman asiantuntijuuttakin. Eräs haastateltava esimerkiksi puhui keväästä tappamisen aikana, jolloin luonnossa paritellaan, tehdään poikasia ja energiaa tarvitaan paljon. Haastateltava kuvaili, kuinka luonnossa kulkiessa voi kuulla rouskutuksen, kun eläimet syövät toisiaan.

Villiyyden kehys ei pyri kieltämään ihmisen toimintaa, vaan kehysten näkökulmana on ihmisen ja luonnon prosessien eri asteiset yhteen kietoutumisen vaiheet. Kehyksessä korostuu se, että ihmisellä on valinnan mahdollisuus sen suhteen, miten luonnon prosessit voivat ja saavat kehittyä.

”Mun mielestä se avain on se, että ihmisillä pitäisi olla sellainen luonnon taju. Mun mielestä tässä kun on tämä haka, niin siinä se ihmistoiminta kuuluukin asiaan. Mutta tossa yläpuolella kuiva tammilehto, missä on pähkinää, niin se olis niin hieno, jos ihmiset näkis, että se on hieno noin kun se on ja se sais kehittyä rauhassa. Se on siitä kiinni, miten ihmiset näkee sen. Mikä on kaunista. Jos siellä olis niitä lahorankoja pähkinäpensaissa, niin ne olis ehkä rumemman näköisiä joidenkin mielestä.”

Selkeimmän torjunnan saavat avohakkuut, joissa ihmistoimin karsitaan kaikki luonnon monimuotoisuus. Vaikka perinteisen luonnonsuojelun näkökulmasta katsottuna metsien monimuotoisuuden parhaana takuuna näyttäytyvät suojelualueet, villin kehyksessä luonnonsuojelualueiden perustaminen ei ole ensisijaisesti toivottu metsiin liittyvä toiminta. Tässä tulee hyvin esiin villin ja hallinnan kehysten välinen ero. Villiyyden kehys on siinä suhteessa anarkistinen, ettei luonnon hallinta ole erityisen toivottavaa missään muodossa – ei edes luonnonsuojelureservaattien muodossa. Villiys edustaa vapautta.

Villiys yhteisössä

Villiyyden kehys ei rajoitu pelkästään luonnonympäristöön. Myös kyläyhteisön kehitystä voi katsoa villiyyden kehyksestä. Vastakohtana ihmisten itsensä ja heidän aikaansaannostensa rajoittamiselle villiyyden kehyksessä yhteisön monimuotoisuus on arvokasta. Yhteisössä sallitaan erilaisuutta ja liiallinen rajoittuneisuus esimerkiksi ammattialoissa on ei-toivottua kehitystä. Myös rakennuskannassa kritisoidaan liikaa ”siistimistä”.

”Mutta tietysti tämmösessä on että taloja tehdään ylisiistiksi niin samalla tavalla yhtiö on vaikuttanut henkilövalinnoillaan. Sillä tavalla miten ne valitsee ihmiset tänne niin onhan ne sillä tavalla yksipuolistanut tätä. Että ehkä niinkun toisaalta se tarkoittaa sitä että on ihmisiä jotka tekee luovaa työtä ja voihan se olla että niiden joukosta löytyy

enemmän hengenheimolaisia, mut toisaalta tuntuu et pitäisi olla ihan tavallisia ihmisiä, jotka tekee ihan tavallisia töitä. Et on hyvä et on ollu kunnan asuntoja, se on monipuolistanut tätä. Muutenhan tää olis ihan sairas.”

Yhteisön kehityksessä villeyttä on ollut eniten 80-luvulla, jolloin uusi muuttoaalto tyhjään ruukkiin alkoi. Villiiden kehuksesta se on ollut ihanteellisinta aikaa villiintyneiden puutarhojen ja autiotalojen ruukissa. Villiiden kehysten esteettistä ihannetta voisi kuvata myös rappioromantiikaksi.

”Ja kaikki ne tyhjät puutarhat ja talot missä ne leikki. Aika tota silleen nyt kun ajattelee, niin täydellistä lapsuuden maisemaa. Että kyllä nyt kun katsoo tässä lapsiperheitä niin niil ei ehkä oo ihan yhtä paljon lapsilla sitä liikkumareviiriä, mutta toisaalta niillä on ihmisyyhteisöä ihan toisella tavalla.”

Tilaan rajaamaton villiys

Villiiden kehystä kuvaa se, ettei villiä löytääkseen tarvitse etsiä mahdollisimman luonnontilaista paikkaa, vaan villiyyttä voi havaita erään haastateltavan tapaan istuskelemalla kesäyönä hiljaa pihamaalla. Samalla voi odotella, jos vaikka eläimiä kävelee ohi. Olennainen ero villin ja idyllin välillä on se, ettei villiä voi hallita, eikä pakottaa. Villiys tulee esiin itsestään ja hallitsemattomasti, mutta sille voi tarjota sijaa ja ihminen voi päättää olla tukahduttamatta esiin pyrkivää villiyyttä.

Villiiden kehysten epähierarkkinen suhtautuminen ympäristöön tuli ilmi haastateltavien puheessa esimerkiksi siinä, etteivät he pyrkineet asettamaan luontokokemuksiaan tärkeysjärjestykseen. Myös luontokohteista puhuttaessa esiin ei noussut joitain paikkoja tai lajeja ylitse muiden. Villiiden kehyksessä ei tehty jyrkkää erottelua luontoon ja kulttuuriin.

Villiiden kehyksessä näkyvät samanlaiset ihanteet ja ajatukset villiiden kaikkialla alati läsnä olevasta olemuksesta kuin 1800-luvun ajattelijat Henry David Thoreau tuotannossa. Yrjö Haila (2003) on verrannut Thoreau villiä erämaan käsitteeseen 'Erämaa' ja luontoajattelun moniulotteisuus -artikkelissaan. Hailan mukaan Thoreau idea villiudesta on täysin erilainen kuin ajatus siitä, että jossain inhimillisen vaikutuksen ulottumattomissa olisi 'todellista erämaata'. ”Konkreettisiin kohteisiin ja alueisiin kiinnittyvän erämaan sijalle astuu villien ja hallitsemattomien prosessien alati muuttuva sekoitus, prosessien, jotka ovat kaikkialla läsnä ja jotka kietoutuvat yhteen samasta villiudesta kumpuavien inhimillisten toimien kanssa.” (Haila 2003, 193) Vastaavasti erämaan ihanne – tuolla jossain kaukana täydellisenä oleva luonto – löytyy idyllin kehuksesta.

5.5 Kokemisen kehys

Aineiston analyysissä kokemisen kehys hahmottui omakseen kehyksistä viimeisenä, mutta selkeimmin kaikkien haastateltavaryhmien raja-aidat ylittävänä kehyksenä. Hallinnan, työn, idyllin ja villiuden kehykset muodostuivat selvästi rajatuille haastateltavien joukoille, vaikka variaatioita olikin havaittavissa. Kokemisen kehys oli sikäli kiinnostava, että se oli havaittavissa eri rajapinnat ylittävänä kehyksenä vielä idyllin kehystäkin selvemmin. Kokemisen kehys onkin oikeastaan jonkinlainen ”metakehys”, kehysten kehys, joka tuntui löytyvän jokaisen kehyksen alta.

Tässä kappaleessa on sitaatteja kaikilta samoilta haastateltavilta, jotka ovat olleet esillä jo edellisten kehysten kuvauksissa. Joillakin kokemisen kehys oli erityisen paljon esillä, toisilla se löytyi vain yhdestä tai kahdesta vastauksesta. Joillakin kokemisen kehys tuli esiin siirtymällä tiettyyn paikkaan, tilan herättämien mielleyhtymien kautta.

Luonnossa oleminen ja elpyminen

Konstruktivistisen tutkimusperinteen näkökulmasta katsottuna ihmisten ympäristökokemukset rakentuvat aiempien kokemusten, kulttuurisen taustan ja ympäristön herättämien mielikuvien kautta. Kokemisen kehyksessä luontokokemuksesta puhutaan välittömänä kokemuksena, joka tapahtuu siinä hetkessä ja tilassa, jonka kokija monipuolisesti aistii ympärillään. Eräs haastateltava kuvaili, ettei varsinaisesti käy kävelyllä luonnossa katsoakseen ”jotain maisemaa kuin taulua”. Kyse on siis toisenlaisista luontokokemuksista kuin idyllisen estetiikan etsimisestä, luonnon valloittamisesta, sen tutkimisesta tai hyödyn tavoittelusta.

H: Mitä se antaa sulle? Tällaiset päivittäiset metsäretket?

U1: tasapainoista oloa. Ja sit metsä ei ole sellainen suorittamisen paikka. Metsään vain menee tai luontoon vain menee ja on. Tietysti mä oon aikamoinen hyötyliikkuja, sienestän ja marjastan ja käytän metsän antimia. Mut sit nää väliajat vuodesta, kun ei oo sadonkorjuuaika, niin se on vaan sellasta ihmettelyä.

H: Tarkkailletsä jotenkin erityisesti luontoa täällä kulkiessa?

U1: No tottakai kaikki vuodenajat on hirveen tärkeitä. Kevään tulo, varsinkin. Silloin jotenkin pieninkin uus elämä näkyy, ihan semmoisesta talven jälkeen kuolleen näköisessä maisemassa. Et silloin pitäis olla metsässä ihan ympäri vuorokauden, se valoisa aika luonnossa. Ehtis imeä sitä alkukevättä mahdollisimman paljon. Se aika menee aika äkkiä ohi.

Tässä kehyksessä luonto ei ole puheessa hallinnan, työn, idyllin tai suojelun kohde. Kokemuksen kehyksessä haastateltavat puhuvat luonnosta ennen kaikkea tilana, jossa ollaan. Luontoon mennään, jotta oltaisiin siellä ja koettaisiin siellä oleminen. Kokemukset ovat sellaisia, joita ei yleensä eksplikoida. Kokemuksen kehyksessä luonto koetaan muun muassa aistihavaintoina, tuntemuksina, kehollisina kokemuksina ja - kuten edellä oleva haastateltava asian ilmaisi - ihmettelynä.

H: Mistä sä nautit eniten kun sä oot täällä?

U2: no siis tota kyllä Fiskarsissa on hiljaista, mutta just sitten kun tulee metsään, niin sen huomaa, että, kyllä Fiskarsissakin on ääntä. Et kyllä se hiljaisuus on se. Ja sit se joku ihmeellinen juttu, mikä tapahtuu. Et kun mitään ei tapahdu, niin sit saa ne ajatuskelat katkeemaan. Et onkin vaan jotenkin siin paikassa ja siinä hetkessä. Mut sitten tietysti nauttii väreistä. No nyt ei tähän vuoden aikaan ole kauheesti värejä, mutta siis sävyjä, onhan niitä tässäkin. Mut kyl siis koko se miten toi kasvillisuus muuttuu, just nää on mielettömän hienoja, tälläset mitä monta kertaa täälläkin kun on noita erilaisia sammalia, miten mielettömästi niissä on värejä.

Maiseman herättämät mielikuvat liittyvät kokemuksen kehyksessä aiempiin kokemuksiin, joissa luonnossa liikkuminen on tuottanut hyvää oloa. Luonnossa liikkumisesta on tullut haastateltaville tapa rentoutua.

Ekologisessa psykologiassa on tutkittu luontokokemusten vaikutuksia ihmisten mielentilaan. Positiivisten luontokokemusten vaikutukset nähdään ekologisessa psykologiassa ihmisen mieltä parantavina kokemuksina; kokemuksista puhutaan *elpymisenä*. Kirsi Salonen (2006) kuvaa luontokokemusten myönteisen vaikutuksen tuottavan kahdenlaista elpymistä; uuvuttavan suorituksen jälkeinen tarkkaavaisuuden elpyminen sekä stressistä elpyminen. Elvyttävä kokemus voi tapahtua myös yksilön huomaamatta ja tahdosta riippumatta.

Useat haastateltavat mainitsivat elpymisen kokemuksen jossain muodossa. Usein kyse oli juuri arkisista kokemuksista, ”kotihuolista” tai työstä irtaantumisesta, eräällä haastateltavalla myös politiikassa mukana olemisesta irtaantumisena. Haastateltavien kuvaamat stressin tai uuvuttavien suoritusten kokemukset, joista haluttiin irtautua tai elpyä eivät olleet välttämättä suuria, vaan usein arkisia pieniä ihmissuhteisiin liittyviä ristiriitatilanteita tai esimerkiksi työhön liittyviä ajatuksia, joista haastateltava halusi irtaantua ”päästäkseen vapaalle”.

Elvyttäviä kokemuksia ovat tutkineet ensimmäisinä Rachel ja Stephen Kaplan 1970-luvulla Yhdysvalloissa. Myös he havaitsivat arjesta irtautumisen olennaisena luontokokemuksen vaikutuksena ja elpymisen edellytyksenä. Heidän mukaan kyseinen tunnetila mahdollistaa totutuista

rooleista ja liian kuormittavista odotuksista irtautumisen, jolloin omana itsenä olemisen kokemus mahdollistuu. Elvyttävälle kokemuksille on Kaplanien mukaan arkipäivästä irtautumisen lisäksi tyypillistä myös paikassa syntyvä lumoutuminen, paikan tai maiseman jatkuvuuden kokemus sekä ympäristön sopivuus itselle. (Salonen 2006, 61)

Ekopsykologiassa lumoutumisella tarkoitetaan tarkkaavaisuuden tahatonta kiinnittymistä johonkin ympäristön kiinnostavaan ja innostavaan kohteeseen (Salonen 2006, 61). Tällaisia lumoutumisen kokemuksia haastateltavat toivat esiin muutamia. Lumoava paikka ei välttämättä ollut pelkkää luonnonympäristöä, vaan haastateltavat kuvailivat vastaavia kokemuksia myös rakennetusta maisemasta.

Ekopsykologinen näkemys arjesta irtautumisesta elvyttävänä kokemuksena on kiinnostava. Toinen mahdollinen näkökulma olisi tulkita puhe ”irtautumisesta” pakona arkielämästä, eskapismina. Myös Goffmanilta löytyy tähän ”irtautumispyrkimykseen” sopiva tulkinta.

Goffmanin dramaturgisessa lähestymistavassa luontokokemukset tai ylipäättään kävelyretket pois päin ruukin keskustasta ja ihmisten ulottuvilta voisi kokonaisuudessaan tulkita vetäytymiseksi ´takahuoneeseen´ eli ´backstagelle´. Goffmanin *The Presentation of Self in Everyday Life* (1956) esitetyssä metaforassa sosiaalinen maailma on teatteri, jossa minää esitetään erilaisissa rooleissa. Sosiaalisuus on läsnäoloa näyttämöllä toisten havaintojen kohteena ja siitä on välillä päästävä lepoon.

Tämä metaforinen tulkinta sopii hyvin kuvaamaan haastateltavien tarvetta käydä kävelyllä nimenomaan yksin ja suunnata kävelyretket pois päin ruukin keskustasta, eli ”taka-alalle” jossa sosiaalisia kontakteja voi varmemmin välttää. Pako todellisuudesta olisi tässä yhteydessä liian voimakas kuvaus. Kyseessä oli ennemminkin vetäytyminen omaan rauhaan. Eräs haastateltava jopa sanoi kokevansa muiden ihmisten tapaamisen metsässä epämiellyttäväksi, koska silloin joutuu olemaan sosiaalinen. Yksinolo tai luonnon kanssa oleminen oli osalle haastateltavista jo sinänsä riittävä ja arkielämästä irtauttava, elvyttävä tai ”lataava” kokemus. Koska Goffmanin teoriassa ihminen ei voi sosiaalisissa tilanteissa koskaan ”vain olla”, yksinolo ja kävely luonnossa tarjoavat tilaisuuden olla omana itsenä, ilman roolien velvoitteita.

Ontologisten kysymysten ja emootioiden reflektointi

Lumoutuminen on olotila, johon voi pyrkiä myös tietoisesti esimerkiksi meditoinnin avulla. Joillekin haastateltaville lumoutumisen kokemukseen liittyi myyttisiä tai spirituaalisia elementtejä. Jotkut kuvailivat saavansa voimaa luonnosta. Näillä haastateltavilla puheesta välittyi animistinen maailmankuva, jossa ihminen on jokseenkin tasavertainen eläinten, kasvien ja luonnonvoimien kanssa. Näille haastateltavien luontokokemuksiin liittyi aika usein jokin rituaali, puuhun nojaaminen tai tiettyä reittiä kulkeminen.

V5: Kyl se on, mulla on määrätyt paikat tosi tärkeitä. Tommoset paikat, joku metsä kun hakataan, joku paikka jonka on kokenu tärkeeksi..

H: Minkälaiset paikat sulle on niitä tärkeitä paikkoja?

V5: Kyl mulla on muutamien järvien rannoilla. Tommosia just missä on vanhoja petäjiä, puita. Voi sinne pudota ja aatella mitä se puu on nähny ja millasta on elämä ollut silloin ja paljon sen tyyppistä.

H: Onks ne just sitten usein joitain tiettyjä puita?

V5: ne on.

H: Tuntuuks susta että sulla joku tietynlainen suhde niihin puihin? Vai minkälainen?

V5: Niistä saa jotenkin sillein voimaa. Vähän vanhoja puita, jotenkin sieltä menneisyydestä, pari sataa vuotta taakse päin, täällähän ne ei hirveen vanhoja olekaan.

H: Millä tavalla sä sitä menneisyyttä aistit tai millä tavalla ne puut sitä ilmentää?

V5: Kyl sen tuntee, niistä saa niinkun semmosta voimaa ja sä unohdat ne tämän päivän murheet. Kyl mä paljon, mulla oli ennen vene tuolla missä oli vanhoja puita, kun meni kalaan niin ei menny tänään tästä vaan meni tolta puolelta kiersi ja sit meni, oli parempi kalatuuri.

Osa haastateltavista kertoi etsivänsä luontokokemusten kautta vastauksia omaa elämäänsä koskeviin kysymyksiin. Toisaalta luonnossa oleminen oli myös tapa pohtia ontologisia kysymyksiä reflektoiden omaa olemista muuhun ympärillä olevaan.

”Kyl se varmaan just kun oli siitä puhetta, että oonks mä enemmän yksin vai ihmisten kanssa. Niin se että kun mä enemmän kuljen nykyään yksin, kun vaikka silloin kun oli lapset, niin paljon kulki niitten kanssa. Niin se on tietysti erilainen silloin, sitä kokee paljon niiden kautta ja niinku eri tavalla, mut kyl se sitten tietysti kun on enempi kulkee yksin, niin kyl se syvenee. Tai jotenkin vielä kiinteemmin on maan kanssa tekemisissä. Et tota, kun on yksin sitä on enemmän tietoisesti siinä. Niissä paikoissa ja erilaisissa muutoksissa, siis ihan sellaisissa valaistuksen muutoksissa tai luontotyypin muutoksissa, huomaa paljon paremmin silloin kun liikkuu yksin. Mut et niinku erilaiset tunnelmat tuntuu niinkun.. ja ehkä ihan se, kyl mä uskon, että kaikessa, mikä elää, niin siinä on henki. Et sen hengen kanssa, siitä on voimakkaammin tietoinen.

Vähitellen se on niinkun muuttunut, mut ehkä siitä on ollut tietoinen aina, koska siinä on aina suhteessa luontoon on ollut paljon sellaista, mikä ei ole visuaalista tai aisteilla havaittavaa, vaan se on määrittelemätön, mikä on aina tuonut siihen sen merkityksen. Mut nyt sitten ehkä viime vuosina, ehkä siihen kiinnittää enemmän huomiota, tai sitä niinkun tunnustelee, sellasta kontaktia luontoon.”

Uskonnolliset tai henkiset kokemukset saattavat tulla ikään kuin muun luontokokemuksen sivutuotteena. Eräs haastateltava, joka harrastaa kasveja ja tekee työkseen luontokartoituksia, kuvaili luonnon tuottamia henkisiä arvoja seuraavasti:

”Kyl mun mielestä, vaikka sitä toisaalta piipertää ja katselee niitä yksittäisiä kasveja, niin kyllä siinä samanaikaisesti tuntuu, että siitä saa jotain henkistä. Se on kirkko tai temppele, tai millä sanoilla sitä nyt kuvais... josta saa jonkun jotain muutakin kuin se tutkimisen. Muutenhan vois harrastaa jotain postimerkkeilyä.”

Luontokokemuksista voi olla myös apua omien emootioiden sekä mielentilan käsittelyssä. Yksi haastateltava kertoi luontokokemusten auttaneen häntä masennuksen tilassa. Toinen kertoi käsitelleensä metsäretkillä äitinsä sairautta. Useat haastateltavat myös toivat esille tiettyihin paikkoihin liittyviä oman elämän merkityksellisiä asioita. He kertoivat tietyistä elämän suunnista, jotka olisivat voineet mennä toisin. Jollakin kyse oli kumoutuneista talokaupoista, jollakin toisella taas toiveissa siintäneessä työpajan paikassa. Mikäli kokemuksen kehyksessä kävely ei ollut pelkästään arjesta irtautumista, mieleen jääneet asiat olivat jollakin tavalla merkitykselliseksi koettuja.

”ah, kai ne on jotain sellasia elämänlinjauksia, jos jotain tulee pohdittua, koska silloinhan sitä usein on jotain ongelmia, joiden kanssa painii. Ne on usein tosi sellasia, ihan mihin suuntaan nyt? Ei arkipäivän juttuja tarvi pohdiskella. Kyllä kaikki nämä uravalinnat ja nämä elämäntapavalinnat, luonnossa ne on vahvistunut, mitä oikeasti tahtoo ja ei tahdo.”

Erilaiset paikat herättivät erilaisia tuntemuksia ja mahdollistivat erilaisten tunteiden refleктоimisen.

”No, mä en tiedä mikä aisti se on. No siis sitä tunnustelee niin että koittaa -koittaa on vähän väärä sana, mut- pysähtyy. Pysähtyy ja tota, se on jotain semmosta sisäistä kuunteluu, et tota sitä on nyt vähän vaikea selittää. Ja kyl sit on sellasii tilanteita, että kun suomalaiset on menny metsään suremaan, et jos on joku iso suru, niin kyl mä sit usein oon niinku, et sit mä meen metsään jonnekin mättäälle makaamaan. Siinä se tuntuu ihan semmosena fyysisenä, ihan kun ois niinkun sylissä. Siin et sellasissa tilanteissa sitä jotenkin niinkun aukee, sillein ilman et siihen tarvii pysähtyykään, vaan se tulee sillein, se niinkun annetaan. Samoin, niin kyllä tällaset sammalmättäät on ihania, mut on niinkun kyl täälläkin rantakalliot, mut sen kokee kaikkein voimakkaimmin jossain meren rantakallioilla, miten mielettömän hyvä tunne tulee siitä,

että joku voi olla samaan aikaan lämmin ja luja. Et semmoset voi niinkun koko keholla ja mielellä imee jotain voimaa.”

Luonnon mieltä parantava voima oli kokemisen kehyksessä selvä asia. Eräs haastateltava kuvaili elpymisen tapahtuvan sen vuoksi, että luonto hakee tasapainoa ja ihminen voi saavuttaa mielen tasapainon luonnon avulla.

”Luonto hoitaa mieltä ja auttaa ihmistä kuuntelemaan sitä sisintään. Silloin ihminen ei ainakaan tee itselleen väärin tekemällä sellaisia asioita elämässä, jotka jotenkin huonontaa tai vaikeuttaa sitä elämää. Vaan kyllä se jotenkin eheyttää ja sitä kautta mahdollistaa, että ihminen elää tasapainoisemmin.”

Yhteyden kokeminen

Kokemisen kehyksen määrittäminen varsinaisesti kehykseksi on hieman ongelmallista, sillä kehysten tulisi olla sosiaalisesti jaettavissa. Kokemisen kehys näyttäisi kuitenkin pysyvän niin selvästi haastateltavien henkilökohtaisella tasolla, ettei sitä yleensä sosiaalisesti jaeta. Myös kehyksen tuottamisen ja uudistamisen tilanteet olivat sellaisia, jolloin haastateltavat kertoivat olevansa yksin tai ainakin muiden ihmisten välittömän kuuluvuusalueen ulkopuolella. Koska haastateltavat kuitenkin jakoivat kehyksen kanssani ja se oli selvästi ymmärrettävissä, luokittelin sen yhdeksi kehyksistä. Kokemisen kehykselle ominaista on luonnon ja muiden ihmisten kuvaaminen subjektiiviselta tasolta. Kun kokemisen kehyksessä puhutaan jakamisesta, silloin kyseessä on oman kokemuksen, tuntemuksen tai olemisen jakaminen yhdessä muun luonnon kanssa.

Useat haastateltavat kuvailivat merkittävimmitse luontokokemuksiksi hetket, jolloin he olivat kokeneet jonkinlaisen yhteenkuuluvuuden hetken heidän ympäröivän tilan kanssa. NLP:ssä (neuro-linguistic programming) kokonaisvaltaisia ympäristöön sulautumisen hetkiä kutsutaan olemisen kokemukseksi tai ydintilakokemukseksi. ”Ydintilassa ei ole subjektia eikä objektia, eikä tekijää eikä tekemisen kohdetta, se on olemista.” (Salonen 2006, 60). Kaplanit puhuvat myös jatkuvuuden kokemuksista sekä yhteensopivuuden kokemuksista. (Salonen 2006, 61).

Haastateltaville olivat oleellisia sellaiset kohtaamiset ja tilanteet, joissa voi aistia ihmisen hallinnan ulottumattomissa olevan luonnon.

H: Mitkä sulle on sellasia mukavia luontokokemuksia?

Y2: joo mä mietin just että kun, tietysti kun lintuja on harrastanut ja kuvannut sitten eläimiä niin sehän on jännittävää semmoinen kohtaaminen ja hiipiminen. Mutta kyllä monet liittyy siihen, että kun on istuu jossakin paikkaa, kun kuulee ne metsän äänet. Ja kuulee ne metsän äänet, ei sen tarvi olla parasta lintuaikaakaan, aina ne parhaat hetket on kyllä aamuisin kun liikkuu metsässä. Ne on kyllä semmosia, liittyy tämmösiin, että voi olla ihan kun on passissakin, metsästyspassissa. Istuu siinä ja ei välttämättä tapahdu sitä, että sitä metsästettävää riistaa tulee, mutta on itse huomaamatta ja jotkut linnut hyppii siinä. Miksei oravakin liiku siinä ja on ne äänet ja tunnelma siinä. Semmoiset yksinkertaiset jutut on parhaimmat luontoelämykset.

H: Mitä sä siinä sellaisena hetkenä koet? Mikä siinä on sen hetken viehätys? Siis sitä ei usein mieli tällain sanallisesti ja tiedostaen, mutta miten sä sanoin kuvailisit sen?

Y2: On se ainakin semmonen rauhallisuus ja kokee olevansa osa sitä luontoa. Jos sitä koittaa kuvata. En mä tiedä, ei se, kyl ne hyvät hetket liittyy tällasiin jännittäviin tapahtumiin, kun hiipii villieläintä kohti joko kuvaus- tai metsästystarkoituksessa, mutta kyllä ne hienoimmat on just kun istuu rauhallisesti ja on osana sitä luontoa. Semmosta.

Subjektiiivinen kokeminen, yksilön muisti ja tuntemukset synnyttävät kokemuksen luonnosta. Havainnot jäsentyvät aiemman kokemusmaailman kautta kulttuurisen representatiivisen luonnon kanssa. Luonnon kokeminen tapahtuu aina jossain kontekstissa, ”maailmassa”, sosiaalisessa ja fyysisessä ympäristössä, tilassa.

”Kyl sellasta sattuu tosi harvoin, että saa katsekontaktin johonkin eläimeen luonnossa, mutta ne on kyllä tosi hämmäntäviä hetkiä. Et se kyllä, en tiedä mitä siinä välittyy, mutta jotain just siitä, et kaikki on yhtä. Kaksi elävää olentoa, välittyy jotenkin molemmin puolin.

Sit siinä on jotain sellaista, että aika katoaa kokonaan. Sellaisissa tilanteissa varsinkin. Se hetki tulee jotenkin niinku niin intensiiviseksi, että siinä ei oikeastaan ole aikaa.”

Kokemisen kehyksessä luonnossa olemisesta saadaan mielihyvää tuottavia luontokokemuksia, mutta luontoon menemisen syy ei ole nautinnon tuottaminen. Luonnossa ollessa voi kokea itsensä luonnon osana.

Mihaly Csikszentmihalyi kuvaa kiehtovuuden ja haltioitumisen hetkiä nimellä flow. Kyseessä on flow-tila, johon astuessaan ihminen elää ajan virrassa, tunnit vierähtävät keskittyneessä tekemisessä ja mieli vaeltaa. Hetken soisi jatkuvan ja jatkuvan. Tilan voi saavuttaa itselle kiinnostavasta tekemisestä, esimerkiksi kirjoittamisesta tai musiikista. Csikszentmihalyin mukaan ihminen voi

flow'n avulla saavuttaa otteen hajanaisesta maailmasta. Flow-tilassa toiminta ja tietoisuus sulautuvat yhteen, minän kokeminen katoaa, samoin ajan merkitys häviää tai muuttuu. Csikszentmihalyin kuvauksissa flow-tilan saavuttaminen edellyttää tavoitteellista keskittynyttä toimintaa. Tehtävän suorittamisesta saa välitöntä palautetta ja se on itsessään palkitseva. Flow'n seurauksena on harmonia. (Ojanen 2000)

Useissa haastateltavieni kuvaamissa kokemuksissa oli flow-tilaa muistuttavia piirteitä. Erona oli kuitenkin se, ettei toiminta yleensä ollut päämääräorientoitunutta. Päinvastoin luonnossa oleminen oli haastateltaville kaikkea muuta kuin suorittamista.

H: Onks siinä jotain myyttistä ulottuvuutta?

U5: Metsissä? On ja luonnossa. Ehkä se tällä hetkellä tuntuukin, että se on sellanen arvo mikä mua kiinnittää siihen. Mä en ole yhtään mikään sellanen retkeilijätyyppi. Että mä en niinku lähtis porukalla nautiskelemaan metsän poluista tai en ehkä edes niistä maisemista vaan sitte mä meen kuutamolla just yksin hakeen sieltä jotain maagista ekstremeä. joo kyllä.

Kokemisen kehyksessä ympäristöä havainnoidaan omien aistihavaintojen, kokemusten, mielentilojen ja tilallisten tuntemusten kautta. Kokemisen kehyksessä ympäristöstä puhutaan näiden omien kokemusten kautta.

Kävelyhaastattelu yhteisen tilan kokemisena

Ihmiset käyvät kävelyillä yleensä yksin. Käveleminen on ennen kaikkea tärkeä arjesta irtautumisen keino. Kävelyreitit suunnanvalinnat kertovat sosiaalisen kohtaamisen tarpeesta ja sen vaihtelusta. Fiskars antaa alueena mahdollisuuden sattumanvaraisille kohtaamisille.

Kävelyjen aikana havainnoin myös itseäni ja välillämme tapahtuvaa vuorovaikutusta. Seurasin haastateltavan tapaa kulkea ja kiinnittää huomiota erilaisiin ympärillämme oleviin asioihin. Haastateltavan käyttäytymisestä kävelyn aikana on hyvin vaikea tehdä kauaskantoisia tulkintoja. Olin osallisena tilanteessa, jossa he ovat tottuneet olemaan yksin. Nyt kävellessämme yhdessä haastateltavan huomio kohdistui merkittävältä osalta minuun. Kommunikaatiota tapahtui siis enimmäkseen haastattelijan ja haastateltavan välillä. Jos olisin halunnut tutkia haastateltavan ja ympäristön välistä kommunikaatiota, minun olisi pitänyt yrittää minimoida oma roolini kävelyn ajaksi tai kävelykertoja olisi vaadittu useampia.

Koin kävelyllä lähtemisen jokaisen haastateltavan kanssa meille yhteisenä kokemuksena, jossa ylittyi jonkinlainen henkilökohtaisuuden kynnyksen. Kävely prosessina on monelle tapa ”irtautua arjesta”, ”saada kelat katkeamaan” tai ”tapa funtsia omia juttuja”. Kävelyn aikana usein käsitellään mielessä kaikkein tärkeimpiä henkilökohtaisia asioita. Kävelyn tila on oma. Haastattelun aikana jaoimme tämän tilan ja siihen liittyvät ajatukset.

Liikkeelle lähtö ja tilanteista saadut ensimmäiset kommentit osoittautuivat oleellisiksi kehysanalyysin kannalta. Muutamassa tapauksessa kirjasin heti haastattelun jälkeen muistiin haastateltavan ensireaktiot, jotka tapahtuivat ennen varsinaisen haastattelutilanteen alkua eli nauhoituslaitteen päälle kytkemistä. Näistä ensimmäisistä ”puhtaista” kommentteista oli erityisen paljon hyötyä kehysiä hahmottaessani. Koska kehukset muodostuvat tilanteiden määrittelystä, juuri alku on tärkeä. Ne ovat vastauksia kysymykseen ”mitä nyt tapahtuu?”

Osalle haastateltavista kävelyn mahdollisuutena on luontoyhteyden kokeminen. Monet haastateltavista kertoivat hienoimpien luontokokemusten olevan tällaisia kokemisen vaistonvaraisia hetkiä. Yhdessä käveleminen sisälsi mahdollisuuden myös tällaisen kokemuksen jakamisesta. En itse kokenut tällaista ”sulautumisen” hetkeä haastattelujen aikana, eikä kukaan haastateltavistakaan siitä maininnut. Olimme kuitenkin hetkittäin tietoisia siitä, että olimme liikkeellä yhdessä osana luontoa ja että myös tällainen kokemus olisi mahdollista jakaa.

Sanoisinkin, että näistä yhteisistä kokemuksista muodostui jaettuja luontokokemuksia. Tällaiset kokemukset vaikuttavat meidän luontokäsityksiimme. Vaikka en siis päässytäkään alkuperäiseen tarkoitukseeni, eli luontokäsitysten syntyjuurille nimenomaan tiettyjen paikkojen analysoinnin kautta, pääsin osallistumaan prosessiin, jonka kautta luontokäsitykset ja luontosuhteet syntyvät ja muuttuvat erilaisissa tilanteissa. Tätä prosessia tarkastelin kehysanalyysin kautta. Analyysi pohjautui siis enemmän kävelyprosessiin kuin yksittäisiin kohteisiin. Paikkojen tarkastelusta oli kuitenkin kokonaisuuden kannalta suuri hyöty ja ne toimivat ikään kuin kehysten johtolankoina.

6. KEHYS KÄYTÄNNÖN TOIMINNAN MÄÄRITTÄJÄNÄ

Kehysanalyysin perusoletusten mukaisesti olen lähtenyt liikkeelle siitä, että fiskarslaisten ympäristökäsitykset ja luontosuhteet rakentuvat kyläyhteisön arjessa olevien kehysten mukaisesti. Olen tutkinut informanttien puhetta henkilöiden tuottamina kuvauksina asiantiloista. Puroilan (2002) mukaan kehyksiä jäsentämällä voidaan tarkastella sekä kulttuurista että subjektiivista tasoa sosiaalisessa elämässä.

Kehyksiä hahmottaessani mielenkiintoista oli se, että onnistuin löytämään kehykset, joissa suhde luontoon ja ruukkiin asuttuna yhteisönä olivat jollakin tavoin yhteen sovitettavissa. Aineistossani esiintyvät ruukin ja luonnon kehykset ovat seuraavat: hallinnan kehys, toiminnan kehys, idyllin kehys, villiyyden kehys ja kokemisen kehys. Näiden kehysten kautta tarkasteltuna luonto ja ruukki tulevat esiin erilaisina toimintakokonaisuuksina.

Jokainen kehys määrittelee sen, mitä luonto ja yhteisö merkitsevät. Kehys myös määrittelee sen, mitä asianosainen itse on, omissa ja toisten silmissä. Olen koonnut alla olevaan kaavioon oman tiivistetyn tulkintani eri kehyksissä olevista tavoista hahmottaa ympäristöä eli ruukkia ja sen ympärillä olevaa metsää.

Kuvio 1

Millaisina metsä ja ruukki näyttäytyvät kehysten kautta tarkasteltuna?

KEHYS	METSÄ	RUUKKI
Hallinta	hyöty	design
Työ	käytäntö	asuinpaikka
Idylli	elämys	historiallinen
Villiys	monimuotoisuus	rikas yhteisö
Kokeminen	yhteys	henkilökohtainen

6.1 Kehysten väliset suhteet

Koska aineistoni on keskittynyt kahdenkeskeisiin tilanteisiin haastattelijan ja haastateltavan välillä ja haastateltavien niissä tuottamaan puheeseen, en voi juurikaan analysoida kehysten suhteita toisiinsa erilaisissa sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Olen kuitenkin hahmottanut aineistosta sitä, mitä muita kehyksiä puhuja tunnistaa ja miten yhdessä kehyksessä tuotetussa puheessa viitataan muihin kehyksiin sekä sitä, mitä kehyksiä kukin haastateltava oli valmis vaihtamaan puheessaan. Eniten toisistaan eroavat hallinnan ja villin kehykset. Seuraavassa on esimerkki samasta paikasta kahden eri haastateltavan puheesta, hallinnan ja villiyyden kehyksien kautta. Paikka on ruukissa oleva pähkinäpensainen rinne.

Hallinnan kehyksen tulkinta (puhujaa viittaa alussa suojelun alueen rajauksen piirtämiseen):

”Samaten oltiin piirtämässä koko Flaggebergetin alarinne. Se saatiin kyllä estettyä. Se olis ollu kyllä sillä tavalla et vaikka siihen ei rakennetakaan, se halutaan pitää puistomaisena kuitenkin. Kaikki sitä ei huomaakaan että siinä tehdään jotakin kun käydään ottamassa aina parin vuoden välein joka toinen puska pois. Niin se ei pääse villiintymään, vaan se säilyy näkyvyys ja sillä tavalla. Et tuo alue me halutaan hoitaa kuitenkin niin, et se ei pääse villiintymään ja kyllä se pähkinäpensas se oikeastaan menestyy paremmin kun sitä vähän katkoo, kun tulee uusia puskia.”

(Fiskars-yhtiön edustaja)

Sama maiseman kohta villin kehyksestä katsottuna:

”Se on semmonen idea, että luonto tarvitsee hoitoa. Ei se välttämättä tarvi. Kyl se pärjää ihan itestäänkin. Tää on nyt sitten tän tyyppistä, tehään kauniimpaa sitten. Täs on nyt tää. On tehty harvemmaks. Täällä sä et nää yhtään lahoa pähkinänrankaa. Ne kaikki on nuoria. Tästä on vähän yli 10 vuotta, kun se on samal taval parturoitu kun nyt tää rinne. Pähkinä kasvaa sinänsä hyvin, mutta kaikki se, pähkinällä on hirveän rikas lajisto siinä lahoppuussa, joka kuuluu siihen. Saattaa olla yksi tällainen pähkinäpensas satojakin vuosia vanha.”

(asukas)

Edellä mainituissa sitaateissa tulee hyvin esiin se, miten hallittuun ruukkiin ei kuulu villi luonto ja villiyyden esteenä ovat hallinnan kahleet. Molemmissa kehyksissä toinen kehys näyttäytyy negatiivisena, ei-toivottuna kehityksenä. Hallinnan ja villiyyden kehykset ovatkin selvästi toistensa vastinparit.

Kaikkein kiinnostavinta on tarkastella toisiaan lähellä olevien kehysten rajapintoja. Idyllin ja villiyyden kehysten suurin ero on idyllin pyrkimys harmoniaan luonnon ja kulttuurin välillä. Idyllin

kehys ihanoi luonnon ja kulttuurin vuorovaikutusta, eikä periaatteessa aseta luontoa hierarkiassa kulttuurin alapuolelle. Luonnon on sallittua tulla esiin, mutta ei aivan villisti. Idylli näkemys ruukkiluonnosta on historian muokkaama ja eheä. Idyllin ja villiuden välillä on hieno rajapinta, jolloin idyllissä piilevästä luonnosta tulee liian villiä idyllille. Ruukissa käyskentelevät valkohäntäkauriit sopivat idylliin niin kauan, kun ne eivät ruokaile omassa puutarhassa.

Idyllin sisältämä harmonia on ihmisen määrittelemä ennen kaikkea esteettinen ihanne, jossa inhimillisten ja ei-inhimillisten jälkien määrä tilassa on kehysten kautta määriteltyä. Ihmisen ja luonnon tasapainoista vuorovaikutusta ihannoiva idyllin kehys onkin pohjimmiltaan antroposentrinen tapa määritellä yhteistä hyvää.

Idyllin kehysten suhde hallinnan kehukseen on myös hyvin erilainen kuin villin kehysten. Kun hallinta ja villi muodostavat vastakkaiset kehukset, idylli ja hallinta ovat taas jonkinlaisessa harmoniaa tavoittelevassa symbioosissa.

Kuvio 2

Kehyksiä kuvaavat toiminnalliset suhteet ympäristöön ja mielikuvat luonnosta

	Toiminnallinen suhde ympäristöön	Mielikuva luonnosta
Hallinta	kontrolli	”imagoarvo”
Työ	hyöty, toimeentulo	”luonnonantimet”
Idylli	huolenpito	”kaunis ja puhdas maisema”
Villiys	ei-vaikuttaminen	”luonto huolehtii itsestään”
Kokeminen	myyttinen, aistiminen	”ihminen osana luontoa”

Kokemisen kehukseen liittyy osittain samoja esteettisiä elementtejä kuin idyllin kehukseen. Olennainen ero on kuitenkin se, että kokemisen kehuksessa luonto koetaan olemassa olevassa tilassa. Luontokokemukset välittyvät siis läsnäolon hetkien kautta. Idyllin kehuksessa luontokäsitys voi rakentua mielikuvan kautta, joka voi sisältää ajatuksen ”luonnosta tuolla jossain”. Idyllin kehuksessa puhutaan kauniista kohteista ja se on hyvin lähellä kokemisen kehysten lumoutumista. Näiden kehysten välillä on myös helppo siirtyä kehuksesta toiseen.

Työn kehystä käyttäneillä se oli vallitseva kehys. Lähestymistavalta sen vastakohtana toimii kokemisen kehys. Työn kehuksessa ympäristöön suhtautuminen oli siihen kohdistuvaa

vaikuttamista ja hyödyn hakemista oman toimeentulon turvaksi tai lisäksi. Kokemisen kehyksessä toiminnan lähtökohta ja suunta olivat erilaiset. Kokemisen kehyksessä ympäristöön ei pyritty vaikuttamaan tai saamaan varsinaisesti hyötyä. Työn kehyksessä toimeliaisuus oli yhteisölle normatiivinen kunnia-asia. Kokemisen kehyksessä luonnon kokeminen taas tapahtui ennemminkin joutilaisuuden hetkien kautta. Työn ja kokemisen kehukset eivät kuitenkaan ole toistensa vastinpareja kehysanalyysin varsinaisessa merkityksessä. Selkeimmin työn kehystä saattoi suhteuttaa hallinnan kehukseen niiden yhtenevän historian kautta. Ne ovat myös toisistaan riippuvaisia, sillä työn kehystä ei olisi ilman hallintaa, eikä hallintaa ilman työntekijöitä.

6.2 Muuttuva kehys

Puhujilla kehukset vaihtuivat haastattelujen aikana. Kehysanalyysissä kehysten vaihtumista on usein tulkittu vuorovaikutustilanteissa tapahtuviin muutoksiin (ks. Puroila 2002, Peräkylä 1999). Tämän tutkimuksen aineistossa kehysten vaihtamista tuli ilmi muun muassa paikan vaihtumisen tilanteissa sekä haastateltavien puheissa ilmi tulleiden tilanteiden vaihtumisessa. Vahvimmin yhdessä kehyksessä pitäydyttiin työn ja hallinnan kehyksissä, mutta myös näistä vaihdettiin muihin kehysiin.

Olen selkeyttänyt hallinnan, työn, idyllin, villiuden ja henkilökohtaisen kehysten käyttöä eri toimijaryhmien keskuudessa kuviolla 3. Kuviossa kirjainten lukumäärä kuvaa kehystä käyttäneiden haastateltavien määrää eli käytön intensiivisyyttä.

Kuvio 3. Kehysten käyttö eri toimijaryhmissä

HALLINTA	TYÖ	IDYLLI	VILLIYS	KOKEMINEN
FF	V V V V	U U U U U U FF V V V	U U U U	FF U U U U U V

F= Fiskars –yhtiön edustajat (yhtiössä johtoasemassa työskentelevät)

V= vanhat asukkaat (kylässä jo ennen 80-lukua asuneet)

U= uudet asukkaat (80-luvulla tai sen jälkeen kylään muuttaneet)

Kehysten vaihtaminen tuli hyvin ilmi yhtiön metsäpäällikön haastattelussa. Haastattelun ensimmäinen osa suoritettiin ruukinkonttorissa. Työpaikallaan metsäpäällikkö toimi työnkuvansa mukaisessa roolissa. Puheen sisältö on selkeästi hallintakehyksen kautta tuotettua. Haastattelun toisessa vaiheessa siirryimme metsäpäällikön valitsemaalle paikalle luonnonsuojelualueelle metsään järven rannalle. Uudessa paikassa hän puhui vapautuneesti omasta luontosuhteestaan ja luonnon kokemisesta. Kehys vaihtui henkilökohtaiseksi. Hän myös itse tiedosti tämän muutoksen omassa ajattelussaan.

*H: Mites vielä työn puolesta, niin sun rooli olla luonnossa on erilainen, onko?
Y2: Täytyy olla teknokraattisempi ote asiaan. Se on ihan selvä että katsoo, se on paras kuvaus, että pitää olla teknokraattisempi. Tietysti silloinkin on, että saa olla ihan, saa luontoelämyksiä kans kun liikkuu. Eilen olin just Tammisaaren saarissa, missä meillä oli aika kiire siinä. Mentiin mun työkaverin kanssa, hän meni yhtä saarta toiseen suuntaan ja mä menin toiseen suuntaan. Ja tarkastettiin oliko siinä nyt niin paljon tuulenskaatoja siinä. Siellä oli hienoja polkuja ja kyllä siinä pääsi ihan nauttimaan, että tässä palkkakin juoksee. Et vaikka ripein askelin piti kulkea ja pitää suunniteltu reitti, että pääsi tarkastamaan, niin kylhän tietysti silloin on töissä ja on teknokraattisempi. Ajattelee, että tässä on näin paljon puita ja tämä pitää harventaa ja sillä tavalla ajatella asioita, mut se on muuttunut vuosien varrella...
...Se niinkun tulee aikaselvästi, työ liittyy aika paljon tällasiin asioihin, että mihin jätetään jättöpuut ja näin. Että parikyt vuotta sitten ei kyllä ollut, oli ihan päin vastoin että korjataan. Ihan mielenkiintoista kyllä, että en mä haluais että joutuis pelkästään miettimään, että istutetaanko mäntyä vai kuusta jne.*

Kehysanalyttisesti edellä mainitussa on kyseessä enemmänkin kuin roolien vaihtuminen. Kehysanalyysissä henkilöiden identiteetit nähdään tilannesidonnaisina. Samalla kun kehys vaihtuu yhdestä toiseksi, myös henkilön identiteetti vaihtuu. (Alasuutari 1993)

6.3 Konfliktit kehysten välillä

Hallintakehyksen kautta toimijuus saa aikaan hyvää kehitystä.

”Ja voi sanoa, että varmasti onneks yhtiöllä ei 50- 60 -70 -luvuilla menny kauheen hyvin, et ei ollu varaa purkaa näitä taloja ja rakentaa uusia ja hienoja taloja tilalle. Se on faktisesti näin. Ja sehän on yks asia, esimerkiks Suutarinmäki on semmonen, missä oli kaava, siihen piti tulla rivitaloja ja terassirakennelma ja kaikkea. Sen mä sain pysäytettyä ja niin että toi kaava on muutettu et nyt se on noin.”

Asukkaiden mukaan hallintakehykseen voi vaikuttaa parhaiten omaksumalla samaisen kulttuurisen toiminnan malli. Kyläyhdistyksen entinen aktiivi kertoi, että ruukissa oli järjestetty yleisötilaisuus ruukin ympäristön tulevaisuudesta. Tilaisuuteen kutsutut yhtiön edustajat olivat olleet hyvin vaitonaisia metsäpolitiikasta. Keskustelua ei ollut juurikaan virinnyt ja tilaisuus oli ollut selkeästi yhtiön edustajien ”hallinnassa”.

Asukkailla idyllin kehys on niin vahva, että muita kehyksiä voi olla vaikea nähdä, varsinkaan mitään mikä saattaisi vaarantaa idyllin olemassaolon. Peräkylä (1990) havaitsi rajojen ylläpitämisen kehysten välillä olevan yksi todellisuuden rakentamisen tekniikka. Sairaalassa siihen turvaututtiin silloin, kun ei haluttu vaihtaa kehystä tai saattaa eri kehysten edustamia maailmoja vuorovaikutukseen toistensa kanssa. Idylli on yhteinen harmonian tavoite.

”Siis onhan ne tehny hirveän hienoa työtä. Kyllän se on päällimmäisenä siinä. Ne on antanut tilat käyttöön. Ja sitten tota.. ja kunnostanut taloja, noita omia talojansa, että sit voi olla eri mieltä, että... no siis jatko... se kaikki kunnostaminen on tehty ilmeisestikin niillä rahoilla, jotka tuolta metsästä on kaadettu. Et se on se inhottava varjopuoli siinä.”

Aineistossa tuli esiin erilaisiin paikkoihin liittyviä toimintoja. Erilaisista kehyksistä katsottuna paikoille annettiin erilaisia merkityksiä – voisi jopa ajatella, että paikkoja merkitään eri tavoin. Olisi kiinnostavaa analysoida ympäristöä erilaisten julkisten ”jälkien” tai ”merkkien” kautta. Esimerkiksi hallintakehys merkitsee paikat monumentein, työläinen merkitsee tonttinsa perunamaalla ja taiteilijan merkkejä ovat julkiset teokset. Anarkian eli hallitsemattomuuden merkkejä ovat nuorten graffitit. Nuorten tekemät merkinnät saavat myös asukkaiden torjunnan, koska idyllin kehuksesta katsottuna ne särkevät yhtenäisyyden.

Ruukki vai kylä?

Metaforat ovat mielikuvia, jotka muokkaavat totuutta. Kehyksistä esiin tulevat metaforat kuvaavat sitä, minkälaista kuvaa Fiskarsista halutaan tuottaa. Hallintakehyksestä esille nousi erittäin vahva metaforinen ilmaisu siitä, mitä Fiskars ja sen ympäristö ovat –tai eivät missään nimessä ole. Metaforan käyttö kuvaa mielestäni osuvasti hallintakehyksen kautta tapahtuvaa paikan ja tilan määrittelyä. ”Tämä ei ole kylä. Tämä on ruukki.” Tämän korjauksen saa kuulla jokainen, joka varatoimitusjohtaja Lindbergin kanssa keskustellessaan erehtyy nimittämään Fiskarsia kyläksi.

Fiskarsin käsityöläisten, taiteilijoiden ja muotoilijoiden osuuskunnan kymmenvuotisnäyttelyn yhteydessä julkaistussa historiikissa toimittaja Anna Paljakka kuvailee sanan ”ruukki” käyttöä seuraavasti:

”Fiskars on aina ollut ruukki ja pysynyt sellaisena olemukseltaan vielä teollisen toiminnan väistyttyäkin. Fiskarsissa ei kiroilun vuoksi pestä kenenkään suuta saippualla, mutta voi sitä, joka erehtyy sanomaan ruukkia kyläksi!”

Haastattelua tehdessäni en huomannut tarttua varatoimitusjohtajan tekemään korjaukseen ja kysyä perusteluja kyseiselle määrittelylle. Ilmaisusta voi kuitenkin tehdä tulkinnan metaforana. Vaikka teollinen toiminta on loppunut Fiskarsista jo vuosikymmenet sitten, yhtiö haluaa pitää yllä vanhaa nimitystä, joka tarkoittaa rauta- ja terästehdasta. Ruukki ei enää nykyisellään voi tarkoittaa toiminnallista tehdasta. Ruukki on muuttunut tehdaspaikasta käsityöläisten ja taiteilijoiden asuttamaksi paikaksi ja uusien asukkaiden toiminnan täyttämäksi tilaksi - miksi ei kyläksi?

Ruukki metaforana ilmentää hallintakehyksen tavan jäsentää ympäristöään. Kognitiivisen metaforateorian mukaan koko ajattelumme on perustavalla tavalla metaforista. (Väliaverron 1996, 123) Metafora ’ruukki’ kätkee alleen koko sen historiallisen kehityksen ja kytkee sen osaksi nykypäivää. Hallintakehyksessä halutaan säilyttää jotain vanhasta teollisuusperinteestä – mitä? Onko se fyysinen ympäristö, rakennukset, tiet, joki ja puut, jotka ovat olleet, ovat edelleen ja tekevät ruukista ruukin? Vai liittyykö siihen myös ruukki -tilan sosiaalinen merkitys?

Jos ruukki -metaforaa ajatellaan rautatehdasta merkitsevänä sanana, sisältö on selvä: tehdas kuuluu omistajalleen, kylä kuuluu asukkaille. Demokratiassa kylässä kyläläisillä on valtaa osallistua päätöksentekoon, ruukissa ei. Kylä-nimityksen tyrmäminen kesken keskustelun on selkeä viesti siitä, kenelle määrittelyvalta keskustelijan mielestä kuuluu. Määrittely pitää sisällään normatiivisen jaottelun. Varatoimitusjohtajalle Fiskars on hänen määräysvallassaan oleva ruukki, muita vaihtoehtoja ei ole. Ruukkimetaforan käyttö konstituoii tilan hallintakehyksen kautta määritellyksi ja uudistaa hierarkkisen jaottelun. Kesken keskustelua tapahtuva oikaisu ilmentää vallan käytön tapaa. Se on tapa osoittaa välitöntä auktoriteettiä ja johtajuutta sekä uskoa siihen, että puhuja näkee oman asemansa keskustelun hallitsevana osapuolena. Tapahtuma ilmentää kiinnostavalla tavalla patriarkaalisesta perinnöstä kiinni pitämistä ja sen kautta tapahtuvaa tilan hallintaa.

7. MUUTTUVA RUUKKI, MUUTTUVA LUONTO

Tässä loppukappaleessa kokoan yhteen kehysten kokoamisesta syntyneitä ajatuksia ja hahmotan sitä, miten kehukset asettuvat kulttuuriseen ja poliittiseen kontekstiin. Nämä johtopäätökset ovat aineistoon perustuvia, mutta haastatteluaineiston sekä kirjallisen materiaalin lisäksi ajatuksiini on vaikuttanut asuminen ruukissa. Koko tämän ajan, kun opinnäytetyö on ollut tekeillä, olen aina välillä asettunut tarkastelemaan asuinympäristöäni ja sosiaalista vuorovaikutusta tutkijan kehyksestä. Olen usein peilannut hahmottamiani kehynsä meneillään oleviin tilanteisiin ja keskusteluihin. Tällä tavoin olen hakenut vahvistusta sille, että olen aineistoni pohjalta ollut oikeilla jäljillä. Toisin sanoen olen jatkuvan osallistuvan havainnoinnin kautta saavuttanut sekä sensitiivisyyttä että ymmärrystä siitä sosio-kulttuurisesta kontekstista, jonka puitteissa haastateltavani toimivat. Olen kirjannut tähän lopuksi vielä omia työn tekemisen kautta syntyneitä ajatuksia tilan poliittisuudesta ja tulevaisuudesta. Viimeistään tässä vaiheessa lienee hyvä mainita, että tämä analyysi on minun näkemykseni tästä aineistosta ja tapauksesta. Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut varsin avartava kokemus.

Viimeistelin tämän tutkimusraportin kirjoittamista huhtikuussa 2008. Samalla viikolla kirjoitin paikalliseen sanomalehteen uutisen Fiskarsissa vireillä olevasta ympäristökonfliktista. Kyse oli tapauksesta, jossa Pohjan kunta suunnitteli vesi- ja viemäriverkoston jatkamista Fiskarsista Degersjö-järven läpi pohjoiseen Antskogin kylään ja sieltä edelleen Karjalohjan eteläisiin osiin.

Kunta oli saanut viemäriin rakentamiseen ympäristöluvan. Luvasta valittivat hovioikeuteen sekä Fiskars kyläseura ry että Fiskars Oyj. Molemmilla oli pelko siitä, että putki joskus hajoaa ja järvi saastuu. Järvestä vesi virtaa Fiskarsin jokea pitkin Pohjanpitäjänlahteen. Kyläseura argumentoi myös paineviemäriin mukanaan tuomien hajuhaittojen vaikuttavan haitallisesti paikallisten ihmisten matkailun kautta toteutuviin elinkeinoihin. Oli suorastaan hellyttävää haastatella yhtiön edustajaa, joka kertoi yhtiön olevan ennen kaikkea huolissaan järven rapukannasta.

On kaiketi aika erikoista, että asukkaat ja maanomistaja (eli globaalisti toimiva yritys) yhteistuumin ovat sitä mieltä, että ympäristöviranomaiset ovat päätöksissään liian sallivia. Pohdin tätä tapausta ja vertasin sitä tutkimukseni aineistoon. Tapaus kuvastaa hyvin sitä, että molemmat toimijat ovat

ryhtyneet puolustamaan idylliä, jonka uhka tulee ulkopuolelta. Intressit ja perustelut ovat toimijoilla hieman erilaiset, mutta lopputulos on sama.

"Yhteisöt ja niiden olemassaolon ehdot ovat muokkautuneet historiallisen prosessin tuloksena, siis prosessin, jossa aiemmat tapahtumat selittävät ja tekevät ymmärrettäviksi myöhempiä. Tietenkään inhimilliset yhteisöt eivät voi muovata ehtojaan mielin määrin, ne eivät voi saada aikaan mahdotonta."

-Haila&Lähde 2003, 10

Haastattelukävelyt kulkivat ruukissa ja sitä ympäröivissä metsissä. Haastattelujen perusteella luonto ja ruukki näyttävät jonkinlaisena luonnon jatkumona, jossa tiukkaa rajaa luonnon ja kulttuurin välille ei voi vetää. Selvimmin raja tulee esiin sosiaalisen kanssakäymisen erilaisina muotoina. Ruukin keskustassa kanssakäyminen ihmisten kesken on vilkasta. Tilassa, jossa ihmiskontaktit vähenevät tai niitä ei ole, kommunikaatio muun ympäristön kanssa vilkastuu.

Erilaiset maisemat ja paikat synnyttävät erilaisia tiloja, jotka ovat yhteisesti jaettavissa. Silloin kun luonnossa liikkuu yksin, yksilö on vapaa sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja sen mukana tuomistaan velvoitteista. Kun luonnossa ollaan liikkeellä useamman ihmisen ryhmänä, vuorovaikutus toimii tiettyjen kulttuuristen normien mukaisesti.

Kehykset ovat kulttuurisesti määrittäneitä tapoja tulkita tapahtumia ja toimia niissä. Kehyksiä käyttäessään yksilö osallistuu todellisuuden uudistamiseen. Metsästysporukan toimintaa määrittää sen keskeinen toimintakulttuuri, joka säätelee hyväksytyä luonnossa olemisen tapaa. Patriarkkaalisessa hierarkkisessa metsästysyhteisössä merkittävää on kilpailu ja yhteisön sisäisen hierarkian ylläpitäminen. Suurimman hirven kaatanut saa eniten pisteitä ja yhteisönsä arvostusta, eli statusta.

"Luonnon poliittisuus on siis sitä, että luonto on osallisena inhimillisten yhteisöjen mahdollisuuksien muovautumisessa. Osallisena ei kuitenkaan ole luonto 'yleensä' vaan luonnon tietyt oliot ja prosessit suhteessa tietyn yhteisön tiettyihin toimintoihin."

-Haila&Lähde 2003, 10

Kuvaamani hallinnan, työn, idyllin, villiyden ja kokemisen kehykset ovat tämän työn varsinaiset lopputulokset. Eniten tulkinnassa saivat sijaa hallinnan ja idyllin kehykset. Ympäristöpolitiikan tutkimukselle ominaisempaa olisi ehkä ollut keskittyä hallinnan ja villin väliseen dynamiikkaan. Kyseinen painotus olisi ollut ainakin dramaturgisesti kiinnostavaa, koska silloin olisin voinut keskittyä erilaisten kiistojen ja konfliktien analyysiin. Esimerkiksi yhtiön ja

luonnonsuojeluyhdistyksen välinen kiista metsälakirikkomuksista olisi voinut olla kiinnostava tapaustutkimuksen case. Fiskarsin tapauksessa idyllin kehys on kuitenkin ollut kokonaisuuden kannalta merkittävämpi. Erityisesti idyllin ja hallinnan kehyksiin syventyminen on ollut kiehtovaa, koska sen kautta olen syventynyt pohtimaan patriarkalisuuden ilmentymistä, tilassa ilmenneitä konflikteja ja erityisesti niistä vaikenemista.

Tämän opinnäytetyön kautta olen pohtinut myös sitä, onko vanhojen rakennusten ja luonnon arvostamisella joitain yhtäläisyyksiä? Fiskarsin tapaukseen tutustuminen kehysanalyysin kautta on tuonut joitain vastauksia tähän kysymykseen. Tampereella vanhojen puutalokorttelien ja muiden keskustan vanhojen rakennusten hävitysaalto tapahtui samaan aikaan kuin Fiskars vähitellen tyhjeni. Miksi sama ajan henki ei vienyt Fiskarsin punamultamökkejä mennessään?

Kyse on ollut sekä sattumasta että päättäväisyydestä. Ruukin tyhjentymissivaiheessa yhtiöllä ei ollut varaa eikä kiinnostusta alkaa purku-urakoihin. Myös Fiskarsin sijainti oli syrjäinen, joten kilpailevaa maankäyttöä ei ollut, kuten esimerkiksi Tampereen ydinkeskustassa. Ratkaiseva rakennemuutoksen tekijä on ollut yhtiön ja kunnan päätös hankkia kylään uusia pysyviä asukkaita, jotka tekisivät myös työtä paikkakunnalla. Rakennemuutosprosessi eteni yhtiön osalta luovasti, mutta hallitusti. Yhtiön osallisuus uuden yhteisön rakentamiseen on näkynyt muun muassa siinä, että varatoimitusjohtaja on lähtenyt vetämään taiteilijaosuuskuntaa.

Rakennemuutoksen kautta fiskarslaisten yhteisö on muuttunut. Aiemmin yhtiön johtoasema oli selvä ja asukkaat identifioivat itsensä hyvin vahvasti ruukin työntekijöinä. Nykyasukkaiden identiteetit eivät enää rakennu työntekijyyden kautta. Osittain identiteetit rakentuvat taiteilijuuden kautta, mutta se on eri asia. Taiteilijan identiteetin ihanne on riippumaton, vapaa. Myös hallinnan kehys antaa taiteilijuudelle tilaa. Balanssi löytyy osapuolten molemminpuolisen kunnioituksen ja edun saavuttamisesta. Jotta harmonia säilyy, myös hallinnan identiteetin on täytynyt muuttua 1950-luvun tiukasta patriarkalismista kohti nykypäivän luovaa hallintakulttuuria.

Voisikin ajatella niin, että hallintakehyksessä tapahtunut muutos patruunojen ajasta nykypäivään on tapahtunut tilan muuttuessa työntekijöiden ja työn kehysten kautta eletyn ympäristön muuttuessa kohti modernia moniulotteista ympäristöä, jossa eri osapuolia yhdistää idyllin kehys. Idyllinen kokemus on kaikkien jaettavissa, sekä asukkaiden, omistajien että ulkopuolisten. Se sitoo kaikki yhteen. Idylliä myös tuotetaan yhdessä sekä tiedostetusti että tiedostamatta. Saman kehysten jakaminen ja tuottaminen luo yhteisöllisyyttä ja lisää ihmisten yhteenkuuluvuuden tunnetta. Toisin

sanoen idyllin kehys on kollektiivisen identiteetin tuottamisen väline, toisin kuin kokemuksen ja villin kehukset. Vanhan säilyttäminen ja tradition kunnioitus ovat olennainen osa idyllin kehyksessä tapahtuvaa yhteisöllisyyttä. Kokemisen kehys on vahvasti henkilökohtainen tapa tutkailla ympärillä olevaa ja itseä sen osana. Villiyyden kehyksessä taas ihmisten välinen vuorovaikutus jää sivuun. Näkökulmana on luonnon ja luonnollisen esiin tuleminen ja ihmisen osuus luonnossa.

Luonnossa ollessa valta-asema rakentuu eri tavoin kuin sosiaalisessa elämässä. Tämä näkyy villiyyden ja kokemuksen kehyksissä, kun haastateltavat puhuvat itsestä osana luontoa. Luonto ei esiinny puheessa toisena, eikä ulkopuolisena. Kun kehyksessä itsen positio on luonnon sisällä, päästään yli "kulttuurin kahleista", erilaisista rooliodotuksista ja valtarakenteista. Luonnossa voi liikkua yhtenä tasavertaisena olentona muiden joukossa. Feministisesti tulkittuna kyseessä voi parhaimmillaan olla vapauttava emansipatorinen kokemus. Kokemisen kehysten tuottaminen ja uudistaminen tapahtuu tällaisina yleensä yksin koettuina hetkinä, eikä se ole samalla tavoin kollektiivisesti jaettua kuin idylli. Kokemisen kehyksessä kuitenkin tapahtuu olennaisella tavalla ei-sosiaalista identiteetin refleктоimista. Haastateltavat hakivat olemassaoloaan koskeviin kysymyksiin ja itselleen tärkeisiin kysymyksiin vastauksia myös ei-kulttuurisesti määrittyneestä ympäristöstä.

Goffmanin näkökulmasta idyllistä voisi tehdä tulkinnan, jonka mukaan idyllin kehysten kautta konstruointia ja traditioiden kautta uusittua kollektiivista identiteettiä esitetään yhteisessä idyllisessä tilassa - kylässä ja ruukissa. Kun tästä esittämisestä halutaan välillä hengähtää, voidaan vetäytyä back-stageille kokemuksen tai villin kehukseen.

"Luonnon olioiden osallistuminen inhimillisten mahdollisuuksien muovautumiseen virittää puolestaan yhteisöissä poliittisia kiistoja, koska konkreettisten luonnonehtojen merkityksestä vallitsee erilaisia näkemyksiä, joiden taustana on usein eri yhteiskuntapiirien toisilleen vastakkaisia etuja ja tavoitteita."

-Haila&Lähde 2003, 11

Luonnonsuojelun näkökulmasta relevanttia on se, että Fiskars yhtiön maille on perustettu enemmän suojelualueita kuin keskivertoon eteläsuomalaiseen metsään. Metsäalueita on haluttu säilyttää yhtenäisenä ja rannat on jätetty rakentamatta. Vanhojen rakennusten ja kulttuurimiljöön säilyttäminen on ollut yhtiön puolelta selvä päätös. Omistajia haastatteleminen on vaikea sanoa tarkkoja perusteluja hallintakulttuurin periaatteista. Muista haastatteluista kuvastui toisen käden tietona se, että Fiskarsin ruukki sitä ympäröivine metsäalueineen on omistajilleen arvokas ja säilyttämisen arvoinen perintö.

Samalla kun ruukin rakennuksista on tullut historiallisia kohteita, koko ruukista on tullut historiansa kautta kiinnostava design kohde, jossa moderni ja historia kietoutuvat yhteen osaksi yhteistä menestystarinaa. Tarinaa kerrotaan kävijöille ja ruukki toimiikin yhtiön designin käyntikorttina. Tästä näkökulmasta katsottuna ruukin idyllinen imago ja siihen liittyvät traditiot ovat hallintakehykselle tärkeä ylläpidettävä arvo. Myös Fiskarsin ulkopuolella tunnistettu idyllin kehys on yhtiön imagolle oleellisen tärkeä asia. Hallinnan kehysten suhdetta idylliin voisi kuvailla varjelevana. Hallinnan kehuksesta idylliin suhtaudutaan isällisen ylpeästi.

Myös idylli hyötyy imagosta ja hallinnasta. Tästä johtuen hallinnan ja idyllin kehysten välinen dynamiikka on nykypäivän Fiskarsissa arkielämään ja toimintakulttuuriin merkittävästi vaikuttava tekijä, joka vaikuttaa asukkaiden ja eri toimijoiden väliseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Yksi kiinnostava jatkotutkimuskohde olisi kehysten väliseen vuorovaikutukseen perehtyminen ja erityisesti niiden kohtien löytäminen, joissa konfliktista ja harmoniasta käydään kädenvääntöä.

Fiskarsin uusilla asukkailla on paljon määrittelyvaltaa sitä tilaa kohtaan, missä he asuvat ja millaiseksi he sen haluavat. Asukkaiden arjessa muutto maalaiskylään tai taiteilijayhteisöön on ollut useille muuttajille valinta, johon on usein liittynyt halu asua luonnonläheisemmin tai hypätä pois jonkinlaisesta markkinayhteiskunnan säätelemästä oravanpyörästä. Tästä lähtökohdasta katsottuna idyllin kehyksessä pitäytyminen sisältää ristiriitaisen asetelman menneen ja tulevan välillä, sillä idyllin kehyksessä tilan sisäistä poliittisuutta halutaan väistää. Kollektiivisesti jaetun idyllin kehysten ongelmaksi voi muodostua se, että idyllin harmoniaa ei haluta rikkoa. Idylli on toki olemassa, mutta olisi hyvä tiedostaa myös sen luonne alati muuttavana prosessina.

Paikan identiteetti rauhoittavien ääriviivojen rajaamana turvallisuuden satamana on virheellinen käsitys. Masseyn mukaan tällainen käsitys paikan identiteetistä pakottaa muurit ja rajat niiden ympärille sekä määrittelee paikat muurien ulkopuolella asustavien ”toisten” vastakohtiksi. Samoin kuin paikoilla on olemassa erilaisia identiteettejä, on olemassa myös erilaisia paikkasuhteita ja erilaisia historioita. (Massey 2008)

Rakennemuutoksen jälkeen Fiskars haluttiin jälleen saattaa eläväksi kyläksi. Sen elämä jatkuu edelleen ja sen identiteetti on jatkuvasti muuttuva prosessi. Eri kehyksistä kuvastuvat käsitykset paikasta olivat yhteneväiset sekä ihmisyyteen, rakennetun ympäristön että luonnon suhteen. Työn kehysten tarinasta kuvastui saavutettu muutos, johon voitiin tyytyä. Tähän muutokseen kytkeytyi

selvästi oman aseman tiedostaminen ja sen kautta tapahtunut yhteiskunnallinen politisoituminen. Villin kehyksessä ajatus dynaamisuudesta tuli selvimmän esille. Kokemisen kehyksessä suhde tilaan välittyi hetkellisinä kokemuksina, mutta myös jatkuvuutta rakentavana syvempänä henkilökohtaisen tason prosessina, jolla ei sinällään koettu olevan poliittista ulottuvuutta.

Tämän aineiston pohjalta vaikuttaisi siltä, että idyllin kehyksessä pitäytymisen kautta asukkaat tiedostamattaan modernisoivat patriarkaliskin kulttuurista mallia. Vaikka Fiskars-yhtiö on lopettanut tuotannollisen toimintansa ruukissa, eikä asukkaiden joukossa ole kovin monta tehtaan työntekijää, asukkaat näkevät silti yhtiölle kuuluvan osittaisen vastuun paikallisesta hyvinvoinnista. On edelleen luontevaa pyytää yhtiöltä rahoitusta esimerkiksi erilaisten tapahtumien kustannuksiin.

Tänä päivänä patriarkalisuus näkyy Fiskarsissa kulttuurisena perintönä, jossa hierarkkiset valtasuhteet ovat edelleen olemassa. Subjekti-objekti-dualismi on selkeästi havaittavissa hallintakehyksessä. Jotta jotain voi hallita, edellytyksenä on kohteen asettaminen itsestä erilliseksi. Kehykseen sisään rakennettu subjekti-objekti-dualismi näkyy kaikissa hallinnan kohteissa, joita ovat sekä luonto, ruukki että ihmiset. Hallintakehyksen käytäntöjen kautta hierarkkiset valtarakenteet uusiutuvat. Idyllin, hallinnan ja työn kehyksissä on enemmän yhteisiä arvoja, joiden kautta kollektiivinen identiteetti ja yhteisöllisyys voivat rakentua kuin villin ja kokemisen kehyksissä. Villin kehyksessä piilee konfliktin vaara, jota asukkaat ovat valmiita väistämään pitäytyäkseen harmonisessa idyllissä.

Fiskars on selviytynyt 2000-luvulle jälleen kerran uudelleen syntymisen kautta. Historian valossa tilasta näyttäytyy aaltoillen edennyt elämä. Tästä perspektiivistä katsottuna nykyinen olotila ei suinkaan ole pysyvä. Tulevaisuutta voi hahmottaa sekä nykyhetken että menneisyyden avulla. Näkisin, että yksi tulevaisuuden haaste on yritysmaailmaan sisältyvä ajatus jatkuvasta uuden luomisesta, kehittämisestä, kasvusta ja myynnistä. Paineet näkyvät sekä asumisessa että liiketoiminnassa.

Tähän saakka kehitys on ollut hillittyä ja taloja on myyty matalaan hintaan taiteilijoille. Kunnostettujen talojen kohdalla meneillään on toinen kierros. Kymmenessä vuodessa talojen hinnat ovat ainakin kymmenkertaistuneet. Nyt keväällä 2008 meneillään on yhtiön käynnistämä kaavoitusprosessi, jossa ruukkikylän reunamille on tulossa satoja uusia tontteja. Kunnan puolelta on myös tehty tunnusteluja yhtiön suuntaan kunnan omistamien Peltorivin vuokra-asuntojen mahdollisesta myymisestä. Asujien ja asumisen luonne on varmasti muuttumassa.

Viime vuosina yhä useampia liiketiloja on vuokrattu ulkopuolisille yrittäjille. Yritysmielessä ruukin toimiala on muuttunut raudanjalostuksesta matkailubisnekseen ja mielikuvamarkkinointiin. Uudet yritykset ovat brändiin sopivia kansainvälisiä toimijoita:

- Earth Collection (luonnonkuiduista Kiinassa valmistettuja vaatteita, Tanskassa perustetun yrityksen pääpaikka HongKong)
- Orvis Pro Shop (kansainvälinen kalastusmatkailu ja –tarvikeyritys, 500 jälleenmyyjää ympäri maailman) sekä
- Butiken på Landet (eurooppalaisia laatuvaatteita).

Osasta ulkopuolisista yrityksistä on tullut osuuskuntalaisille selviä kilpailijoita. Paikallisena käsityönä tehty luomupellavasta valmistettu vaate ei pärjää naapurissa myytävälle Kiina-tuotteelle hintakilpailussa. Fiskarsin käsityöläiset ovatkin suunnitelleet merkitsevää paikallisesti valmistetut tuotteet jonkinlaisella alkuperäistunnuksella. Seuraavaksi toimitiloja etsitään Fiskarsin ostaman Iittalan myymälälle. Ensin Iittala-shopin tieltä tyhjennettiin entinen veitsitehdas käsityöläisistä. Sinne kauppa ei kuitenkaan ole vielä sijoitettu. Seuraavaksi Iittalaa on kaavailtu osuuskunnan näyttelytila makasiinin alakerran tiloihin.

Globaalisti toimivan liikeyrityksen, Fiskars-yhtiön, on vaikea olla toimimatta liiketaloudellisin perustein. Tai ainakin yhtiön edustajien on vaikea olla katsomatta paikan kehittämistä muusta kuin omasta kehuksestään, joka auttamatta toimii taloudellisten normien logiikalla. Yhtiön puolelta on kerrottu, että taiteilijaruukin kehittyminen on tähän mennessä ollut aidosti luovasti ilman tarkkaa ennakkosuunnitelmaa edennyt prosessi. Seuraava vaihe kehityksessä olisi syytä tiedostaa. Nyt globalisaatio hiipii ruukkiin kuin varkain.

Asukkaiden - etenkin osuuskunnan jäsenten - olisi syytä ilmaista mielipiteensä ihan konfliktin uhallakin. Aidon paikallisdemokratian kehittymisen edellytykset eivät voi tulla vain annettuina yhtiön puolelta. Myös asukkaiden täytyy itse tiedostaa oma asemansa ja omat toiveensa paikan suhteen.

Fiskars ei ole muun maailman kehitykseltä suojassa, eikä kapitalismin ja globalisaation kiihtyvää rytmiä pääse pakoon, ellei täysin ummista silmiään. Idyllistä kannattaa nauttia, mutta vain sopivina annoksina.

Lähdeluettelo

- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Carlson, C. E. 1999. Fiskars 350, Helsinki : Otava
- Douglas, Mary. 2000. Puhtaus ja vaara. Rituaalisen rajanvedon analyysi. Tampere: Vastapaino
- Einonen, Piia & Karonen, Petri. 2002. Esipuhe. Teoksessa Suomalaisen kirjallisuuden seura. Arjen valta: Suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalista järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450-1860). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Eskola J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Fiskars 1649. 1999. Näyttelyjulkaisu. Pohja: Fiskars Oyj.
- Giddens, Anthony. 1994. Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa: Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott. Nykyajan jäljillä. Jyväskylä: Vastapaino.
- Grönroos, Tor-Erik & Törnqvist, Sune. 2002. Mökit Fiskarsissa, mökkielämää 1882 – 2001. Karjaa: Fiskarsin kotiseutuyhdistys.
- Haila, Yrjö. 2001. Johdanto: Mikä ympäristö? Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.). Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka. Tampere: Vastapaino. 21-46.
- Haila, Yrjö. 2003. 'Erämaa' ja ympäristöajattelun moniulotteisuus. Teoksessa Haila, Yrjö & Lähde, Ville. 2003. Luonnon politiikka. Tampere: Vastapaino.
- Haila, Yrjö & Levins, Richard. 1992. Ekologian ulottuvuudet. Tampere: Vastapaino.
- Haila, Yrjö & Lähde, Ville. 2003. Luonnon poliittisuus: Mikä on uutta? Teoksessa: Haila, Yrjö & Lähde, Ville. 2003. Luonnon politiikka. Tampere: Vastapaino.
- Haraway, Donna. 2003. Manifesti kyborgille. Teoksessa Teoksessa: Haila, Yrjö & Lähde, Ville. 2003. Luonnon politiikka. Tampere: Vastapaino.
- Hirsjärvi, Remes & Sarjavaara. 1997.
- af Hällström, Olof. 1964. Esihistoria. Teoksessa Pohjan pitäjän historia, osa 1. Pohja: Pohjan kunta.
- Jokinen, Ari. 2002. Metsänomistaja metsänsä hoitajana: rutiinit, ”tarjokkeet” ja vastavuoroisuus. Yhteiskuntapolitiikka 67 (2002): 2
- Järvelä, Marja. 1999. Manuel Castells ja identiteetin tilat. Sosiologia 2/1999 166-122.
- Karvonen, Erkki. 2000. Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. Tiedotustutkimus 2/2000. <http://www.uta.fi/~tierka/Tulkintakehys.pdf> Tulostettu 12.5.2006

Lamberg, Marko. 2005. Metsän ja metsäluonnon hahmottaminen ja haltuunotto keskiajan yhteiskunnassa. Teoksessa: Roiko-Jokela, Heikki. Metsien pääomat. Metsä taloudellisena, poliittisena, kulttuurisena ja mediailmiönä keskiajalta EU-aikaan. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Lahtinen, Ari & Rannikko, Pertti (toim.). 1994. Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto. Gaudeamus. Helsinki.

Lehtonen, H. 1990. Yhteisö. Tampere: Vastapaino

Liiketaloustieteellinen tutkimuslaitos. 1984. Pohjan kunnan elinkeinopoliittiset kehittämismahdollisuudet. Helsinki.

Macnaghten, Phil & Urry, John. 1998. Contested Natures. London: Sage

Massa, Ilmo & Sairinen, Rauno (toim.). 1991. Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Gaudeamus. Helsinki.

Massey, Doreen. 2008. Samanaikainen tila. Tampere: Vastapaino.

Ojanen, Markku. 2000. Persoonallisuuden psykologia.

http://www.uta.fi/laitokset/psyk/opiskelu/opetus/opetusmateriaalia/perpsy_2000/luento7.htm

Tulostettu 5.10.2007

Paljakka, Anna. 2003. 10. kerta. Lieto: Fiskarsin käsityöläisten, muotoilijoiden ja taiteilijoiden osuuskunta.

Peräkylä, Anssi. 1990. Kuoleman monet kasvot. Identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa. Tampere: Vastapaino.

Pihlgren, Gösta. 2007. Fiskarin Urheilijat -47. 60-vuotishistoriikki v. 2007. Tammisaari.

Puroila, Anna-Maija. 2002. Kohtaamisia päiväkotiarjessa - kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön. Oulun yliopisto. Oulu. URL: <http://herkules oulu.fi/isbn9514266501/>
Tulostettu 20.8.2005

Puustinen, Sari & Ärrälä, Ilkka. 2005. Koteja Fiskarsissa. Hämeenlinna: Tammi.

Sairinen, Rauno. 2005. Fiskars – Rautaruukista taide- ja käsityöruukiksi. Arvot ja asuminen – paikallishistoria uudiskäytön voimavarana. Oulu: Pohjois-Pohjanmaan korjausrakentamiskeskus.

Salonen, Kirsi. 2006. Ihminen on luontoa. Teoksessa: Heiskanen, Irma & Kailo, Kaarina (toim.) Ekopsykologia ja perinnetieto. Helsinki: Green Spot.

TYT verkko-opinnot. Erving Goffman monipuolinen mikrososiologi.

<http://www.uta.fi/tyt/avoim/verkko-opinnot/sosiaalipsykologia/goffman.html> Tulostettu 5.1.2008

Vilkuna, Kustaa H.J. 2002. Ruukinomistajan vallan ulottuvuudet. Teoksessa Suomalaisen kirjallisuuden seura. Arjen valta: Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450-1860). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Väliverronen, Esa. 1996. Ympäristöuhkan anatomia: tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Tampere: Vastapaino.